T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KILIÇ KALKAN OYUNU: BURSA ÖRNEĞİ

SELİN ÖZCAN
22723013

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MERİÇ HARMANCI

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KILIÇ KALKAN OYUNU: BURSA ÖRNEĞİ

SELİN ÖZCAN
22723013
ORCID NO: 0009-0002-7397-348X

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MERİÇ HARMANCI

TEMMUZ 2025

[Selin ÖZCAN] tarafından hazırlanan ["Türk Kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu: Bursa Örneği"] başlıklı çalışma, **[11/07/2025]** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda [oybirliği] ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Edebiyatı Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**İmza**
Doç. Dr. Meriç HARMANCI	……

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Didem ARDALI BÜYÜKARMAN	……
Doç. Dr. Nursel UYANIKER	……

ÖZET

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KILIÇ KALKAN OYUNU: BURSA ÖRNEĞİ

Halk kültürünün ve halk kimliğinin zengin ögelerinden olan halk oyunları, kültürel değerlerin yansıtıldığı ve nesilden nesile aktarılarak yaşatılmasını sağlayan önemli kültürel miraslarımızdandır. Bireysel ve kollektif değerlerin, yaşanmışlıkların aktarıldığı halk oyunları, halk kültürünün anlatım araçlarındandır. Bu oyunların ortaya çıkışı, oyunlarda sergilenen hareketler, giyilen kıyafetler, kullanılan araç gereçler, oyuna eşlik eden müzikler taşıdığı derin ve sembolik anlamlarla kadim kültürün izdüşümlerini taşır. Bu çalışma, Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan halk oyunlardan kılıç kalkan oyununu; köken ve tarihsel bağlam itibarıyla incelemeyi, bu oyunun Bursa'da geçirdiği evreleri, kurumsallaşma sürecini ve temsil biçimlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bursa kılıç kalkan oyunu yalnızca bir halk oyunu değil aynı zamanda tarihsel hafızanın beden diliyle ifade edilişidir. Bu bağlamda Bursa kılıç kalkan oyununu ülkemiz dışındaki benzerleriyle birlikte vermek, oyunun özgünlüklerini ve evrensel bağlamdaki yerini belirlemek açısından oldukça önemlidir. Çalışmanın odak noktasında, Bursa'da oyunun modern anlamda form kazanmasını sağlayan ve kurumsallaşmasında büyük emekler veren Mustafa Tahtakıran yer almaktadır. Tahtakıran'ın bireysel çabaları ile başlayan oyun, zaman içerisinde farklı kişi ve kurumlar vasıtasıyla günümüze kadar gelmiştir. Bu sürecin hem yazılı kaynaklar hem de görsel kaynaklar aracılığıyla detaylı bir şekilde incelenmesi hedeflenmiştir. Bursa kılıç kalkan oyununun ritüel, estetik ve toplumsal bağlamdaki yeri halk bilimsel bağlamda değerlendirilecek; bu oyunun yalnızca geleneksel değil, aynı zamanda günümüzde kültürel pratik olarak nasıl yaşatıldığı verilmeye çalışılacaktır. Yapılan saha çalışmasıyla elde edilen verileri yazılı kültür ortamına aktarılarak yeni yapılan çalışmalara örnek teşkil etmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oyun, Türk Halk Oyunları, Kılıç Kalkan Oyunu, Bursa Kılıç Kalkan Oyunu, Mustafa Tahtakıran.

ABSTRACT

SWORD AND SHIELD GAME IN TURKISH CULTURE: BURSA EXAMPLE

Folk dances, which are among the rich elements of folk culture and folk identity, are one of our important cultural heritages that reflect cultural values and keep them alive by transferring them from generation to generation. Folk dances, in which individual and collective values and experiences are transferred, are one of the means of expression of folk culture. The emergence of these dances, the movements exhibited in the dances, the clothes worn, the tools used, the music accompanying the game carry the projections of ancient culture with deep and symbolic meanings. This study aims to examine the sword and shield game, which has an important place in Turkish folk culture, in terms of its origin and historical context, and to reveal the phases, institutionalization process and representation forms of this game in Bursa. Bursa sword and shield dance is not only a folk dance but also an expression of historical memory through body language. In this context, it is very important to present the Bursa sword and shield game together with its counterparts outside our country in order to determine the uniqueness of the game and its place in the universal context. At the focal point of the study is Mustafa Tahtakıran, who enabled the game to gain a modern form in Bursa and made great efforts in its institutionalization. The game, which started with Tahtakıran's individual efforts, has come to the present day through different people and institutions over time. It is aimed to examine this process in detail through both written and visual sources. The Bursa sword and shield game is not only a folk game but also an expression of historical memory through body language. In this context, it is very important to present the Bursa sword and shield game together with its counterparts outside our country in order to determine the originalities of the game and its place in the universal context. At the focal point of the study is Mustafa Tahtakıran, who enabled the game to gain a modern form in Bursa and made great efforts in its institutionalization. The game, which started with Tahtakıran's individual efforts, has come to the present day through different people and institutions over time. It is aimed to examine this process in detail through both written and visual sources. The place of the Bursa sword and shield game in the ritual, aesthetic and social context will be evaluated in a folkloric context; it will be tried to show how this game is not only traditional but also kept alive as a cultural practice today. It is aimed to set an example for new studies by transferring the data obtained from the field study to the written culture environment.

Keywords: Game, Turkish Folk Dances, Sword Shield Game, Bursa Sword Shield Game, Mustafa Tahtakıran.

ÖN SÖZ

“Türk kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu: Bursa Örneği” başlıklı bu çalışma, Türk kültüründe kadim bir geçmişe sahip kılıç kalkan oyunu hakkında bilgi vermeyi ve günümüzde özellikle Bursa ile özdeşleşen bu oyunun kent için taşıdığı kültürel değeri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada Bursa’nın gelenek ve göreneklerine ilişkin yapılan halk bilimi çalışmalarına katkı sağlanması hedeflenmiş; bu kapsamda Bursa kılıç kalkan oyununun tarihsel süreci, oyun materyalleri ve icra biçimi derleme yöntemiyle kayıt altına alınmıştır.

Halk biliminin temelini oluşturan halk kültürü ürünlerinin doğru ve sistematik biçimde belgelenmesi, kültürel süreklilik açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda oyunun üretildiği çevre, icracıları ve icra koşulları dikkatle gözlemlenmiş; yaşayan halk kültürü ürünlerinin kaynağından tespit edilmesi ve bu verilerin belgelenmesi sağlanmıştır. Çalışmada, kılıç kalkan oyununun nerede, ne zaman, kimler tarafından ve nasıl icra edildiği üzerinde durulmuş, ayrıca benzer oyunların Türkiye ve dünya örnekleriyle karşılaştırması yapılmıştır.

Bursa'nın çalışma kapsamında seçilme nedeni oyunun bu şehirde Cumhuriyet öncesi dönemde de oynandığını gösteren bir vesikanın varlığı ve modern anlamda oyun formunun Cumhuriyet’in ilanıyla birlikte Bursa’da şekillenmiş olmasıdır. Günümüzde icra edilen kılıç kalkan oyunu, "geleneğin icadı" bağlamında değerlendirilmiş; oyuna dair kaynaklardaki bilgi eksikliği de bu araştırmanın temel gerekçelerinden biri olmuştur.

Bu hedef ve amaçlara yönelik olarak çalışma hem literatür taraması yapılmış hem de alan çalışması yürütülmüş olup Giriş ve Sonuç bölümünün dışında üç temel bölümde yapılandırılmıştır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, önemi ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, ritüel, oyun ve halk oyunu kavramları kuramsal olarak ele alınmış; bu kavramsal çerçeveden hareketle kılıç kalkan oyununun terminolojik olarak nasıl tanımlanması gerektiği tartışılmıştır. Bu bağlamda, oyunun müziksiz yapısı, çatışma temsili, dramatik unsurları ve icracıların kullanım tercihleri dikkate alınarak "dans" yerine "oyun" kavramının tercih edilmesi gerekçelendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, kılıç kalkan oyunu genel hatlarıyla tanıtılmış hem dünyada hem de Türkiye’deki benzer örneklerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Oyunun tarihsel gelişimi yazılı kaynaklar aracılığıyla ortaya konulmuş, Türkiye’deki diğer illerde icra edilen benzer oyunlarla Bursa örneği arasındaki benzerlik ve farklılıklar analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, Bursa özelinde kılıç kalkan oyununun detaylı bir incelemesi yapılmıştır. Bu kapsamda hem yazılı kaynaklardan hem de alan araştırmasından elde edilen verilerle oyunun yapısal, sembolik ve kültürel yönleri analiz edilmiştir. Ayrıca oyunun günümüze kadar yaşatılmasını sağlayan Mustafa Tahtakıran’ın katkıları, Bursa’daki Kılıç Kalkan Evi’nde yer alan materyaller ve yerel ekiplerle yapılan görüşmeler ışığında oyunun güncel durumu değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışmadan elde edilen sonuç ayrıntılı bir şeklide aktarılmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 2023.10 toplantı numarasıyla 05.10.2023 tarihinde ve 2024.06 toplantı numarasıyla 06.06.2024 tarihinde Etik Kurul raporu alınmıştır. Sayın Etik Kurul üyelerine teşekkür ederim.

Tezin hazırlanması sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, her anımda beni destekleyen ve süreç içerisinde bu çalışmayı keyifle yapmamı sağlayan canım hocam Doç. Dr. Meriç HARMANCI; engin bilgilerini öğrencileriyle paylaşmaktan çekinmeyen, yine süreç içerisinde elini üzerimden çekmeyen Prof. Dr. Aynur KOÇAK; her daim danışabildiğim Prof. Dr. Mehmet AÇA ve Doç. Dr. Nursel UYANIKER hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Bursa Kılıç Kalkan oyunu hakkında sahaya çıktığımda bilgilerini benden esirgemeyen, dedeleri Mustafa Tahtakıran'ın ve babaları Özcan Tahtakıran'ın kişisel arşivlerindeki belge ve fotoğrafları bu çalışmada kullanılmak üzere benimle paylaşan Serdar ve Mustafa Tahtakıran başta olmak üzere; Metin Bey'e, Kenan Bey'e, Gündüz Bey'e, Ufuk Bey'e, Göksenin Bey'e, Ayhan Bey'e, Ekrem Bey'e, Nesrin Hanım'a ve Bacıbeyler ekibinin başında bulunan Eslemnur Hanım'a teşekkür ediyorum. Süreç içerisinde gerek aktarımları gerekse çalışmayı önemseyip benimle sürekli iletişimde kaldıkları için minnettarım.

Eğitim hayatım boyunca beni hep destekleyen, her zaman arkamda duran biricik annem Aynur Uslu'ya çok teşekkür ederim. Bu çalışma hem benim hem de biricik annemin emeklerinden meydana gelmiştir. Yüksek lisans sürecimin bana kattığı, hayatımın her alanında desteklerini esirgemeyen Oğuzhan Özcan'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Bana bir hayal kurduran, bir köy armağan eden, beni özümle tanıştıran, bu çalışmanın tohumlarını atan, yaşadığı süre zarfında üzerimde çokça emeği bulunan merhum dedem Halil Uslu'yu minnetle anıyorum.

Selin ÖZCAN

Haziran, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vii
TABLOLAR LİSTESİ xi
ŞEKİLLER LİSTESİ xii
KISALTMALAR LİSTESİ xv
1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 1
1.2. Araştırmanın Kapsamı 2
1.3. Araştırmanın Önemi 3
1.4. Araşırma Yöntemi 4
2. RİTÜELDEN HALK OYUNLARINA 5
2.1. Ritüel 5
2.2. Oyun 8
2.3. Halk Oyunları 10
3. KILIÇ KALKAN OYUNU 13
3.1. Dünyada ve Türk Kültüründe Kalkan Oyunu 13
3.1.1. Dünyada Kılıç Kalkan Oyunu 13
3.1.1.1. Yunanistan 15
3.1.1.2. Arap Yarımadası 17
3.1.1.3. Hindistan 18
3.1.1.4. Filipinler 18
3.1.1.5. Endonezya 18
3.1.2. Türk Kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu 19
3.1.2.1. Orta Asya'da Kılıç Kalkan Oyunu 20
3.1.2.2. Osmanlı'da Kılıç Kalkan Oyunu 22

3.1.2.3. Anadolu'da Kılıç Kalkan Oyunu 26
4. BURSA KILIÇ KALKAN OYUNU 41
4.1. Bursa Hakkında Genel Bilgi 41
4.2. Bursa'da Kılıç Kalkan Oyununun Tarihi Seyri 42
4.2.1. Mustafa Tahtakıran Öncesi Kılıç Kalkan Oyunu 42
4.2.2. Kılıç Kalkan Ustası: Mustafa Tahtakıran ve Kılıç Kalkan Oyununun Şekillenişi 43
4.3. Günümüz Bursa'sında Kılıç Kalkan Oyunu 50
4.3.1. Bursa Halkının Oyun Hakkındaki Düşünceleri 50
4.3.2. Bursa Kılıç Kalkan Evi 51
4.3.3. Bursa Kılıç Kalkan Ekipleri 53
4.3.3.1. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği 53
4.3.3.2. Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneği 63
4.3.3.3. Ustalar Kılıç- Kalkan Folklor Derneği 64
4.3.3.4. Bursa Olympos Halk Oyunları Spor Kulübü 65
4.3.3.5. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibi 66
4.4. Kılıç Kalkan Oyununun Yapısal ve Sembolik Özellikleri 67
4.4.1. Kılıç Kalkan Oyununun Yapısal Özellikleri 67
4.4.1.1. Kılıç Kalkan Oyununun Kıyafetleri 67
4.4.1.2. Oyun Aletleri 92
4.4.1.3. Oynanış Şekli 97
4.4.2. Kılıç Kalkan Oyununun Sembolik Özellikleri 107
4.4.2.1. Türk Kültüründe Kılıç ve Kalkanın Sembolik Değeri 107
4.4.2.2. Şehrin Kimliği: Kılıç Kalkan Oyunu 109
5. SONUÇ 111
KAYNAKÇA 115
EKLER 122
Ek 1. Kaynak Kişiler 122

Ek 2. Görüşme Soruları 123

Ek 3. Halkevi'nin Mustafa Tahtakıran'ın Çalıştığı Fabrikadan İstediği İznin Dokümanı 124

Ek 4. Mustafa Tahtakıran'ın Halkevi'nden Aldığı Vesika 125

Ek 5. Mustafa Tahtakıran'ın Halkevi'nden Aldığı Vesika ve Telgraf 126

..... 126

Ek 6. Fabrika Sahibinin Tahtakıran'a Gönderdiği Mektup 127

Ek 7. Bonservis Dokümanı 128

Ek 8. 17.03.1967 Tarihli Emniyet Müdürlüğünden Alınmış Dernek Kuruluş Tarihlerini Bildiren Doküman 129

Ek 9. 15.09.1954 Tarihli Reşad Enis'in Tahtakıran'la Yaptığı Röportaj 130

Ek 10. Bursa Belediyesi Meclis Kararı Dokümanı 131

Ek 11. Bursa Ambleminin Seçilmesinden Sonra Gazetede Yer Alan Yazı 132

Ek 12. BBB Logosu 133

Ek 13. Belediye Ambleminde Yer Alan Kılıç Kalkancılar 134

Ek 14. Mustafa Tahtakıran'ın Giydiği Geleneksel Osmanlı El Sanatları ile Süslenmiş Yaklaşık 100 Yıllık Cepken 134

Ek 15. Otantik Yapısı Hala Korunan Yaklaşık 50-60 Yıllık El İşlemeli Kılıç Kalkan Kostümü 135

Ek 16. 1960 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği 1'inciliği Şilti ve Dışişleri Bakanlığının Bursa Valiliğine Gönderdiği Tebrik Yazısı 136

Ek 17. 1969 Tunus/Kartaca Uluslararası Folklor Yarışması Dünya 1'inciliği Şilti ve Dışişleri Bakanlığının Bursa Valiliğine Gönderdiği Tebrik Yazısı 136

Ek 18. 2012 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği Şilti 137

Ek 19. Oyunun Tarihi Seyrini Yansıtan Çeşitli Fotoğraflar 137

Ek 21. Mustafa Tahtakıran'ın 1940 Yılında Kullandığı El Yapımı Kılıç ve Kalkanı 138

Ek 22. Kenan Yetişen'in 1960-1963 Yıllarında Giydiği Kılıç Kalkan Kostümü 139

Ek 23. 1969 Yılına Ait Posta Pullarında Yer Alan Kılıç Kalkan Ekibi 140

Ek 24. Çeşitli Kılıç Kalkan Kıyafetleri 140

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Bursa Kılıç Kalkan Oyunu ve Elazığ Kılıç Kalkan Oyunu Arasındaki Farklılıklar 37

Tablo 2. Kılıç Kalkan Oyununun İsmen Geçtiği Kaynaklar 38

Tablo 3. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Gittiği Ülkeler 54

Tablo 4. Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneğinin Gittiği Ülkeler 64

Tablo 5. Ustalar Kılıç- Kalkan Folklor Derneğinin Gittiği Ülkeler 65

Tablo 6. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Katıldıkları Etkinlikler 66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kılıç Kalkan Oyununun Gözlemlendiği İller Haritası 39

Şekil 2. Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Materyaller Haritası 40

Şekil 3. Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Müzik ve Müzik Aletleri Haritası 40

Fotoğraf 1. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Kılıç ve Kalkan 32

Fotoğraf 2. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Hasan Çavuş ve Şükrü İnam'ın Kılıç Kalkan Oynadığını Gösteren Fotoğraf 33

Fotoğraf 3. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununa Dair Eşyalar 33

Fotoğraf 4. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Kıyafetler 34

Fotoğraf 5. Mustafa Tahtakıran 44

Fotoğraf 6. Mektepler Bayramı'nda Kılıç Kalkan Oynayan Mustafa Tahtakıran 44

Fotoğraf 7. Mustafa Tahtakıran'ın İlk Kılıç Kalkan Ekibi 45

Fotoğraf 8. Mustafa Tahtakıran'ın Kabri Başında Dua Eden Kılıç Kalkan Ekibi 47

Fotoğraf 9. Mustafa Tahtakıran'ın Kabri Başında Dua Eden Başka Bir Halk Oyunları Ekibi 48

Fotoğraf 10. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni 48

Fotoğraf 11. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni 49

Fotoğraf 12. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni 49

Fotoğraf 13. Bursa Kılıç Kalkan Evi 52

Fotoğraf 14. Bursa Kılıç Kalkan Evi Önünde Yer Alan Kılıç Kalkan Oyunu Heykeli 53

Fotoğraf 15. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa57

Fotoğraf 16. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa58

Fotoğraf 17. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa59

Fotoğraf 18. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa60

Fotoğraf 19. 1960'lı yıllarda Yeşil Türbe önünde çektirilmiş kılıç kalkan oyunu oynayan Kemal Civancık ve Özcan Tahtakıran 61

Fotoğraf 20. Şevket Şardağ, Fevzi (?), Ahmet (?), Yaşar Uçan, Yaşat (?), İsmet Serener ve Ercan Tahtakıran/ Paris- 1967 62

Fotoğraf 21. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği/ Paris- 1967 63

Fotoğraf 22. Mustafa Tahtakıran 70

Fotoğraf 23. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüz Kıyafetleri 70

Fotoğraf 24. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüz Kıyafetleri 71

Fotoğraf 25. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Keçe Külah 73

Fotoğraf 26. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Keyfiye 74

Fotoğraf 27. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Gömlek 75

Fotoğraf 28. Bursalı Kibar Delikanlı 76

Fotoğraf 29. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Cepken 78

Fotoğraf 30. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Cepken 78

Fotoğraf 31. İsmet İnönü ve Kılıç Kalkan Oyuncuları 79

Fotoğraf 32. Kılıç Kalkan Oyuncuları 80

Fotoğraf 33. Zeki Müren ve Kılıç Kalkan Oyuncuları 80

Fotoğraf 34. Kılıç Kalkan Oyuncuları 81

Fotoğraf 35. Kılıç Kalkan Oyuncuları 81

Fotoğraf 36. Bursa Kılıç Kalkan Evinde Bulunan Kuşak 82

Fotoğraf 37. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örneği 84

Fotoğraf 38. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örneği 84
Fotoğraf 39. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri 85
Fotoğraf 40. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri 85
Fotoğraf 41. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri 86
Fotoğraf 42. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri 86
Fotoğraf 43. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çarık 87
Fotoğraf 44. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çorap, Çorap Bağı ve Çarık Örneği 87
Fotoğraf 45. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları 89
Fotoğraf 46. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları 89
Fotoğraf 47. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Göynek 90
Fotoğraf 48. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Şalvar ve Kaftan 90
Fotoğraf 49. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Örtü 91
Fotoğraf 50. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Çizme 91
Fotoğraf 51. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan El Yapımı Kılıç ve Kalkan 94
Fotoğraf 52. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan El Yapımı Kılıç 94
Fotoğraf 53. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Deforme Olmuş Kalkan Örneği 95
Fotoğraf 54. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kılıç ve Kalkan 95
Fotoğraf 55. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kalkan Örneği 96
Fotoğraf 56. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kılıçlar 96
Fotoğraf 57. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları 97

KISALTMALAR LİSTESİ

BBB	: Bursa Büyükşehir Belediyesi
Çev.	: Çeviri
KKE	: Kılıç Kalkan Evi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları
t.y.	: Tarih yok
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Ait oldukları coğrafyanın kültürel ürünlerinden biri olan halk oyunları, toplumların kimliklerini ifade ediş tarzlarından bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Halk oyunları; yapısal, işlevsel ve içeriksel olarak yaratıldıkları topluma bir ayna görevi görmektedirler. Hızlı gelişen teknolojinin kültür ve geleneğe doğrudan etkisi; halk kültürünün, dolayısıyla halk oyunlarının bozulmasına, bazen de yok olmasına sebep olmuştur. Bazı halk oyunlarının yazılı kaynaklarda yeterince yer bulmaması; bu oyunlarımızın gelişen teknoloji ve değişen dünyayla beraber varlıkları üzerinde bir tehdit oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze ülkemizde oynanan halk oyunları üzerine araştırmacılar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmı genel olarak halk oyunlarını konu alan çalışmalarken bazı araştırmalar tek bir oyun üzerine yoğunlaşmıştır. Yine şehirleri anlatan monografilerde ve kültürel içerikli çalışmalarda o yörede oynanan halk oyunları üzerinde durulmuştur.

Kılıç kalkan oyunu ve tezimizin ana eksenini oluşturan Bursa'da oynanan kılıç kalkan oyunu üzerinde yapılmış bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan daha sonraki bölümlerde bahsedileceği için burada değinilmeyecektir. Bursa'da da oynanan kılıç kalkan oyunu, şehrin hem maddi hem de manevi değerlerini yansıtan halk bilimsel ögelerinden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugüne değin yapılan çalışmalarda kılıç kalkan oyununun detaylı olarak incelenmemesi, farklı toplum ve coğrafyalardaki benzer oyunlarla karşılaştırılmaması, halk bilimsel bağlamda ele alınmamış olması gibi nedenler bu konunun seçilme sebebini oluşturmuştur.

Çalışma, bu oyunun yalnızca görsel bir halk oyunu değil aynı zamanda savaşçı bir geçmişe ve dramatik bir yapıya sahip çok katmanlı bir kültürel ürün olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırmada, kılıç kalkan oyununun tarihsel kökenlerinin izini sürmek, Türkiye genelinde bu oyunun başka örneklerinin bulunup bulunmadığını tespit etmek ve Bursa'daki örneğin diğer oyunlardan hangi yönleriyle ayrıldığını belirlemek amaçlanmaktadır. Ayrıca, oyunun "dans" mı yoksa "oyun" mu olarak

adlandırılması gerektiği konusundaki terminolojik tartışmalara açıklık getirilmesi ve bu tartışmalar ışığında kılıç kalkan oyununun halk bilimi bağlamında doğru bir zemine oturtulması da çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Bursa kılıç kalkan oyununun varlığını devam ettirmesini sağlayan kişiler, günümüzdeki gösteriler, oyuna destek veren kurumsal yapılar ve icracılarla yapılan görüşmeler doğrultusunda oyunun güncel durumu kayıt altına alınarak kültürel mirasın korunmasına ve halk bilimi literatürüne katkı sunulması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Türk halk kültürünün köklü unsurlarından biri olan ve günümüzde özellikle Bursa ile özdeşleşen kılıç kalkan oyununun kültürel, tarihsel ve günümüzdeki durumunu incelemek tezin genel kapsamıdır. Bu kapsam doğrultusunda "Ritüelden Halk Oyunlarına" isimli başlığın altında ritüel, oyun ve halk oyunları tanımları hakkında bilgi verilmiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak kılıç kalkan oyununun daha iyi kavranması hedeflenmiştir. Biz "dans" yerine "oyun" kelimesinin daha doğru bir kullanım olduğunu düşünerek tezimiz boyunca "kılıç kalkan oyunu" ifadesini kullandık. Oyun kelimesinin geniş bir kullanım alanına sahip olmasından kaynaklı olarak bu kullanım daha yerinde olacağı düşüncesindeyiz. Çünkü Güncel Türkçe Sözlük'te dans kelimesinin tanımı 'Müziğin temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri, raks' şeklinde yapılmıştır. Oyun kelimesi içinse birden fazla tanım vardır ve bizi ilgilendiren tanımlarından biri, 'Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü' şeklinde yapılmıştır. Bir diğer tanım 'Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence'dir. 'Bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma' tanımı da çalışmamız için uygundur. (TDK, t.y.) Bursa kılıç kalkan oyunun müziksiz icra ediliyor oluşu yani tartımı yalnızca kılıç ve kalkanların birbirine vuruşundan çıkan sesle sağlıyor oluşu, savaş yeteneğini geliştirmekte kullanılması geniş anlamları olan oyun kelimesinin seçilmesindeki önemli sebeplerdendir. Dansın ve oyunun tanımı içerisinde müziğin yer alması gereklidir oysa Bursa kılıç kalkan oyununda müzik yerine kılıç ve kalkan sesleri yer almaktadır. Oyun içerisinde çatışmanın temsil edilmesi ve rol paylaşımı olması yani iki düşman grup, saldıran ve savunan kişilerin bulunması kılıç kalkanı oyun olarak görmemize sebebiyet vermektedir. Bununla beraber oyun içerisinde hile unsurunun bulunması yani kurgusal

olması kılıç kalkanın çok katmanlı olduğunu gösterir. Gerek görüşmeler yaptığımız kılıç kalkancıların kullanımı gerekse Metin And'ın Türk Köylü Dansları eserindeki 'kılıç kalkan oyunu' kullanımı bizi desteklemektedir. Çünkü Türk Köylü Dansları'nda diğer illerde 'kalkan kılıç' ve 'kılıç kalkan' kullanımı da mevcuttur. (And, 1964, s.70, 74) Burada oyun ya da dans kelimesi geçmemesine karşın Bursa için kullanımında oyun kelimesi geçmektedir. Bu kullanımın sebebinin yukarıda da belirttiğimiz üzere dramatik ögelerin yer alması ve müzik yerine kılıç ve kalkanın sesinden faydalanılması olarak görmekteyiz. Dans kelimesinin kullanımının da yanlış olmayacağını fakat Bursa'da yaptığımız saha çalışmasında da icracıların oyun kelimesini kullanmasından kaynaklı bu kullanımının daha yerinde olacağını düşünmekteyiz.

"Kılıç Kalkan Oyunu" başlığı altında önce oyun hakkında genel bir bilgi verip ardından "Dünyada ve Türk Kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu" alt başlığıyla Bursa kılıç kalkan oyununun diğer örnekler ile mukayese edebilmeyi hedefledik. Oyunun tarihi seyrini yazılı kaynaklar üzerinden tespit edebilmek ve Türkiye'deki diğer illerimizde de bu oyunun var olup olmadığını, var olan illerdeki kılıç kalkan oyunu ile Bursa kılıç kalkan oyunu arasında benzerlik ya da farklılıkları tespit edebilmeyi amaçladık.

"Bursa'da Kılıç Kalkan Oyunu" başlığı altında Bursa kılıç kalkan oyununun detaylı incelenmesi gayesiyle hem yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerin hem de alan çalışmasıyla elde ettiğimiz bilgilerin kayıt altına alınmasını hedefledik. Bursa hakkında bilgi verdikten sonra oyunun günümüze kadar önemini yitirmeden gelebilmesini sağlayan Mustafa Tahtakıran hakkında bilgiler verdik. Bursa'da yer alan Kılıç Kalkan Evi'ne giderek orada yer alan kılıç kalkan oyununa ait materyallerin tespit edilmesini ve Bursa'da yer alan kılıç kalkan ekipleri ile görüşmeler gerçekleştirerek oyunun hem yapısal hem de sembolik özelliklerini ortaya koymayı amaçladık.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bursa Kılıç Kalkan Oyunu üzerine yapılan çalışmalar mevcuttur ancak bu çalışma oyunu kültürel, tarihsel ve performans boyutlarıyla inceleyen ve literatür araştırması ile alan araştırmasını bütünleştiren bir yaklaşımla hazırlanması araştırmayı önemli kılmaktadır. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kılıç kalkan oyunu hakkında müstakil bir tez bulunmamakla beraber Seren Mendeş'in Managing intangible cultural heritage in Turkey: Four cases originating in antiquity isimli tezinde

kılıç kalkan oyunu yer almaktadır (Mendeş, 2021). Türk Kılıç Dansları isimli makalede de kılıç kalkan oyununa yer verilmiştir. (Solmaz ve Feratan, 2023) Çeşitli kaynaklarda kılıç kalkan oyununa dair bilgiler bulunmakla birlikte bu bilgiler genelde birbirinin tekrarı niteliğindedir.

Tezin ana ekseni Bursa olmakla beraber Türkiye'nin diğer illerinde de karşımıza çıkan kılıç kalkan oyunları hakkında bilgi verilmiş, konu ile ilgili tablolar düzenlenerek görünürlülük sağlanmıştır. Çalışma müzelerden, kitaplardan ve şahsi arşivlerden edinilen görsel malzeme ile desteklenmiş, Bursa'da oyunda daha eski dönemlerde kullanılmış ve günümüzde halen kullanılan materyallere yer verilerek bu görsellerin kayıt altına alınması da sağlanmıştır.

1.4. Araşırma Yöntemi

Araştırmamızda öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ana eksenimiz Bursa kılıç kalkan oyunu olduğu için Bursa'da bulunan Kılıç Kalkan Evi ziyaret edilmiş, kılıç kalkan oyunu oynayan dernekler ziyaret edilmiştir. Bursa'da oynanan kılıç kalkan oyunu hakkında kılıç kalkan oyuncularıyla birebir görüşülerek oyun hakkında daha detaylı bilgiler elde edilmiştir. Araştırma'da toplam 15 icracı kaynak kişi olarak kullanılmıştır. Bu 15 icracı dışında görüştüğümüz kişiler daha genç olduğundan oyunu bilmelerine karşın daha az ya da tekrar bilgiler verdiklerinden tezimize dahil edilmemiştir. Bazı kaynak kişilerle tezimiz süresince birden fazla kez görüşülmüştür.

Kılıç kalkan oyununu dernekleştiren ve günümüz formuna erişmesinde büyük emekler veren Mustafa Tahtakıran'ın torunları Serdar ve Mustafa Tahtakıran ile görüşülmüştür. Görüşmeler için hazırlamış olduğumuz sorular Ek-2'de sunulmuştur. Kaynak kişilerin bizimle paylaştığı kişisel arşivleri de tezimizde izinleri doğrultusunda kullanılmıştır. Bununla birlikte başka illerde yer alan kılıç kalkan oyunları için yapmış olduğumuz görüşmeler online olarak gerçekleştirilmiştir. 15.10.2023- 15.06.2025 tarihleri arasında yaptığımız görüşmeler araştırmamızın bulgularını oluştururken aynı zamanda bir arşiv niteliği de kazanmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 2023.10 toplantı numarasıyla 05.10.2023 tarihinde ve 2024.06 toplantı numarasıyla 06.06.2024 tarihinde Etik Kurul raporu alınmıştır.

2. RİTÜELDEN HALK OYUNLARINA

2.1. Ritüel

Ritüel kavramı, sosyal bilimlerin birçok alanında araştırmacıların incelediği ve açıklamaya çalıştığı geniş bir kavramdır. Bu geniş kavrama araştırmacılar farklı farklı boyutlardan yaklaşıp kuramlar geliştirmişlerdir. Tezimizin konusu olan kılıç kalkan oyununu ritüel olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğini tartışabilmek adına bu bölümde ritüel kavramını inceleyip araştırmacıların ritüel kavramı üzerine geliştirdikleri fikirleri sunmaya gayret göstereceğiz. TDK sözlüğünde ritüel: 1-(İsim) Bir din veya inanç sistemine ait ibadet, ayin, merasim ve bu sırada uyulması gereken kurallar 2-(Sıfat) Adet haline gelmiş, anlamlarıyla açıklanmıştır. (TDK, t.y.)

Ritüel kelimesinin Hint- Avrupa dillerindeki ‘’-ri’’ kökünden geldiği ve rythm, ryhme ve river gibi kelimelerle ortak kökü paylaştığı düşünülmektedir. Özellikle bu kök ortaklıklarından yola çıkılarak kelimenin hareket, düzenli biçimde tekrarlama, kuralları olma, anlaşma, uyumluluk düzen gibi anlamlarının ön plana çıktığı görülmektedir. (Terrin, 2007) Kelimenin ritüel biçiminde ilk kullanımı 1560’lı yıllarda Latince rite, ritus kökünden türetilerek ortaya çıkmıştır. Kavramın sıfat görevinde kullanımı ritüel veya ritüellere ait ya da bunlardan oluşan, dini uygulama, tören, gelenek gibi anlamlara karşılık gelmektedir. İsim görevinde kullanımı ise dini seremonilerin kalıpları, dış biçimleri, riayet edilen kuralları gibi anlamlara karşılık gelmektedir. (Etymonline, 04.07.2024) Hançerlioğlu, rite kelimesinin karşılığı olarak ayin ve dinsel tören kelimelerini vermiştir. (Hançerlioğlu, 1978 ve Hançerlioğlu, 1976) Ayin kelimesi Farsça kökenli olup ayin, tarz, yaşayış, usul, huy, ibadet tarzı gibi anlamları karşılamaktadır. Kelime günümüzde İslami davranışları isimlendirmek için nadir olarak kullanılırken Hristiyanlık ve Yahudilikteki ibadet biçimlerini isimlendirmek için sıkça kullanılır. (Tümer, 1991)

Ritüel kavramı üzerine fikir geliştiren araştırmacıların bir kısmı ritüellerin yapı ve işlevlerini ön plana çıkararak kuramlar geliştirmişlerdir. Araştırmacılar ritüeli merkeze alarak bir takım sosyal mekanizmaları açıklamaya ve incelemeye ayaklanmışlardır. Bu araştırmacıların önde gelenleri arasında Emile Durkheim sayılabilir. Durkheim,

Dini Hayatın İlkel Biçimleri adlı eserinde ritüel kavramına oldukça fazla yer ayrılmış ve incelenmiştir. Durkheim'in geliştirdiği düşüncelerin içinde kutsal-dindışı ayrımı önemli bir yer tutmaktadır. Kişilerin kutsal atfedilen şeylere karşı nasıl davranması gerektiğini sisteme sokan davranış kuralları olarak bahseder. Ritüel kavramı da bireylerin kutsal ve dindışı olanı ayırmalarında hayati öneme sahiptir. Durkheim, ritüelleri bireylerin kutsala karşı davranış şekilleri ve toplumların kendi simgelerini ve sembollerini yaratmaktaki en hayati davranışlar bütünü olarak ele alır. (Durkheim, 2005). Sembol bir şeyin kendisi olmadığı halde o şeyi akla getirendir. (Bilgin, 2011) Mensching, sembolün mutlaka birey ya da toplum tarafından inşa edildiğini belirtir. Sembol, sembolleştirilen madde ve sembolün taşıdığı mana olarak iki unsurdan inşa edilir. Mencshing; sembolleştirilebilecek unsurlar arasında sözleri, sesleri, mitik anlatıları ve kutsalın temsili olan ritüelleri gösterir. (Schimmel, 1954) Buradan yola çıkarak ritüellerin biz kavramını oluşturan ve bizi bir arada tutan davranış kalıpları olduğu söylenilebilir. (Tuğrul, 2010)

Ritüel üzerine çalışmalarıyla ünlü bir başka isim Arnold Von Gennep'tir. Gennep, ritüellerin bireysel geçiş dönemleri ve toplumsal dönüşüm dönemlerindeki işleviyle alakalı bir kuram geliştirmiştir. 1909 yılında yayımladığı "Rites of Passage" isimli kitabında ritüelleri üçe ayırarak 'ayrılık', 'geçiş' ve 'yeniden entegrasyon' olarak isimlendirir. Özellikle 'geçiş' ritüelleri üzerine odaklanan Gennep; ritüellerin grupları veya bireyi toplumdan ayırıp satatü, coğrafya, zaman gibi eksenlerde farklı bir aşamaya geçirip tekrardan bir bütünleşme sağladığını ortaya koyar (Gennep, 2022, s. 78). Geçiş ritüellerinin sağladığı bu ayrılıp birleşme sürecini de kendi içerisinde 'ayrılma' 'geçiş/eşiksellik' ve 'bütünleşme' olarak gruplandırmıştır. Victor Turner, Gennep'in geliştirdiği ritüel kuramının 'geçiş' kısmına odaklanmıştır. Turner; ritüelleri toplumsal dayanışmasına, değişimine ve yenilenmesine zemin yaratan önemli bir unsur olarak görür. Geçiş evresini ''liminoid'' kavramı ile tanımlayan Turner; ritüel katılımcılarının bu aşamada eşit ve arınmış olduklarını ve kişilik, statü gibi çeşitli niteliklerinden ayrılarak yeni bir topluluk yarattıklarını söyler. "Ritüelleri çatışma ve çözümlemeler içeren ve hayatı yeniden kurmaya olanak sağlayan simgeler ağı olarak görür." (Özbudun vd., 2007) Turner ilk olarak ritüelleri doğaüstü güçlerle ilgili eylemlerin performe edilmesi olarak tanımlar fakat ritüellerin sadece dini alanda kalmayıp diğer eylem alanlarını da meydana getirdiğini ileri sürer. (Turner, 2018)

Ritüellerin açıklanmasıyla ilgili bir diğer grup araştırmacı ise merkeze mitolojiyi almışlardır. Bu araştırmacıların asıl amacı din kavramını incelemektir. Din ve ritüeli birbiriyle doğrudan bağlantılı kavramlar olarak ele alıp yorumlamışlardır. Bu araştırmacıların başında James Frazer gelmektedir. Frazer'ın, 1890 yılında yayımladığı "Golden Bough" adlı eseri din, kültür, mitoloji gibi alanlarda temel bir eserdir. Evrimci bir yaklaşıma sahip olan Frazer, bu eserinde ritüellerin erken biçiminin dini bağlamlarda yaratıldığını ve bu ritüellerin mitolojik inançların uygulama ve ifadesinin temel bir şekli olduğunu belirtir (Frazer, 2004, s.45). Ritüellerin insan düşüncesinin büyüsel döneminde ortaya çıkmış uygulamalar olduğunu savunan Frazer, ritüellerin zamanla din ve mitoloji ile birleşip insanın doğayı kontrol, sosyal düzeni sağlama ve insanın dünyayı anlama çabasının bir sonucu olduğunu söyler (Frazer, 2004, s.55, 58). Ritüel ve mitoloji ilişkisini irdeleyen bir başka isim de Mircea Eliade'dir. Eliade, ritüellerin dini bağlamları yaratmakta önemli bir rolü olduğunu söyler. Eserlerinde 'kutsal' kavramı üzerine önemli fikirler ortaya koyan Eliade, ritüeli de bu bağlamda değerlendirir ve ritüellerin sembolik yönüne vurgu yapar. Ritüelin, insanın kutsal olanla iletişim kurmasına, zamanın ve mekânın yeniden inşa edilerek kutsallaştırılmasına yaradığını söyler. Mitolojik anlatıların yapısını incelediği kitaplardan biri olan "Mitlerin Özellikleri" eserinde Eliade birçok noktada mit ve ritüel arasındaki ilişkiye değinerek mitleri ritüelin ayrılmaz bir parçası ve kökeni olarak görür. (Eliade, 2001)

Ritüllere bahsettiğimiz yaklaşımlar dışında farklı yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar bazı noktalarda kesiştiği gibi bazı noktalarda da ayrılmaktadır. Antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi çeşitli sosyal bilim dallarının araştırma konusu olan ritüel araştırmacıların alanlarına göre inceleyip yorumlamalarından dolayı çok çeşitli tanımlara sahip ve yine çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılmış bir kavramdır. Çalışmamızın ana odağı kılıç kalkan oyunu olduğu için ritüelin bizi ilgilendiren kısımlarına değinmeye çalıştık bu sebeple çalışmamızda tüm araştırmacılara ve kuramlara yer vermeyi gerekli görmedik.

Mitin ve ritüelin temelini oluşturan kavramlardan biri oyundur. (Eroğlu, 1994) Çünkü ritüel geçiş dönemlerimizde bize yardımcı olan ve insan hafızasına şifrelenen eylemlerdir. Yukarıda bahsettiğimiz araştırmacıların yaklaşımlarını dikkate aldığımızda kültürün başlangıcından itibaren yaptıkları eylemlerin ritüel kavramıyla açıklanması bize bunu göstermektedir. Toplumsal ilişkilerin gelişmesi neticesinde savaşmak, avlanmak, doğurmak ve gün içerisinde gerçekleştirilen herhangi bir olayda

gerçekleştirilen eylemde taklit etme yoluyla yani oyun yoluyla ifade etmeye çalışmak ritüeli oluşturmuştur. Zaman içerisinde bu oyunlar insanların kendilerini ifade etme aracı olmuştur.

2.2. Oyun

Oyun kelimesi günlük hatta en çok kullanılan kelimelerden biridir. Çeşitli alanlarda kullanılan oyun kelimesi günümüzde en yaygın olarak çocukların birbirleri ile yaptıkları birçok eylemi kastetmektedir. Fakat kelimenin karşıladığı anlam yalnızca bununla kısıtlı değildir. Hayatın neredeyse her alanında kendisine yer bulabilecek olan oyun kavramı çeşitli anlamlara karşılık gelmektedir. Türk Dil Kurumu, oyun kelimesine 12 farklı anlam vermiştir. Bu anlamlardan bazıları şu şekildedir:

> Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence; baziçe.
>
> Tiyatro veya sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi.
>
> Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü.
>
> Teniste, tavlada taraflardan birinin belirli sayı kazanmasıyla elde edilen sonuç.
>
> Şaşkınlık uyandırıcı hüner.
>
> Güreşte rakibini yenmek için yapılan türlü biçimlerde şaşırtıcı hareket. (TDK, t.y.)

TDK'nin verdiği anlam karşılıklarını inceleyecek olursak verilen 12 anlamın bazılarının birbiriyle alakalı anlamlar olduğunu göreceğiz. 3 anlam karşılığının doğrudan keyifli vakit geçirmek, yarış ve oyunun sonucu gibi karşılıklı rekabet ve eğlence temelli olduğunu 2 anlamın tiyatro sanatının terimsel ifadelerin karşılığı olduğunu 6 anlamın ise bir şekilde entrika ve hile kavramlarıyla bağlantılı olarak verildğini 1 anlamın ise yukarıda da belirttiğimiz gibi 'müzik eşliğinde yapılan hareketler bütünü' olarak verildiğini görmekteyiz. Oyun kelimesine karşılık olarak verilen anlamlar içerisinde yaptığımız bu gruplandırmada TDK'nin oyun kelimesini en çok hile ve entrika anlamlarını karşılayacak biçimde verdiğini kolaylıkla görebiliriz. Son olarak belirttiğimiz anlam ise bizim için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu anlamın örneği olarak 'zeybek oyunu' verilmiştir. Tezimizin önemli noktalarından biri olan kılıç kalkanın isimlendirilmesi hususunda bu anlam bizim için yol gösterici olmaktadır. (TDK, t.y.)

Sosyal bilimlerde ise oyun kelimesi birçok disiplin tarafından kavramlaştırılmış ve bu bağlamda çeşitli disiplinlerin ve aynı disiplinde olmasına rağmen araştırmacıların farklı tanımlamaları ile dallanıp budaklanmıştır. Antik dönem filozoflarından başlayarak günümüze kadar oyun kavramı ele alınmıştır. Oyun kelimesinin dünya çapında kavramlaşıp bilimsel bir terim olarak ele alınmasında şüphesiz Hollandalı araştırmacı Johan Huizinga' nın araştırmaları ve 1938 yılında yayımladığı Homo Ludens isimli kitabı önemli bir yer tutmaktadır. Metin And; Oyun ve Bügü adlı eserinde, Huizinga'nın bu çalışmasından 'Homo Ludens adlı incelemesi ile önemli bir ikiliğin dengesini bozmuş, insan kültürüne yeni bir boyut getirmiştir. Homo Faber (= yapımcı insan), Homo Sapiens (= düşünür insan) İkilisinin karşısına üçüncü bir insan, Homo Ludens'ı (= oyuncu insan) çıkarmıştır.' diyerek eserin öneminden bahseder. (And, 2012, s.27) And'ın bu açıklaması Huizinga'nın fikirlerinin insanlık düşünce ve yaşayış dünyasında yeni pencereler açtığını göstermektedir. Huizinga eserine ilk cümlelerinden biri olarak oyunun kültürden daha eskiye dayandığını belirterek başlar (Huizinga, 2006, s.16). Bu cümle ile ifade etmek istediği şeyler esasında eserin tamamına yayılmıştır. Özellikle oyun ve kültür arasındaki ilişkinin irdelendiği kısımda araştırmacı oyunu kültürün temeline koyar. Fakat araştırmacı burada önemli bir ayrımdan bahsetmektedir. Bu ayrım, kültürün doğrudan oyunun içinden doğmadığı kültürün oyun formuyla ortaya çıkıp zamanla evrile evrile oynanmaya devam eden bir süreç olduğudur. (Huizinga 2006, s.70) Doğada oyun oynayan hayvanlardan dini ritüeller, devlet bürokrasisi, toplumsal yaşam ve mesleki gelişim süreçleri, iletişim, eğitim-öğretim, dans ve eserde çoğaltılan sayısız örnek oyunun az karmaşıktan katmanlaşmış ve dallanıp budaklanmış biçimleri olarak nitelendirilmektedir.

Huizinga eseri boyunca oyun kavramı üzerindeki fikirlerini belirtip çerçeve oluştururken oyunla ilgili birkaç yerde tanımlamalar yapar. Bu tanımlamalara ve Huizinga'nın fikirlerine yer vermek bizim için kılıç kalkanın isimlendirilmesi noktasında bu tanımlardan yardım alacak olmamızdır. Öncelikle oyun; gülme, matraklık, şaka, komiklik ve aptallık gibi ciddiyetsiz kavramlarla nitelendirilemez. (Huizinga, 2006, 23) Bu sıfatlar ile çerçevesi çizilen oyun kavramı oldukça basite indirgenmiş olacaktır. Eser boyunca yapılan tanımlamalar kısaca toparlanacak olursa oyun; serbestlik ve özgürlüktür, gündelik hayattın zaman ve mekânından ayrılmıştır, belirli bir baş ve sona sahiptir, kendine ait bir kurallar silsilesi bulunur, çatışma ve gerilim unsurlarını temel alır, katılımcıları gruplaştırarak dışarıdaki insanlardan ayırır, bir şey için mücadele ve temsildir, ciddidir, kendi içine ait bir düzeni vardır.

Metin And, oyun ve oyna- fiilinin pek çok farklı anlamları olduğunu belirtmektedir. Bununla beraber And, eserinde oyun kelimesinin dilimizdeki en eski sözcüklerden biri olduğunun altını çizerken bu kelimenin, şamanın büyüsel törendeki ögeleri içinde barındırdığını ifade etmektedir. (And, 2012)

Yukarıda da bahsedildiği üzere ritüel ile oyun arasında sıkı bir bağ vardır. İnsanların somut yahut özellikle soyut kavramları anlamlandırabilmek için oyun aracılığıyla yaptıkları hareketlerin bütününe ritüel diyebiliriz. Ritüellerin dini ve törensel nitelikte olması günümüze gelene kadar değişmiş yahut kaybolmuştur. Bunun sebebi doğayla iç içe olan insanın ve toplulukların, belirli zorlu koşulları yenmesi için dini ve törensel nitelikteki eylemlere başvurması ve bu törenlerin insanlar arasında bir bağ kurmayı yani kolektif bir hafıza oluşturmayı sağlamıştır. (Artun, 2008) Anlamlandırma ve karşılaşılan güçlüklerin üstesinden gelmek için yapılan bu eylemlerin, değişen dünya ile işlevini kaybetmesi ya da dönüşerek günümüze aktarılması oldukça doğaldır. Dünyanın pek çok yerinde aynı aşamalardan geçen insanlar, benzer üretimlerde bulunmuştur. O yüzden oyun, başlangıçta başka işlevlerdeyken, simgesel bir anlama sahipken zaman içerisinde bundan uzaklaşılarak oyuna başka işlevler yüklenmiştir. Bu işlevler arasında eğlenme, oyalanma, estetik sayılabilir.

Kültürümüzde var olan oyunları, araştırmacılar çeşitli sınıflandırılmalarla ele almıştır. And, Oyun ve Bügü'de bunu üç başlık altında incelemiştir: Anadolu dramatik oyunları; çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin oyunları ve halk oyunları. (And, 2012)

2.3. Halk Oyunları

Halk oyunları ya da halk dansları olarak bilinen bu tür, klasik ve modern dansın dışında kalan geleneksel olana verilen bir isimdir. Halk oyunlarının kökenini çalışan araştırmacılarımız arasında M. R. Gazîmihâl, Metin And, Bahaeddin Ögel, Türker Eroğlu gibi kişiler yer almaktadır. Halk oyunları; oynanış nedenleri, oynanma yerleri, oyuncu seçimleri, oyun içerisindeki görevler, oyunun hikayesi, oynanış geleneği, kullanılan kıyafet ve çalgıya göre isimlendirilmiştir. Metin And, bu isimlendirmeleri şu şekilde yapmıştır:

Çıktığı bölge, il, ilçe, köy vb.

Oyunun adımları, hareketleri vb.

Oyunun yürüyüş hızı

Koreografik düzen

Oyuncu sayısı ve cinsiyeti

İnsan adları

Meslekler

Hayvan adları

Ulus, kavim, azınlık adları

Bir iş/ hareket taklidi

Oyunda kullanılan araçlar (And, 2012)

Eroğlu, halk oyunlarının tanımını 'Ait olduğu toplumun kültürünü yansıtan; bir olayı yahut duyguyu ifade eden, kökeni majik ve kültik olan, müzikli (müzik aleti ya da organ, kılıç ve kalkan gibi araç vasıtasıyla tempo tutarak), tek kişi ya da bir grup halinde icra edilen tekrar hareklerin bütünü.' şeklinde yapmıştır. Çalışmasında geleneksel danslara halk oyunları denmesi gerektiğini belirten Eroğlu, halk oyunlarının tasnifini şu şekilde yapmıştır:

Ergenlik çağının başlangıcında yapılanlar

Kur yapma amaçlı yapılanlar

Dostluk amaçlı yapılanlar

Düğün dansları

İş dansları

Mevsim dansları

Astronomiyle alakalı danslar

Avcılık dansları

Savaş taklitli danslar

Tedavi amaçlı yapılan danslar

Ölüm dansları

Trans/ vecd dansları (Eroğlu, 1994)

And'ın halk oyunlarının isimlendirilme tasnifine göre kılıç kalkan oyununun ismi, oyunda kullanılan kılıç ve kalkandan gelmektedir. Savaş danslarının günümüzde eski

işlevleri kalmamış olsa bile, Anadolu'daki oyunlarda kalıntılarını görmek mümkündür. Kılıç kalkan oyunu, savaş taklitli oyunlar arasında zikredilmektedir. Bu oyunlar silahlı ya da silahsız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. (And, 2012) Kılıç kalkan oyunu içerisinde savaş gereçlerinden kılıç ve kalkanı da barındırdığı için silahlı savaş taklitli oyunlar arasında gösterilmektedir.

3. KILIÇ KALKAN OYUNU

İnsan ve mücadele birbirinden ayrılmaz iki kavram gibidir. İnsanın bulunduğu her yerde mücadele de var olmuştur. İnsanoğlu yeryüzünde yaşamaya başladığından beri doğayla, başka canlı türleriyle veya kendi türüyle mücadele etmek durumunda kalmış ve bu mücadele bazı durumlarda kavgaya evrilerek gücünü gösterebileceği, galip gelmede ona yardımcı olacak gereçleri kullanmayı zorunlu kılmıştır. Bu mücadeleler zaman içerisinde bireysel olmaktan çıkıp gruplar ve ülkeler arasında yapılan savaşlara dönüşmüştür. Mücadelenin, savaşın birinci şartı kazanmaktır. Hayatta kalabilmek için kazanmak şarttır. Bu sebeple savaşacak kişi, gücünü etkili kılmak ve daha arttırmak için kendine yardımcı olacak araçlar kullanmıştır. Önce yaşadığı yerde, çevresinde var olan araçları kullanan insanoğlu zamanla bunları geliştirmiş, çeşitli materyalleri kullanarak kendini savunmak için de saldırmak için de araçlar üretmiştir. Eski uygarlıklardan günümüze kadar çeşitli çok çeşitli savaş gereçlerinin kullanıldığı görülmektedir. Zamanla barutun bulunması, teknolojinin gelişmesi gibi faktörler savaş gereçlerini de çok farklılaştırmıştır. Kılıç ve kalkan da çok geniş coğrafyalarda karşımıza çıkan bir savaş aracıdır.

Kılıç ve kalkanın savaş aracı olarak kullanıldığı pek çok coğrafyada, kılıç ve kalkanın gerçek ya da sembolik anlamlarıyla kullanıldığı ritüellere, anlatılara, danslara vb. rastlamak mümkündür.

3.1. Dünyada ve Türk Kültüründe Kalkan Oyunu

3.1.1. Dünyada Kılıç Kalkan Oyunu

Karşılıklı mücadelelerde, savaşlarda kullanılan araçlar, savaş oyunlarının da temel gereçlerinden olmuştur. Bir vasıta ile oynanan savaş oyunlarına çeşitli coğrafyalarda rastlamak mümkündür. Tezimizi oluşturan kılıç kalkan oyunu da bu savaş oyunları içerisinde yer almaktadır. Kılıç kalkan oyunun çeşitli ülkelerde benzerleri bulunmaktadır. Deniz Yeşiltaş Küresel Bale & Dans Ansiklopedisi'nde (2011) kılıç ve kalkanlarla yapılan bazı danslardan bahsetmiştir. Bu dansları şu şekilde sıralayabiliriz:

Lavakoa: Dört dansçı tarafından icra edilen, figürleri Morisken dansı gini olan Bask kılıç dansıdır.

Mahanaim: Bir kılıç dansı olup daha sonraları değişime uğramıştır. Suriye'ye ait bir danstır.

Messertanz: On dördüncü yüzyılda bıçak imalatçılarının Nürnberg'de doğan danslarına verilen isimdir. Cermen kılıç danslarından doğduğu lakin on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde bıçakçılarla beraber unutulan bir danstır.

Morris: Dansın isminin kökeni İspanyolca'dan gelmektedir. 15. Ve 16. Yüzyılda en sevilen danslar arasında olduğu belirtilmektedir. Savaş dansı olarak ortaya çıkan Morris, çift dansı yahut grup dansıdır. Bunun sebebi düşmanların mücadelesini ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. İngilizlerin ulusal dansıdır ve günümüzde İngiltere'de bazı zamanlarda icra edilmektedir. Bu danstan türetilen başka danslar da mevcuttur.

Ndrezzata: Napoli'de doğmuş olan İtalyan kılıç dansıdır. Diğer kılıç danslarından farklı olan yanı dansa kadınların da katılıyor oluşudur. Erkekler tahta kılıç veya değnek ile dans ederler.

Oro: Montenegro'nun kılıç dansıdır.

Pak-Don: Hindistan'da köken olarak çok eski bir kabilenin kılıç dansıdır. Arınma ritüeli olarak adlandırabileceğimiz bu dans kötü ruhlardan arınmak ve tanrıların azabından korunmak için kılıçlarla yapılan bir danstır. Kılıç sayesinde kötü ruhlar öldürülmektedir.

Paliçovy tanec: Slavların kılıç dansıdır. Kılıçlar yerini sopalara bırakmıştır.

Podsable: Kılıç dansının bir türevi olan Slovak dansıdır. Kılıç yerine sopalarla oynanır.

Pordoi danstza: Baskların çok eski bir kılıç dansıdır. Kuzey Avrupa ve Orta Avrupa'nın kılıç danslarına benzeyen bu dans, sadece erkekler tarafından Aziz Johannes gününde icra edilir. Gipuzkoalıların Navarralılarla yaptıkları savaşlarda kazanılan zafer anısına oynanan Pardoi danstza mızrak veya değneklerle icra edilir.

Pulgatants: Estonya'ya ait kılıç veya değneklerle birbirine vurulmak üzere icra edilen bir kılıç dansıdır.

Rusali: Sırbistanda doğan bu dans Yugoslavların ritel danslarındandır. Dini bayramda erkekler tarafından icra edilen bu dans kılıçlarla yapılmaktadır. Noel'in ikinci günü icra edildiği de olur. İnaçlarına göre Noel'de icra edilen bu dans hastalıklara neden olan ruhların kovulmasını ve bereket getirmesini sağlar.

Spadonari: İtalyan kılıç danslarından olan Spadonari, dinsel nitelikli bir danstır. Dört dançı tarafından uzun kılıçlarla oynanır. Kılıçlarla bir vuruşma canlandırılır.

Silambattam: Tamil krallarının savaş dansıdır. Tamil Nadu'nun kültüründe kralların halkları için ellerinde kılıçlarla savaşmaları olgusuna işaret eden bir danstır.

Thang-Haiba: Hint savaş danslarından olan bu dans Nagalara aittir. Kılıç, kalkan ve mızrakla icra edilir.

Zaparozek: Bir grup dansçının savaş temsili olarak canlandırdıkları akrobatik bir silah dansıdır.

Salii: Mars'ın rahiplerinin mızrak ve kalkanları birbirine vurmak suretiyle yaptığı dansın adıdır. (Yeşiltaş, 2011, s.36- 467)

Saydığımız bu danslar kılıç, kalkan ya da her ikisiyle birlikte yapılmaktadır. Bu dansların bazıları kılıç kalkan dansıyla benzerlik göstermektedir. Bu danslar dışında da aynı mahiyette yapılan danslar mevcuttur.

3.1.1.1. Yunanistan

Antik Yunan'da dans oldukça önemlidir. Dans yalnızca estetik değer taşıyan bir şey olmayıp aynı zamanda fiziksel gücü ve savaş psikolojisini de geliştiren bir araç olarak görülmektedir. Bu yüzden Antik Yunan'da çeşitli savaş dansları mevcuttur: Anapale, Telesias, Memphitike, Embateri ve Pyrhice bunlardan bazılarıdır. (Yeşiltaş, 2011, s.455) Bu danslar erkek çocuklarının eğitimi için oldukça önemlidir. Oynanan savaş danslarından biri Pyrrhic dansıdır. Platon, pyrrhic dansının atlama, yana çekilme, sıçrama, eğilme, vurma ve savunma hareketlerinden oluşan bir dans olduğunu söylemektedir. (Platon, 1998, s.295) Platon'un bu dansı askerlerin icra ettiğini söylemesine karşın Wheeler, askerlik yaşına gelmiş kaç gencin bu dansı yaptığını bilemeyeceğimizi ve sorulacak diğer sorulara da kaynak yetersizliğinden yanıt verilemeyeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte silahlı dansların bulundukları coğrafyaya ve ilişkilendirildikleri tanrıya göre değişebileceğinden bahseden Wheeler,

Girit'teki pyrrhic dansının Zeus için, Atina'daki pyrrhic dansının Athena için ve Sparta'daki pyrrhic dansının Dioscuri için kutsal olduğunu belirtir. Girit'teki pyrrhicin askeri bağlantısı olmayacağına hatta bir doğurganlık ayini olarak ortaya çıkmış olabileceğine de değinmiştir. (Wheeler 1982, s.233)

Şefik Can'ın Klasik Yunan Mitolojisi isimli eserinin "Zeus yahut Jüpiter" başlığı altında verilen bebek Zeus'a ait mitte, pyrrhic dansına benzeyen bir hadiseden bahsedilmiştir. Rhea'nın ve Rhea'nın doğurduğu çocukları yok etmek isteyen Kronos'un bir çocukları olacaktır. Tanrıça Rhea, Zeus'a hamile kalınca kuytu bir yerde Zeus'u doğurarak bir Nymphe yani periye emanet ederek Girit'te bir mağarada saklanmasını emreder. Orada büyüyen bebek Zeus, bir gün şiddetli bir biçimde ağlamaya başlayınca Korybant'lar Zeus'un ağlamasının duyulmaması için kılıçlarını kalkanlarına vurmak suretiyle dans ederler. Böylelikle Kronos Zeus'u bulamaz. (Can, 1994, s.28-29) Korybantların Zeus'u koruduğu mit ile ilişkilendirilen pyyrhic dansı için Wheeler, bu mitin daha sonraları eklenmiş olduğu söyler. (1982, s.227)

Dionysos, Pyrrhic ve Zeybek ilişkisini inceleyen Recep Meriç, Roma İmparatorluğu zamanında bu dansın Dionysos'la ilişkilendirilen mitolojik konuların temsili olarak kadın ve erkek dansçıların maskeli olarak icra ettikleri dramatik bale olduğunu söylemektedir. Curetes yani pyrrhic icra eden dansçıların Dionysos'un ağlamalarının duyulmamasını sağlamak için kılıç ve kalkanlarıyla gürültü yaptığını, bu dansı yaparken tahta silahlarla dövüştüklerini ve altın işlemelere sahip tunik ve mor ya da kırmızı pelerin giydiklerini de ekler. (Meriç, 2017, s.215) Ksenophon, Anabisis isimli kitabında Kotyora'da Paphlagonialara verilen bir ziyafette yapılan danslardan bahsederken pyrrhic dansından da bahsetmiştir:

> Bundan sonra her iki elinde birer hafif kalkan taşıyan bir Mysialı geldi ve oynamaya başladı. Bazen iki düşmana savaşıyormuş gibi yapıyor, bazen de kendi ekseni etrafında hızla dönüyordu. … Onların bu şaşkın hâlini gören bir Mysialı, dansöz bir kölesi olan bir Arkadialıyı razı etti, sonra da kıza güzel elbiseler giydirerek ve eline hafif bir kalkan vererek meydana çağırdı. Dansöz kıvrak bir şekilde pyrrhikhes oynadı. (2022, s.174-175)

Yazılı kaynaklardan ziyade seramik üzerindeki betimlemelerden pyrrhic dansı için çıkarımlarda bulunulmuştur. Daha sonraki dönemlere gelindiğinde askeri yürüyüşleri andıran bir forma bürünen dans, müzik eşliğinde ve yürüyüş biçiminde

gerçekleştirilmiştir. (İkibeş, 2021, s.81- 82) Bazı araştırmalarda pyrrhic dansı ile zeybek arasında bir ilişkinin (2017, s.213- 239) varlığından hatta zeybeğin kökeninin pyrrhic olabileceği belirtilmişse de bu konu hakkında daha kapsamlı araştırma yapılması gerekmektedir. Muhtemelen Sparta'da askerlerin eğitimi için egzersiz olarak ve Atina'da bir ayin olarak karşımıza çıkan pyrrhic dansı ile kılıç kalkan oyunu arasında benzerlik kurmak daha olasıdır.

3.1.1.2. Arap Yarımadası

Bilindiği üzere Araplarda düğün ve bayram gibi özel günlerde çalıp oynama geleneği mevcuttur. Bölgede kals ya da dirkele isminde kılıç, kalkan ve mızrak gibi savaş aletleriyle ritmik bir şekilde icra edilen bir oyun vardır. (Bozkurt, 2022) Rivayete göre Habeşistanlı bir grubun kılıç ve kalkanlarıyla yaptıkları dansı Hz. Peygamber ve eşi Hz. Aişe birlikte izlemişlerdir. (Tosun, 2018, s.48 ve Bozkurt, 2022) Bayram günü icra edilen, Peygamber ile eşinin izlediği bu oyun, kaynaklarda dirkele olarak geçmektedir. İslamiyet'in başlangıcından itibaren çok fonksiyonlu yapılar olarak dikkati çeken camiler özellikle bayramlarda gösterilerin yapıldığı, toplumsal neşenin paylaşıldığı önemli mekânlardan olmuştur. Elnura Azizova bir yazısında bu önemi şu şekilde açıklamaktadır:

> Bu sebeple özellikle bayram gösterilerinin yapıldığı başlıca mekân olarak Mescid-i Nebevî'den bahsedilmekte, taklîs, dirkele ve diğer oyunların burada izlenildiği rivayet edilmektedir. Toplumsal sevincin paylaşıldığı bayram kutlamalarında izleyicilerin ruh halini yükseltmek, düğün veya sünnet törenlerinde davetlilerin neşesini artırmak için genellikle cenk ve savaş sahneleri sergileyen oyuncular, gösterilerinde kalkan, kılıç ve harbe gibi aletlerden istifade etmekteydiler. (Azizova, 2018)

Yine bir rivayete göre Hz. Ömer bu oyunu oynayanlara müdahale ettiği sırada Hz. Peygamber buna izin vermemiştir. Bunlardan hareketle Hz. Peygamber'in bu oyunların oynanmasını teşvik ettiği anlaşılmaktadır. (Bozkurt, 2022)

Arap Yarımadası'nda yapılan savaş dansları arasında Razha ve Ardah dansları ön plana çıkmaktadır. Umman'da yapılan savaş dansının ismi Razha'dır. Razha, Umman'da yıllardan bu yana uygulanan bir savaş dansı geleneğidir. Önemli misafirleri karşılamak için yapılan törenlerde, bayramlarda yahut ulusal günlerde yapılan razha, cesaret ve kılıç kullanma becerilerini sergileyebilmek açısından

önemlidir. Razha'nın savaşa giden askerleri motive etmek amaçlı doğduğu belirtilmektedir. (Omani War Dance, 2016) Davul, kılıç ve tüfek eşliğinde oynanan bu oyun esnasında şarkılar, ilahiler söylenmektedir.

Kılıç, davul ve geleneksel şiirlerin yer aldığı Ardah dansı ise Suudi Arabistan'ın önemli savaş danslarından biridir. Çıkış noktası Razha ile aynıdır. Askerlerin motivasyonlarını sağlamak amaçlı güç, cesaret ve gösterişi temsil etmektedir. Başlangıçta savaşlardan önce ve sonra oynandığı, şimdilerde ise önemli törenler, bayramlar ve ulusal günlerde icra edilmektedir. (Kaçar, 2022 ve Hameed, 2023)

3.1.1.3. Hindistan

Hindistan'da kılıç ve kalkanlarla oynanan Parichamuttukali ve Thang- Ta isimli oyunlar mevcuttur. Kerala'nın gelenekselleşmiş dansı olan Parichamuttukali, kılıç ve kalkan taşıyan bir grup erkek oyuncunun grup liderlerinin söylediklerini tekrar ederek oynadıkları bir danstır. Bir dövüş temsili olan bu dansın icracıları genellikle Kalaripayattu'da yani Hindistan'ın eski dövüş sanatlarını bilen kişilerden oluşmaktadır. Dans esnasında kılıç ve kalkanın ritminden de faydalanılmaktadır. Bu dansın önceleri bir ritüel olarak gerçekleştirildiği düşünülmektedir. (Kurian, t.y.) Bir başka dans ise Manipur'da mevcuttur. Thang- Ta olarak bilinen dans, Manipur'un geleneksel dövüş sanatını temsil etmektedir. Kılıç, mızrak, hançer gibi çeşitli aletlerle icra edilmektedir. Thang- Ta'nın varyantları mevcuttur. (Manipur, t.y.)

3.1.1.4. Filipinler

Filipin savaş danslarından biri olan Sagayan, kazanılan zaferin dramatik bir temsilidir. Kalkan ve kılıç kullanılan bu dansın icracıları mitolojik temelli alışılmadık kıyafetler giyerler. Bu kıyafet tercihleri Maranaoluların kahramanları prens Bantugan'dan gelmektedir. Dans bir nevi Bantugan'ın destanıdır. Sagayan genellikle Maranao halkının özel günlerinde ve festivallerinde icra edilmektedir. (Mercurio, 2012 ve NMP Ethnology Division, 2022)

3.1.1.5. Endonezya

Minahasa halkının geleneksel savaş dansının adı 'kabasaran'dır. Kabasaran icrasını gerçekleştiren kişilere kawasalan denmektedir. Diğer savaş danslarında mevcut olmayan bir durum söz konusudur. Kabasaran dansçısı olmak için kabasaran dansçılarının soyundan gelmek zorunludur. Bu yüzden tüm Minahasa halkı kabasaran

dansçısı olamaz. Aynı zamanda bu dansçılar nesilden nesile aktarmak zorunda olduğu bir silaha sahiptir. Bu silah dans sırasında kullanılmaktadır. En az iki kişiyle yapılan bu dans, grup şeklinde de icra edilebilir. Savaş hareketlerinden meydana gelen bu dansın mesajı; toplumun birlik ve beraberliği, güç ve cesaretlerini gösterebilmektir.

Önceleri savaş öncesinde ya da sonrasında yapılan bir dansken günümüzde geleneksel törenlerde ya da karşılama etkinliklerinde icra edilir. Herkes tarafından icra edilemeyen bu kutsal dans, günümüzde savaşta kaybettikleri atalarına saygı göstermek amaçlı da icra edilmektedir. Dans, kolintang ya da davul eşliğinde yapılır. (Sunarmi & Luntungan, 2019)

Dünyanın çeşitli yerlerinde kılıç, kalkan, mızrak vb. aletlerle gerçekleştirilen dansları gözlemlemek mümkündür. Yukarıda bahsi geçen danslar kılıç kalkan oyunu ile benzerlik gösterirken bazı yönleriyle kılıç kalkan oyunundan ayrılmaktadır. Genel itibariyle benzerlikler noktasında oyunların savaş içerikli olmasından kaynaklanan figürler ve ekipmanlar sayılabilir. Bunun dışında kültürel ve coğrafi farklılıklardan kaynaklanan kıyafet ve müzik aleti gibi bazı noktalarda ayrımlar gözlemlenmektedir.

3.1.2. Türk Kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu

Savaş birçok toplum için kaçınılmaz bir durumdur. Türkler de bu savaşlara hazırlıklı olmak adına barış dönemlerinde de savaşa hazırlanmışlar; sürek avı veya cirit gibi eğlenceleri ve oyunları bir idman veya oyun gibi görmeyip bunları bir savaş antrenmanı gibi düşünmüşlerdir. Küçük yaşlarda koçlara bindirilen çocuklar, ellerindeki tahta kılıçlarla savaşlara hazırlanmışlardır. (Baykara, 2001, s.171) Kılıç kalkan oyunu da bu bağlamda düşünülmeli ve savaşa hazırlanmada bir talim olarak bakılmalıdır. Çünkü Türk ordusunun en eski dönemlerden beri en önemli saldırı silahlarından biri kılıç, savunma silahı ise kalkandır. (Baykara, 2001, s.172) Göktürklerin demiri işleme, çelikten silah yapabilme yeteneği (2001, s.172) kılıç ve kalkan yapımını hızlandırmış ve bu silahların kullanım alanını genişletmiştir. Bu sebeple kılıç kalkan oyununun Türk kültüründe bir yere sahip olması kaçınılmazdır.

Kılıç kalkan oyunu; belirli kıyafetler içerisinde, silah ile oynanan müziksiz bir danstır. Bir savaş sahnesini andıran bu oyunda ritim, kılıçların kalkanlara vurmasından çıkan ses ile sağlanmaktadır. Oyunun ne zaman ortaya çıktığı hakkında net bir bilgi yoktur. Geçmişte gerçekleştirilen ritüeller yahut yapılan danslar bu oyunun temelini oluşturabilir fakat elimizdeki kaynaklarla bunu ispatlamak mümkün değildir.

3.1.2.1. Orta Asya'da Kılıç Kalkan Oyunu

Türklerin Orta Asya'da başlayıp Anadolu'ya uzanan tarihi serüveni içerisinde takip edebildiğimiz oyunlardan biri kılıç kalkandır. Günümüzde başta Bursa olmak üzere Anadolu'nun çeşitli illerinde gördüğümüz kılıç kalkan oyununun ilk şekli Orta Asya'daki ritüellerde görülür.

Emel Esin, Türk Kozmolojisine Giriş kitabının Çu Ayinleri başlıklı bölümünde Çuların ayinlerini tarif ederken ayinde bulunacak kişilerin dizilişinden, önemine göre boyca sıralan davulların çalındığından, Türkçe alkışlar söylendiğinden ve tanrıların eğlenmesini sağlamak için destan temsili olarak dans edildiğinden bahseder. Oyuncular rütbelerine göre sıralandıktan sonra ellerinde kalkan ve balta ile dans ettikten sonra yavaş ve hızlı olmak üzere selam verir. Bu selam verme kısmının törensel bir hava içerisinde, davullar çalınarak gerçekleştirildiğini anlatan Esin, göksel ayinlerden söz ettiği bölümde gök tanrısını eğlendirmek amacıyla Çuların kurucusu Wu'nun destanını temsilen edilen dansların elinde kalkan ve balta tutan hükümdar ile askeri okullarda yetişen genç Alplerin gerçekleştirildiğini aktarmaktadır. (2001, s.95-96)

Aynı kitabında Esin, Kötü Ruhları Kovmaya ve Kehanete Yönelik Giyimli (Maske) Ayinler başlığının altında, Çu sonrası dönemde saray yardımcıları ve hadım edilmiş saray oğlanlarının kötü ruh kovma törenlerinden birinde şeftali ağacından yapılmış sopa ve kamıştan kılıçlarla cezbe halinde dans ederek temsili bir kötü ruh kovma ritüeli gerçekleştirildiğinden bahsetmektedir. (2001, s.174)

W. Eberhard, Çin Kaynaklarına Göre: Eski Türklerde Eskrim isimli yazısında, eskrimin Türklerde önemli olmasının sebebini muharip olmalarına bağlamaktadır. Türklerin harp yeteneklerinin gelişmesinde yapmış oldukları talimlerin etkisi olduğunu ve kılıçlara son derece önem vermelerinden kaynaklı eskrimin gelişmiş olabileceğini açıklar. Bunlarla beraber kılıcın spor amacıyla yapılan kılıç danslarında kullanıldığından bahsetmektedir:

> Bu danslar bugün bile şarkî Asya'da ve bilhassa Çin'de sevilir ve sahnedeki gösterilerin en güzellerindendir. … 930'da T'o-pa (Tabgaç)lardan bir prens kılıcı ile yaptığı güzel danslarla meşhur olmuştu. … Yazdığım bir kitapta yukarıda bahsedilen oyunun Türklerden, her ihtimale göre Hsiung nularda çıkmış milattan evvel 2. asırda Çinlilere girmiş olduğu ve aynı zamanda içinde güreşle eskrimin büyük bir rol oynadığı birnevi spor olduğunu tespit ettim. Bu oyun Hsiung nularda

> hemen hemen İsa'nın doğumundan evvelki zamanlara kadar takip edilir. Çünkü bu Hsiung- nu'ların harp Tanrısı olan Chic yo'ya ait birçok efsanelerle ilgilidir. Diğer birçok sporlarda olduğu gibi bu spor da dinî itikatlardan doğmuştur. Yahut ilk zamanlarda yapılan sporun da dinî bir manası vardı yani bu spor ilkbaharda yeniden ateş yakmak maksadıyla yapılan ilkbahar bayramında yapılır. Sonraki zamanlarda da bu dini eskrim müsabakası Türkistan'da birçok kavimlerde görülmüştür ve yıl başında icra edilirdi. Burada iki grup teşekkül eder ve her biri ortaya bir muharip çıkarır. Bunlar yekdiğerini mağlup edinceye kadar mücadele ederler. Bundan yeni senenin mahsulü için netice çıkarırlar. Bu suretle sonraki zamanlarda sırf spor için oynanan eskrimden maada bir de çok eski dinî eskrimler vardır. (Eberhard, 1942, s. 5-7)

Bu bilgilerden hareketle Eberhard'ın bahsettiği eskrimin günümüz eskriminden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Eberhard makalesinde eskrim kavramını, içerisinde kılıç kullanılan spor, kılıç dansları ve ritüeller için kullanmıştır.

Eberhard, Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbî Asya Halklarının Medeniyeti isimli yazısında Çin'in Han Hanedanlığı döneminde Türkistan coğrafyasında yaşayan halklardan Yen-ch'i hakkında bilgi verirken şu ayrıntıyı da aktarır: "12. ayda ve yeni mevsim zamanında bunlar iki gruba ayrılırlar. Her grup zırhlı bir kimse çıkarır. Bu iki kişi taş ve değneklerle dövüşürler. Dövüşme birisi ölünce sona erer. Bundan mahsul hakkında neticeler çıkarılır. (Eberhard, 2010, s.135) Remzi Selen Bursa'da Kılıç Kalkan Savaş Oyunu (1947) isimli kitabında Eberhard'dan aldığı bilgiler ışığında bu ritüeli somutlaştırmıştır:

> Mesela: Kabilelerden biri (bize Moğol kabilesinin Yiğit erleri derler burada bize meydan okuyacak kimse var mıdır?) Diğer taraftan yine bir yiğit karşısına çıkar. Her iki muhasım ciddi bir savaşa başlarlar. Muhasımlardan biri ölürse o taraftan bir başkası arkadaşının intikamını almak için tekrar meydana atılır. Eğer o da arkadaşının akıbetini uğrarsa o zaman her iki saf ayağa kalkarak ciddi bir savaşa başlarlar. Mağlubiyeti idrak eden taraf fazla zayiat vermemek için kalkanlarını birbirine vurarak barış yaptıklarını ve savaşa son vermek istediklerini bildirirler. (1947, s.19)

Eberhard'ın verdiği bilgilerden hareketle mevsimsel ritüeller etrafında şekillen bu müsabaka iki kişi arasında gerçekleşmekte ve ellerinde bulunan taş ve değneklerle birbirleri ile kıyasıya mücadele etmektedirler. Kılıç ve kalkan yerine taş ve değneklerle

kılıç kalkan oyununda olduğu gibi hareketlerin sergilendiği bu ritüel ile kılıç kalkan oyunu arasında bir benzerlik kurmanın mümkün olduğu görülmüştür.

Atlı göçebe medeniyetinin ve savaşçı toplumların en önemli özeliklerinden biri savaş araçlarını iyi kullanmalarıdır. Beslenmenin ve hayatta kalmanın sağlanması için bu savaş araçlarını etkin kullanmak son derece önemlidir. Bu nedenle yapılan talimler veya ritüellerin içerisinde de savaş aletlerini gözlemlemek son derece normaldir. Bir savaş oyunu formunda olan kılıç kalkan oyununun temelinin bu talim ve ritüeller ile atılmış olma olasılığı yüksektir.

3.1.2.2. Osmanlı'da Kılıç Kalkan Oyunu

Osmanlı döneminde kılıç kalkan oyununu ile ilgili yaptığımız araştırmalarda kaynaklar bizi XVI. yüzyıla kadar götürmektedir. Seyahatnameler, ansiklopediler ve Osmanlı arşiv belgelerine bakıldığında kılıç kalkan oyununa rastlanmaktadır.

1573 yılında İstanbul'a gelen Stephan Gerlach'ın yazdığı günce, dönemin Türk kültürünü yansıtması bakımından oldukça önemli eserlerden biridir. İstanbul'un XVI. yüzyıldaki çehresini bizlere sunan Gerlach; eğlence hayatını, davetleri, alayları, düğünleri vb. etkinlikleri de aktardığı için tezimize dahil edilmiştir. Çünkü Gerlach bu etkinlikleri aktarırken kılıç kalkan oyununu da eserinde geçirmiştir. Mehmet Paşa'nın 23 Mayıs 1576'da İran elçisi ve yanında bulunan kimseler için düzenlediği 80 kişilik ziyafeti aktaran Gerlach, verilen yemekleri ve düzenlenen gösterileri şöyle tarif etmiştir:

> Sofrada 80 konuk için 18 çeşit yemek vardı, yanında şerbet içildi. Ayrıca konukları eğlendirmek için çeşitli gösteriler sunuldu: Hokkabazlar, güreşçiler, kılıç kalkan oyuncuları, ateş hünerbazları, bir el genişliğindeki demir halkadan oklarını geçirebilen keskin nişancılar becerilerini sergilediler. Nişancılardan biri çıplak ayaklarıyla iki kılıcın üstünde durup attığı oku demir bir halkanın içinden geçirdi. (Gerlach, 2007, s.349)

Görüldüğü üzere ziyafette yer alan eğlence oyunları arasında kılıç kalkancılar da bulunmaktadır. Bu durum kılıç kalkanın bilinen bir oyun olarak gösteriler arasında yer aldığını bize gösterir.

Baron W. Wratislaw, "Anılar '16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan Çizgiler" isimli eserinde; At Meydanı'nı tarif ederken alanın bir kısmında kılıçla egzersiz, ok atmak suretiyle nişancılık yapanlardan ve güreşerek akçe kazanan pehlivanlardan

bahseder. (1996, s.62) Bununla beraber cirit oyununu da detaylıca aktarmaktadır. (1996, s.63-64)

Metin And, "16. Yüzyılda Osmanlı Kent- Saray- Günlük Yaşam" isimli eserinde (2019) Lubenau'dan aktardığı bilgiler arasında eskrimcilerle ilgili bilgi de yer almaktadır. (2019) Güreşçiler ve eskrimcilerin birlikte anılmasından dolayı eskrimin kılıç kalkan oyunu yerine kullanıldığını düşünmekteyiz. Çünkü kaynaklarda kılıç kalkancılar ve güreşçiler pek çok yerde birlikte anılmışlardır. Yukarıda verilen Gerlach'ın izlenimlerinde de durum böyledir. Lubeanu'nun eserinde de Bayezid Camii çevresindeki açıklıkta yapılan oyunlardan bahsederken şarkıcılar, güreşçiler ve ardından eskrimcilerin oyunlarından bahsedilmiştir:

> Bunlar arasında profesyonel şarlatanlar, hikâye anlatanlar, pantomimciler, sihirbazlar, ip cambazları, ata binenler ve maymun, at ve keçi eğiticileri vardı. Çeşitli ülkelerin yerel giysileri içindeki komedyenler garip oyunlar sunarlardı. Ellerinde kastanyete benzer kısa çubuklar tutan kadın ve erkek dansçılar dans ederdi. Şarkıcılar, güreşçiler ve eskrimciler de vardı. Kısacası her tür gösteriye rastlanıyordu. Bu alan çevresinde erkek çocuklarının takla atmayı, elleri üzerinde yürümeyi, kılıç, ok-yay kullanmayı, mızrak ve gülle atmayı ve hokkabazlık yapmayı ve her tür oyun ve beceriyi öğrendikleri evler vardı. (2019, s.250)

And, "Spor ve Oyunlar" başlığında Türklerin geleneksel sporlarını inceler ve bunların bir kısmının iki rakip takım arasında (cirit, çevgan, tomak) bir kısmının da iki kişi arasında gerçekleştiğini (güreş, matrak) belirtir. (2019, s.241) Bu sporlardan matrak ile kılıç kalkan oyunu arasında bir ilişki kurmak mümkündür fakat 'kılıç kalkan oyunu matraktan doğmuştur.' diyebilmek mümkün değildir. Kaynaklarda dansla ilişkili bir bilgi bulunmamaktadır. Matrak, Osmanlı Devleti'nde Matrakçı Nasuh tarafından 16. yüzyılda geliştirilmiş kılıç ve kalkan kullanımının eğitimini amaçlayan bir savaş oyunudur. Savaş talimi olarak gerçekleştirilen matrak oyunu, yeniçerilerin ve sipahilerin kontrolünü sağlayabilmek için her gün oynanması kaynaklarda zikredilmiştir. Bu iki oyun her ne kadar birbirine benziyor gibi görünse de amaç, araç ve kontekst gibi sebeplerle birbirinden ayrılmaktadır. Matrak, daha çok bir eğitim aracı olarak görülür. Kılıç kalkan oyunun da ise gerçek bir mücadele temsili gözetilir. Kılıç kalkan oyunu bir dans olduğu için estetik kaygılar güdülür. Kullanılan araçlar bakımından da birbirlerinden ayrılmaktadır. Matrak oyunu, Enderun'da askeri eğitim bağlamında oynanırken, kılıç kalkan oyunu ise törenlerde bir gösteri bağlamında

oynanmıştır. Bu iki oyun da Osmanlı Devleti'nde gördüğümüz oyunlar olup Türk kültürünün savaşçılığının altını çizer.

Reşat Ekrem Koçu'nun "İstanbul Ansiklopedisi"nde (1959) verdiği bilgilere göre 1699'da imzalanan Karlofça Anlaşması'nın ardından düzenlenen kutlamalarda yapılan etkinliklerden biri de kılıç kalkan oyunudur. 1697'de sadrazamlığa getirilen Köprülü ailesi üyesi Amucazâde Hüseyin Paşa'ya ait yalıda, 1699 yılında imzalanan Karlofça Anlaşması'nın ardından bir kutlama ziyafeti verilmiştir. Bu ziyafette bazı gösteriler düzenlenmiştir. Reşad Ekrem Koçu da eserinde, bir başka tarihçiden yaptığı aktarımla bu ziyafeti şu sözlerle anlatır:

> Dâvetliler bayraklarla süslenmiş üç büyük gemiye râkiben (binmiş olarak) geldiler, bunlardan en büyüğü süferâyı (sefirleri, elçileri) hâmil bulunan (taşıyan), üçyüz kürekçi tarafından çekiliyordu. Bir taraftan bunların zincir gürültüleri, diğer taraftan coşkun bir âhenkle çalıp söyliyen yüzlerce sâzende ve hanendenin sesi birbirine karışıyor, mehib bir gulgule (korkunç bir gürültü) hâlini alıyordu. Evvela kemankeşler, müteakiben pehlivanlar, mâhir kılıç, kalkan oyuncuları hünerlerini gösterdiler; hokkabazlar, İranlı bir çengi zevk ve neş'eyi arttırdılar, nihayet nefis ve mükellef bir sofra çıkarıldı. (Koçu, 1959, s.823-824)

1699 yılında verilen bir davette kılıç kalkancıların, kemankeşlerin ve pehlivanların ardından bir gösteri düzenlemeleri bu oyunun XVII. yüzyılda da Osmanlı üst düzey yetkilileri ve onların konukları için ilgi çekiciliğinin devam ettiğini göstermektedir.

Osmanlı arşiv belgelerini tarayıp incelediğimizde kılıç kalkan oyunu ile alakalı iki farklı belgeye rastladık. Bu belgelerden ilki 7 Nisan 1789 tarihini taşımaktadır. AE.SABH.I.00010.00906.001 numaralı belge, İstanbul Kağıthane'de Hint elçilerine verilecek ziyafet ve bu ziyafette düzenlenecek etkinlikler hakkında bilgi verilmektedir. Ziyafet sonrası düzenlenecek etkinlikler arasında kılıç kalkan oyununa da bulunmaktadır. Bahsi geçen belgenin konumuzla alakalı olan kısmı şu şekildedir:

> 7 Nisan 1789 (Tarih tahminidir. 1. Abdülhamid'in vefat tarihi esas alınmıştır.)
>
> Benim vezirim
>
> Bu maddelerin her birleri ba'de'l-ifrâd arz oluna.
>
> Şevketli kerametli mehabetli kudretli veli-nimetim efendim padişahım

> Hind elçilerini bir gün Kağıdhane'de it'âm ve şan ve şukuh-ı Devlet-i Aliyye'yi irâet ve izhâr zımnında ol gün mızrak ve cirid ve kalkan ve kılıç oynamak ve top ve humbara ve dirhemli tüfeng ve ok atdırmak ile imrar-ı vaka olunmak hususu mübarek rikab-ı kamer-tâb-ı hüsrevânelerinden intîzân ve mezkur elçiler dahi bazı âteşbâzlık icrasında mesela fişek atmak ve bağlar gibi hünerleri olmakla onlar dahi icra etmeğe hâhişger oldukları kezlik rikâb-ı şahanelerine inha olundukda hünerlerini onlar mı mukaddem gösterecekler yoksa ibtidâ bizim tarafdan mı amel olacaktır deyu fermân-ı hümayunları buyurulmuş. Çünkü ziyafet bizim tarafdan olacak olmakla mızrak ve cirid ve gayrı ne ise yine cümlesi bizim tarafdan evvelen icra olur eğer onlar dahi talib olurlar iseler veyahut bizim tarafdan rağbet olunur ise ol vakit onlara hünerleri icra etdirilir. Ancak bakalım ol gün hünerleri hâzır bulunur mu yohsa bir aralıkta göstermelerine mi tevfik olunur. Ol vakit muayyen oldukça hâk-i pâ-yi hümayunlarına ber-tafsil ifade olunacağı.…"(Karaca, Yılmaz, vd.: 2019)

Padişaha sunulan bu raporda, Hint elçileri için düzenlenecek diplomatik törende yapılacak gösteriler hakkında bilgi verilmiş ve bu gösterilerin düzeninin nasıl olması gerektiği, Hint heyetinden bu gösterilere katılmak isteyenler olursa nasıl yapılması gerektiği konusunda padişahtan fikir sorulmuştur. Belge, Osmanlı diplomatik törenlerinde icra edilen gösterileri aktarması bakımından önem arz etmektedir. Belgede mızrak, cirit, kalkan ve kılıç oynamak, top, tüfek ve ok atma gibi gösterilerin Osmanlı Devleti'nin ihtişamına uygun olduğu vurgulanmıştır.

Bir diğer belge ise hicri 29.02.1212 tarihlidir. Miladi olarak 23 Ağustos 1797 yılına tekâbül eden belge, D.02176.0005.00 numarasıyla kayıtlıdır. Belgenin özet kısmında şu açıklama yer almaktadır:

> Silahdar Mustafa Paşa'nın Mora valiliğinden sonra Ağrıboz, Selanik ve Bosna valiliklerinde bulunduğu zamanlara ait irad ve masraf defteri: kazalardan gelen kademiyye, mutadiye, kan, zecriyye, zahire bedeli, resimler, mahiyyeler, aidat vesairelerden ibaret varidat ile yedekçilere, harbendelere, mehterlere, dülgerlere, hükkamlara, aşçılara, seyislere, şeyhlere, dervişlere, imamlara, vaizlere, tekkelere, türbedarlara, mollalara, topçulara, şatırlara, esnaf alayı geçerken soytarılara, dellallara, çinicilere, softalara, hediye götürenlere, alay günü kılıç ve kalkan oynayanlara, Moralı Ahmed Paşa, Viyana Mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa, Erzurum Valisi Yusuf Paşa, sabık Rumeli Valisi Mustafa Paşa, Hakkı Paşa ve Veli

> Paşa tatarlarına, Hasan Paşa, İbrahim Paşa ve Mahmud Paşa çavuş ve gavaslarına, Firuz Paşa silahdarına, Bursa'da Mustafa Paşaya ve Limni Adası'na mukim Halil Paşa'ya verilen in'am ve bahşişler, karakullukçu ve sair neferlere dağıtılan ulufe, tayinat ve matbah ve muhtelif ihtiyaçların mübayaası için vaki sarfiyat. (Devlet Arşivleri, 18.06.25)

Gelir gider cetvellerinde yer alan ifadelerden alay günü kılıç ve kalkan oynandığını ve kılıç ve kalkan oynayanlara bir ücret verilerek lütufta bulunulduğu anlaşılmaktadır.
Osmanlı eğlence hayatı içinde yapılan gösteriler arasında kılıç kalkan oyunu da önemli bir yer tutmaktadır. Kılıç kalkan oyununun pehlivanlarla ya da güreş ile ard arda anılması düzenlenen eğlencelerde bir tertip olduğu noktasında bizlere fikir vermektedir. Osmanlı döneminde oynanan oyunun günümüz kılıç kalkan oyunu ile birebir aynı olup olmadığı kesin değildir. Kılıç kalkan oyununun geçtiği kaynaklarda oyunun formu detaylı olarak verilmediği için günümüz kılıç kalkan oyunu ile Osmanlı döneminde oynanan kılıç kalkan oyunu arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak mümkün değildir. Belgelerde rastladığımız kılıç kalkan oyununun icra edildiği törenlerin Osmanlı Devleti'nin sosyal yaşamında ve devlet ricalinde önemli bir yer tuttuğu düşündüğümüzde; bu törenler sırasında kılıç kalkan oyununa rastlamamız, bu oyunun da önemli olduğunu göstermektedir.

3.1.2.3. Anadolu'da Kılıç Kalkan Oyunu

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e kadar yazılan kaynaklar ve arşiv belgeleri incelendiğinde kılıç kalkan oyununa dair sınırlı da olsa bilgiler edinilmekte, bu oyunun gösterilerin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyet'ten günümüze geçen süreçte de oyun varlığını devam ettirmiştir ve gününüzde ülkemizin çeşitli illerinde bu oyun oynanmaktadır.
Osmanlı'da var olan kılıç kalkan ile Cumhuriyet döneminde belirli bir forma bürünen kılıç kalkan arasında farklar olduğunu yaptığımız görüşmeler ve araştırmalar neticesinde tespit ettik. Remzi Selen'in "Bursa'da Kılıç Kalkan Savaş Oyunu" kitabında verdiği bilgiler ve kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler sonucunda bu oyunun başlangıçta medreselerde öğretildiği ve günümüz formuna ulaşmasında Mustafa Tahtakıran ile Halkevlerinin ortak çabalarının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Selen kitabının önsözünde Mustafa Tahtakıran ile şekillenen oyunun tarihini şöyle aktarmıştır:

> Bugün dahi ulusların dikkatini üzerine çekerek gözlerini kamaştıran ve vaktiyle dedelerimizin çok severek oynadıkları kılıç kalkan, artık modern harp vasıtalarının gelişiminden sonra yavaş yavaş eski rağbet ve ehemmiyetini kaybeder olmuştu. Bununla beraber yurdumuzun bazı bölgelerinde yine bir gelenek halinde düğün ve panayırlarda ve haftanın tatil günlerinde açık meydanlarda bütün kıvraklığı ile oynanıyor ve insanlık tarihine örnek olan ecdadımızın bütün kahramanlıklarının şerefli ve muhteşem malzemenin bir ifadesi olmakta devam ediyordu. Ancak modern sporlar gibi organize edilmediği için spor alanlarında ve salonlarında lazım olduğu kadar takdir göremiyor ve yavaş yavaş ihmale uğrayarak unutuluyordu. Bursa, bu eski ve değerli geleneğimizi yaşatmakta ve devam ettirmekte ısrar eden bölgelerimiz arasındadır uzun zamanlar Avrupa'ya akan Türk istila ordularının en büyük hazırlık ve tamamlama bölgesi olarak yaşadığı için kılıç kalkan oyunu da hemen dün denecek kadar yakın bir geçmişte herhangi bir bayram veya şenlik toplantılarında en belli başlı bir spor ve yiğitlik gösterisi olarak yer almıştı. Bugün, kılıç kalkanın en son ihtiyar ve usta oyuncularından biri kısmı Yenişehir, İnegöl, Kemalpaşa ve Bursa'da yaşamaktadırlar. Son zamanlarda Cumhuriyet hükümetimiz ecdadımızın öz malı olan Türk sporlarını yeniden ihya ederek Türk gençliğine tanıtmak ve mal etmek istediği herkesin malumu olan bir hakikattir. Bu itibarla bu oyunun en son örneklerinin çevresinde yaşadığı Bursa halkevi bunu; Türk gençliği arasında yeniden yaymak için hemen teşekkülünde den beri çalışmış ve bu çalışmalarında en kıymetli yardımcı eleman olarak Mustafa Tahtakıran'ı bulmuştur Mustafa Tahtakıran bu oyunu küçük yaşta iken babasından medrese ve imam hatipteki tahsil hayatında da usta ellerden öğrenmiş hayata atıldıktan sonra da ihmal etmeyerek kendisine en yakın bulduğu Mehmet Kaleli ile birlikte sosyal toplantılarda donanmalarına ve derneklerde oynamışlardır. Bundan başka spor kulüplerine de intisap ederek devam eden hevesli gençlerden birçoklarına bu oyunu sevdirip öğretmiştir. Düne kadar 2 kişiyle oynanan bu oyunu ruhunda bir değişiklik yapılmadan bütün hareketler bir ölçü ve ahenk içinde genişleterek genişletilerek seyredenlere zevk ve heyecan veren bir şekle sokulmuştur Bursa kılıç kalkan ekibi ilk gösteriyi 1935 yılında Ankara'ya Rusya'dan gelen komutanlar karşısında göstererek ebedi şefin iltifatlarına kazanmıştır. (Selen, 1947, s.7-10)

Selen'in ifadelerine göre bu oyun başlangıçta iki kişiyle oynanmaktadır. Daha sonraki zamanlarda Tahtakıran oyunun koreografisini oluşturmuştur. Tahtakıran ve Bursa kılıç

kalkan oyunu ile ilgili detaylı bilgi 3. Bölümde verilmiştir. Bursa kılıç kalkan oyununa geçmeden önce Türkiye'nin çeşitli illerinde oynanan kılıç kalkan oyunu hakkında şu kısa bilgiler verilebilir:

3.1.2.3.1. İzmir

İzmir'de bulunan Bergama Kılıç Kalkan Derneği, kılıç kalkan oyununu yaşatmak ve geleceğe aktarmak amacıyla oluşturulmuş bir dernektir. Dernek, 2013 senesinde unutulmaya yüz tutmuş kılıç kalkan oyununu tekrar canlandırmak amacıyla kurulmuştur. Dernekle ilgili internet sitelerinden edinilen bilgilere göre dernek başkanı Akif Gelirer, 2013 senesinde eski kılıç kalkancılardan Mehmet Ayvaz (Ayvaz Dede) ile irtibata geçmiş ve Mehmet Ayvaz'ın Bergama'da kılıç kalkan oynayan kişileri bulmasıyla bir ekip oluşturulmuştur. Oluşturulan bu ekip, 2017 senesinde dernekleşerek resmi bir kimlik kazanmıştır. Kılıç kalkan oyununun, savaş sanatından halk oyununa dönüştüğünü söyleyen Akif Gelirer oyunun, müziksiz ve kılıç kalkanların ritmik bir şekilde birbirlerine vurulmasıyla icra edildiğini belirtmektedir. Derneğin internet sayfasında yer alan açıklamada oyunun geçmişte yalnızca savaş aleti olan kılıç ve kalkanların askerlerin eğitimlerinde yetenek sergilemek, eğitimleri keyifli hale getirmek ve kuşatmalar sırasında düşmanın moralini bozmak gibi çeşitli sebeplerle ritimli bir ritüel haline geldiği yazmaktadır. Derneğin Onursal başkanı Hakkı Özlü oyunun, Karesi Beyliği'nden bu yana var olduğunu yani 1200'lü yıllardan bu yana oynandığını belirtmektedir. Geçmişte Bergama'da medreselerde öğretilen bu oyun, Atatürk'ün 1934 yılında Bergama'ya gelmesiyle beraber daha görünür hale gelmiştir. (Bergama Kılıç Kalkanı, t.y. ve İzmirtube, 2022)

Bergama halkı Atatürk'ün ziyareti esnasında efeler, Bergama'nın yerel oyunlarından olan Bergama bengisini oynamışlardır. Oyunu izleyen Atatürk, halk oyunlarının ne kadar önemli olduğunu söyleyip bu oyunların şenlikler aracılığıyla duyurulması gerektiğini belirtmiştir. Atatürk Şenliği adıyla doğan, daha sonraları Bergama Kermesi ismini alan bu şenlik, 1937 senesinden günümüze kadar aralıksız devam etmiştir. (Güneş & Kocamaz, 2011) Akif Gelirer, 1934 senesinde Atatürk'ün talimatıyla kurulan kermesin milli oyunların tekrar gün yüzüne çıkmasını sağladığını ifade eder ve bu sebeple Atatürk'ün onlar için öneminin çok büyük olduğunu belirtir. Akif Gelirer, kılıç kalkancıların da aynı zeybekte olduğu gibi efe olduğunu söyler. Kalkancı efesi olduğunu söyleyen Gelirer, çok önceleri bu oyunun müzikli olduğunu daha

sonraları ise müziğin terk edildiğini ve müzikli oynandığı senelerde Köroğlu ile icra edildiğini de ekler. (İzmirtube, 2022)

Derneğin internet sitesinde yer alan bilgiler arasında 1934 yılında Atatürk'ün Bergama ziyaretinde Atatürk'ü karşılayanlar arasında zeybek efeleri ve kalkancı efelerin de olduğu yer almaktadır. Bununla beraber Osman Bayatlı'nın Osman Güdücü ile kalkancılık hakkında yaptığı söyleşiden aktarımı ve yine Osman Bayatlı'nın İnternet sitesinde verilen "Bergama'da Yakın Tarih Olayları XVII-XIX Yüzyıl" kitabındaki kalkancılık kısmında yer alan ifadeler şöyledir:

> 1288(1872) de Bergama da doğdum. Bergama da 12 yıl dört müderristen ders okudum. 1310(1894) tarihlerinde Bergama'da okurken Karacahmet medresesinin iç dairesinde kalkan dersleri veriliyordu. Ben de devam ettim. Birçok meraklı talebe ve hariçten gençler vardı. Burada kalkan derslerini Konya'dan Bergama'ya tahsile gelen Hocazade Mustafa Efendi veriyordu. "XIX Yüyılda bergamada kalkancılık, büyük bir önem taşıyordu. Müderrisler de bu gösterileri destekliyordu. 30 yıl önce 80 yaşında vefat eden, Şadırvanlı Cami imamı Hafız Süleyman Efendi, kalkancıların başı idi. Bununla beraber, elindeki bıçakla keçe külahı, devirmeden ikiye bölerdi. (Eski Belgelerde, t.y.)

Akif Gelirer, ilk kermeslerde 4 kalkancı efe bulunduğunu zamanla bu sayının arttığını belirtmektedir. Aynı konuşmasında oyunun 4, 6 veya 8 kişiyle oynandığını, sayının yerine göre değiştiğini belirtir. Bursa kılıç kalkanı ile Bergama kılıç kalkanı arasında farklar olduğunu belirten Akif Gelirer, bu farkları şu şekilde sıralamaktadır:

> Bursa'da kılıç kalkana vurur, bizde kalkan kılıca vuruyor. Tekniğimiz biraz daha farklı. Bizim kalkanlarımız biraz daha büyüktür, kılıçlarımız da farklıdır. Cenk sahnelerimiz vardır. Kılıç atma onlarda da var bizde de var. Barışma, helalleşme bölümü onlarda da var bizde de var. Bizimki biraz daha agresif, biraz daha sert. Daha fazla dinamizm istiyor. (İzmirtube, 2022)

Dernek üyelerinden Abdülkadir İnce, Bergama kılıç kalkan oyununda kullanılan kılıç ve kalkanların üretimini kendilerinin yaptığını belirtirken oyun aletlerinin özelliklerini şu şekilde tarif eder:

> Kalkanlarımız tamamen el işçiliğidir. Kalkanların kenarlarına kordon çekilir, kenarlar kıvrılır. Kalkanın iç kısmına ayrıca 5 milimetre çelik- demir geçirilip kaynatılır. Ritmi yakalamak yani ses çıkarması için zincirler monte edilir. Kalkanın

ön tarafında daire formunda kabartmalar mevcuttur. Kalkanın iç kısmına, kalkancının darbelere maruz kalmaması için yastık yerleştirilir. (İzmirtube, 2022)

İnce, bunlarla beraber 1980 sonrasında kılıç kalkanın turistleri korkuttuğu gerekçesiyle oyunun yasaklandığı bilgisini vermektedir. (İzmirtube, 2022)

3.1.2.3.2. Afyonkarahisar

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde kılıç kalkan oyunu oynanmaktadır ve bu illerden biri de Afyonkarahisar'dır. Sandıklı Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği'nin internet sitesinde yer alan bilgilerde kılıç kalkan oyununun mahiyeti, Türklerin savaşçılığını ve kahramanlık geleneğini yansıtan bir halk dansı olarak açıklanmıştır. Oyunun tarihi seyri hakkında çeşitli görüşler de mevcuttur. Bunlardan biri oyunun, Osmanlı döneminden öncesine ait olduğudur. 1969 yılında Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesine bağlı Tatarlı beldesinde yapılan kaçak kazılarda bulunan Pers dönemine ait mezar kalasları, bu oyunun Anadolu'da binlerce yıl öncesine dayandığını göstermektedir. Kalaslarda yer alan resimlerde kılıç ve kalkan taşıyan iki askerin dans ettiği görülmektedir. Ayak duruşları ve kol hareketleri bunun bir savaş sahnesi değil de ritüelistik bir dans sahnesi olduğu fikrini desteklemektedir. O hâlde bu bulgu ve bilgiler ışığında kılıç kalkan oyununun yalnızca bir savaş antrenmanı olmadığını, aynı zamanda bu oyunun törenlerde icra edilen bir unsur olduğu çıkarımı yapılabilir. Bununla beraber Osmanlı döneminde savaş eğitimlerinin bir parçası olan kılıç kalkan, yeniçerilerin fiziksel yetkinliklerini artırması için oynandığı bilinmektedir. Bursa başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasının diğer bölgelerinde de rastladığımız oyun, zamanla geleneksel bir gösteriye dönüşmüştür ve Sandıklı'da da özel gün ve karşılama törenlerinde oynanarak yerel kültürün bir parçası haline gelmiştir. (Akar, 2013, s.122-125 ve Kılıç Kalkan Gösterileri, t.y.)

"8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Müzik Oyun ve Eğlence" kitabında yer alan bilgilerde Sandıklı'da oynan kılıç kalkan oyunu ile Bursa'da oynanan kılıç kalkan oyunu arasında bir bağlantı kurulmuştur. Kültürel etkileşim yoluyla oyunun Sandıklı'da geleneğe dönüştüğü tezi Sandıklı'nın Hüdavendigar yani Bursa vilayetine bağlı oluşuyla desteklenmektedir. (Uzun, 2017) "Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yâren Geleneği" başlıklı tezde yer alan bilgilerde Bursa'daki oyunla Sandıklı'daki oyun arasındaki farklar sebebiyle Bursa'yla olan bağlantının zayıf olduğu bilgisi yer almaktadır. (Akar, 2013) Oysa derneğin internet sitesinde yer alan şu ifade Bursa'daki kaynak kişilerin oyunun nereden öğrenildiği konusundaki ifadeleriyle örtüşmektedir:

“Gençlik yıllarında kılıç kalkan oynadığını bildiğimiz Cengiz Keskin ağabeyimizle yaptığımız söyleşide kendisine bu oyunu babasının öğrettiğini, babasının ise bu oyunu tekke odasında öğrendiğini söyledi.” (Kılıç Kalkan Gösterileri, t.y.)

Kongre kitabında yer alan bir başka bilgide Uzun, oyunun 78 yıl önce oynandığı arşiv belgelerinden hareketle belirtmiştir. Ayrıca oyunun 40 yıl önce sona erdiği, bugün ise yâren geleneğiyle tekrar canlandırıldığı belirtilmiştir. 2017 tarihli bu yazı günümüze uyarlandığında 78 yılı 86 ile değiştirilmelidir. Arşiv belgelerinden hareketle oyunu daha eski bir tarihe götürmemiz mümkündür. Afyon Kocatepe Üniversitesi’nin internet sitesinde yer alan Atatürk’ün Afyonkarahisar Ziyaretleri (1922- 1934) başlığının altında yer alan görsellerde Mustafa Kemal Atatürk’ün Latife Hanım ile Afyonkarahisar ziyaretindeki fotoğrafını görmekteyiz. 23 Mart 1923 tarihli bu fotoğrafta Atatürk’ün önünde yürüyen kılıç kalkanlı kişilerden hareketle oyunu 102 yıl önceye götürmek mümkündür. (Uzun, 2017 ve Kılıç Kalkan Gösterileri, t.y.) Yine bu bilgilerden hareketle Sandıklı kılıç kalkanı ile Bursa kılıç kalkanı arasında bağlantılı kurmamız mümkündür. Mustafa Tahtakıran’ın 1918 yılında Bursa’da çektirmiş olduğu kılıç kalkan oynadığını anlatan fotoğrafta bu oyununun okulda öğretildiğini ve Mektepler Bayramında sergileyecekleri bilgisine ulaşmaktayız. O halde kılıç kalkan oyunu o zamanlarda belirli kişiler tarafından öğretiliyordu; lakin belirli bir form kazanması daha sonraki yıllarda olacaktır.

Sandıklı’da oynanan oyun davul, zurna, klarnet ve trompet gibi çalgılarla çalınan Köroğlu müziği eşliğinde oynanır. Oyunun bölümleri kaynaklarda farklılık göstermektedir. Dernek sitesinde yer alan bilgilerde oyun; seyirci selamlama, dans kısmı, savaş ve barış olmak üzere dört bölümden oluşur. (Kılıç Kalkan Gösterileri, t.y.) Bir diğer kaynakta ise oyun beş bölümden oluşmaktadır. Savaş ve barış kısmı haricinde peşrev, yemin töreni ve eğitim kısımları yer almaktadır. (Uzun, 2017) Sandıklı kılıç kalkanı yâren meclislerinde icra edildiği için 2 kişi ile oynamaktadır. Oyuncu sayısı ve müzik yönüyle Afyonkarahisar’da oynanan kılıç kalkan oyunu İzmir ve Bursa’da oynanan kılıç kalkan oyunuyla ayrılmaktadır.

Sandıklı’da 1960’lı yıllara kadar oynanan kılıç kalkan bu yıllardan sonra neredeyse tamamen unutulmuştur. Bunun sebebi olarak Afyonkarahisar’daki geleneğin yaşatıcılarından Kasap Nuri Uluışık ve Hasan Çavuş gibi isimlerin vefatı gösterilebilir. 2006 yılında kurulan Sandıklı Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği, yaptığı araştırmalar, oyunun eski ustalarıyla gerçekleştirdiği söyleşiler, kostümlerin

hazırlanması vb. çabalarla oyunu tekrar canlandırmıştır. Bugün Sandıklı'da düzenlenen ekim- mayıs ayları arasında her hafta olmak üzere gerçekleştirilen yâren gecelerinde kılıç kalkan oyunu da icra edilmektedir. (KK. 14)

Sandıklı'da unutulmaya yüz tutmuş bu oyunun kurulan dernek sayesinde tekrar canlandırılması kültürel mirasın korunması açısından değerlidir. Kaynak kişimiz, bizimle paylaştığı fotoğraflarda yer alan oyun kıyafetleri, kullanılan kılıç ve kalkanların altı aydır ilçe kütüphanesinde sergilenmekte olduğunu belirtmiştir. (KK. 14) Aşağıda yer alan bu fotoğraflarda yer alan kıyafetlerin, Bursa kılıç kalkan oyunu ekiplerinin giydiği kıyafetlerden renk ve desen olarak farklı olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Fotoğraf 1. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Kılıç ve Kalkan

Kaynak: Ekrem Çavuş'un kişisel arşivi, 12.06.2025.

Fotoğraf 2. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Hasan Çavuş ve Şükrü İnam'ın Kılıç Kalkan Oynadığını Gösteren Fotoğraf

Kaynak: Ekrem Çavuş'un kişisel arşivi, 12.06.2025.

Fotoğraf 3. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununa Dair Eşyalar

Kaynak: Ekrem Çavuş'un kişisel arşivi, 12.06.2025.

Fotoğraf 4. Sandıklı İlçesinde Sergilenen Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Kıyafetler

Kaynak: Ekrem Çavuş'un kişisel arşivi, 12.06.2025.

3.1.2.3.3. İstanbul

1970 senesinde Sultanahmet Sanat Enstitüsü ve Milli Türk Talebe Birliği çatısı altında Göksenin İleri'nin önderliğinde İstanbul'da kurulan Uçan Türkler ekibi on kişiden oluşmaktadır. Bursa'ya rakip olarak tanıtan ekip, 1971 senesinde Topkapı Sarayı'nda II. Elizabeth ve eşi Prens Philiph'e kılıç kalkan oyununu icra etmişlerdir. (KK. 12) Bunun dışında Ataköy Halk Oyunları Derneğinde de günümüzde kılıç kalkan oyunu öğretilmektedir. (Repertuar, t.y.)

3.1.2.3.4. Kayseri

Kayseri ilinin İncesu ilçesindeki düğün geleneklerini inceleyen Aysel Özen, yapılan düğünlerin gelin alayı kısmında kılıç kalkan oyunundan bahsetmektedir. Fakat bahsettiği gelin alayı günümüzden uzak bir tarihi işaret eder. 1900'lü yılların başında yapılan alayı anlatan Özen, kılıç kalkan oynayacak kişilerin özenle giyindiğini belirtmektedir. Kılıç kalkan oynayacakların şalvar, sırma işlemelerle bezeli bir ceket giydiklerini ve başlarına da poşu bağladıklarını, gelin alayı giderken belirli aralıklarla durup kılıç kalkan oynadıklarını da eklemektedir. (Naskali ve Güneş, 2018**, s.**189,190) "Kayseri Halk Oyunları, Köy Seyirlik Oyunları, Giyim- Kuşam" (Yüksel vd., 2004) kitabında yer alan bilgiler önceden Kayseri'de bu oyunun var olduğunu şimdilerde ise oynanmadığını desteklemektedir. Yine aynı kitapta yer alan İncesu'da kılıç kalkan oynayan kişilerin bir fotoğrafının olması da bu oyunun var olduğunu fakat unutulduğunu desteklemektedir. (2004**, s.**109-332)

3.1.2.3.5. Tunceli

Tunceli Valiliğinin hazırladığı "Tunceli Folkloru" isimli kitapta Tunceli Halk Oyunları başlığı altında Tunceli'de ve Çemişgezek'te yapılan düğünlerde alay esnasında kılıç kalkan oyunu oynanandığından bahsetmektedir. (Işık, 2012, s.56) "Türk Halk Oyunları Kataloğu"nun "Tunceli'de Oyun" başlığı altında da önceleri düğün alaylarında yaya ya da atlı olarak kılıç kalkan oynandığı belirtilmektedir. (T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, t.y.)

3.1.2.3.6. Şanlıurfa

M. R. Gâzimihâl'in "Kalkan Kılıç" maddesinde Şanlıurfa'nın neredeyse bütün köylerinde bu oyunun oynandığını kaydetmiştir. Düğünlerde oynanan kalkan kılıç, iki veya dört kişi tarafından davul- zurna eşliğiyle erkeklerce icra edilir. Kalkan kılıç yarı sportif nitelikte taklîdi bir oyundur. (1997, s.63) "Urfa Halk Oyunları" kitabında ise oyunun ismi kılıç kalkan oyunu ya da diğer ismiyle dörtlü değnek oyunu olarak geçmektedir. Başlangıçta davul ve zurna eşliğinde kılıç kalkanlarla oynanan bu oyun, yaralanmalara sebebiyet verdiği gerekçesiyle değneklerle oynanmaya devam etmiştir. Oyunun ismi de değişen oyun aletiyle beraber değişmiştir. Kitapta yer alan bilgilere göre oyun, genellikle dört kişiyle oynanmaktadır fakat sahnenin genişliğine göre bu sayı altı veya sekiz kişiye de çıkarılabilmektedir. Mertliğin temsili olarak nitelendirilen kılıç kalkan oyunu beş kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar şunlardır: ağırlama, az hareketli, harbi hareket, düz hareket ve ceng-i harbi. Oyunun ilk dört kısmında normal figürler sergilenirken son kısmında cenk edilmektedir. Yine aynı kitapta yapılan görüşmeler neticesinde Şanlıurfa'da oynanan dörtlü değnek oyununun orijinalinin kılıç kalkan oyununu olduğu ve en son 1960'lı yıllarda oynandığı belirtilmiştir. ŞURKAV Halk Oyunları ekibi 2003 yılında kılıç kalkan oyununu derleyerek tekrar icra etmişlerdir. (Üzümcü, 2016, s.62-64,117) Yine başka bir kaynakta dörtlü değnek oyununun metlik ve yiğitliği simgelediğini, bir diğer isminin fasıl olduğunu ve oyunun ilk kez Kurtuluş Savaşı'nda çeteler tarafından icra edildiği belirtilmiştir. Çetelerin kazandığı zaferi kutlamak için davul ve zurna eşliğinde kılıçlarıyla oynadığını, zaman içerisinde kılıçlar yerine değneklerin yer aldığından bahseden kitap ağırlama ile başlayan oyunun diğer bölümlerle devam edip barışla bittiğini ekler. (Kürkçüoğlu vd., 2002, s.310-311)

3.1.2.3.7. Diyarbakır

Diyarbakır'da oynanan kılıç kalkan oyununun ismi Şur-u mertaldır. Şur 'kılıç', mertal ise 'kalkan' anlamına gelmektedir. Ömer Işık'ın *Diyarbakır Halk Oyunları* isimli yazısında Diyarbakır'ın başlıca oyunlarını sayarken kılıç kalkan oyunu 'şuri mertal' olarak geçmektedir. (1976, s.7630) Aytaç Koraltan hazırladığı tezde (2022) oyunun içeriğinin erlik, yiğitlik ve savaş olduğunu belirtmiştir. Oyunun muhtevası için tezinde kişilerle yaptığı görüşmelere yer veren Koraltan, kılıç kalkan seslerine göre oynandığını da eklemiştir. Tezde verilen bilgilere göre şur-u mertal oyunu; bir kavgayı, dövüşü temsil etmektedir. Bu kavga, iki kişinin kavgasından ziyade iki grubun kavgasını temsil eden halay türünde bir oyundur. Kılıç yerine sopa, kalkan yerine ayakkabı ile oynanan bu oyun kılıç kalkanlar ile de oynanabilmektedir. 1- 14 Eylül 1955 yılında düzenlenen Halk Oyunları Bayramına çeşitli illerden katılacak olan ekipler arasında Diyarbakır'dan katılacak ekibin kılıç kalkan oynayacağı Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yer almaktadır. (TFA, 1955, s.1162)

3.1.2.3.8. Bitlis

Kılıç kalkan oyununa rastladığımız bir diğer ilimiz Bitlis'tir. (Eroğlu, 1994 ve Hacıbekiroğlu, 2017) Metin And'ın Türk Köylü Dansları kitabında (1964, s.70) ve Türker Eroğlu'nun tezinde sadece ismi zikredilmiştir. Kültür Turizm Bakanlığının "Yaşayan Kültür: Ahlat" isimli yazısında ise Bitlis ve ilçe merkezlerinde oyunun isminin kılıç kalkan olduğu, Bitlis'in köylerinde ise bu oyunun şurmertal ismiyle bilindiği söylenmektedir. Karşılama oyunu mahiyetinde gerçekleştirilen bu oyun, Diyarbakır'da olduğu gibi kılıç ve kalkanlarla değil sopa ve kasketlerle oynanmaktadır. "Günümüzden" ibaresinden hareketle önceleri kılıç kalkan ile oynandığı tahmin edilmekle beraber bu konuda bir kesinlik yoktur. (T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, t.y.)

3.1.2.3.9. Elazığ

Elazığ'da kılıç kalkan oyunu tıpkı Bitlis'te olduğu gibi kaynaklarda ismen zikredilmiştir. (Eroğlu, 1994 ve Hacıbekiroğlu, 2017) Elazığ İl Kültür ve Turizm Bakanlığının internet sitesinde "Elazığ Halk Oyunları" başlığı altında oyunun damat gezdirilmesi esnasında oynandığı belirtilmiştir. İki kişi ile oynanan kılıç kalkan oyununda sağ elde kılıç ve sol elde kalkan tutulur. Oyun, ezdireşim ile başlayıp Köroğlu ile devam eder. Oyunu oynayan kişilerin amacı birbirlerine güç gösterisinde bulunmak ve üstünlük sağlamaktır. (T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, t.y.) Elazığ

Valiliğinin internet sitesinde yer alan bilgilere göre bu oyunu oynayan kişilerden bahsedilmiştir. Kılıç ve kalkanlar yerine diğer illerimizde rastladığımız gibi sopa ve ayakkabı ile oynandığı belirtilmiştir. (T.C. Elazığ Valiliği, t.y.) Bunlarla beraber Akçakiraz'da kılıç kalkan oynayan kişilere ait olduğu tahmin edilen bir fotoğrafa da rastlanılmıştır. (Çakmak, 2023) Gazîmihâl, Elazığ'ın Palu ilçesinde de kalkan kılıç ismiyle ikişer kişiden oluşan iki grubun çarpışması şeklinde oynandığını belirtmiştir. 'Yaralanmadan en sert biçimde oynanan bir yiğitlik oyunudur.' (Gazîmihâl, 1997, s.63)

Fikret Memişoğlu'nun TFA'da yazdığı 1960 yılına ait "Elâzığ Kalkan- Kılıç Oyunu" başlıklı yazısında verdiği bilgilerden hareketle bu yıllarda oyunun oynandığı âşikârdır. Oyunun ilk meydan savaşlarını temsil ettiğini söyleyen Memişoğlu, karşılıklı safların birer dövüşçüsünü çıkarmak suretiyle nara atıp dövüşmeye başladığını ve oyunun bir kazanan, bir kaybedenle sonuçlandığını belirtmiştir. Bunlarla birlikte Elazığ'da oynanan kalkan- kılıç oyunu ile Bursa'da oynanan kılıç kalkan oyunu arasındaki farkları da belirtmiştir. Bu farkları tablo olarak göstermeyi uygun bulduk. Yazının sonunda Memişoğlu, Bursa ekip başkanına bu farklardan bahsetmiş ve oynadıkları kalkan kılıç oyununun makamını dinletmiştir. Bursa ekip başkanı -Mustafa Tahtakıran olması çok muhtemel- ilgi ile dinledikten sonra Memişoğlu'na neden bir kalkan- kılıç ekibi getirmediklerini sormuştur. Memişoğlu bu soruya "Sizin başka oyununuz olmadığı, bizdeki oyunun da sazla oynandığı, oyunların birbirini gölgelemek imkânı bulunduğu için ekibinize hürmeten getirmedik" cevabını vermiştir. (1960, s.2109-2110) Türk Folklor Araştırmaları Dergisinden ediğindiğimiz bilgilere göre Bursa kılıç kalkan oyunu ile Elazığ kılıç kalkan oyunu arasındaki farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Bursa Kılıç Kalkan Oyunu ve Elazığ Kılıç Kalkan Oyunu Arasındaki Farklılıklar

Bursa Kılıç Kalkan Oyunu	Elazığ Kılıç Kalkan Oyunu
Halka şıkırtısı ve ses gürültüsü ile oynanır.	Saz ile oynanır. Köroğlu makamı ile başlayıp kalkan- kılıç makamı ile sona erer.
İkili çarpışma sahnelerinin de olmasına karşın daha çok kişiyle icra edilir.	Harp düzeninde iki kişi ile oynanır.
Kılıç, kalkan ile bilenir.	Kılıç, kılıç ile bilenir.
Kalkan büyük ve üzeri düzdür.	Kalkanlar küçük ve üzeri kabaralıdır.

Oyun esnasında kılıç düşürülür.	Oyun esnasında kalkan düşürülür.

Kaynak: Memişoğlu, 1960, s.2109-2110

3.1.2.3.10. Diğer İller

Kaynaklarda kılıç kalkan oyununun başka şehirlerde de oynandığı tespit edilmiştir. Ancak oyunun muhtevası hakkında yeterli bilgiye ulaşılmamıştır. Edinilen bilgilerden hareketle aşağıdaki tablo hazırlanmıştır:

Tablo 2. Kılıç Kalkan Oyununun İsmen Geçtiği Kaynaklar

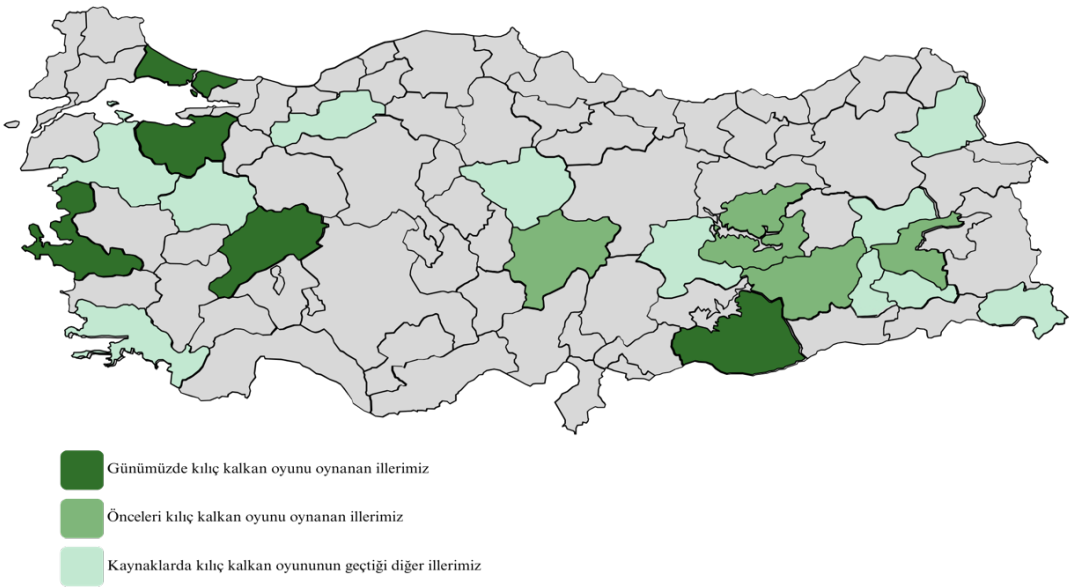
İLLER	TÜRK HALK OYUNLARI KATALOĞU (Gazîmihâl,1997)	TÜRK KÖYLÜ DANSLARI (And, 1964)	DOĞU VE GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ HALK OYUNLARI (Eroğlu, 1994)	HALK OYUNLARI VE GİYSİLERİ (Hacıbekiroğlu, 2017)	DİĞER KAYNAKLAR (Gürler, 1997
BATMAN				Şur mertal	Şuru- mertal
BANDIRMA					Kişisel arşivde yer alan bir görsel mevcut. (KK. 8)
BOLU					Köroğlu
HAKKARİ		Kılıç kalkan	Kılıç kalkan		
KARS	Kalkan oyunu	Kalkan kılıç		Kılıç kalkan	
KÜTAHYA	Kalkan oyunu	Kalkan oyunu		Kılıç kalkan	
MALATYA		Kılıç kalkan	Kılıç kalkan		
MUĞLA	Kalkan oyunu	Kalkan oyunu		Kalkan kılıç	
MUŞ	Kılıç- kalkan oyunu	Kılıç kalkan		Şurmertal	
SİİRT	Kılıç- kalkan oyunu	Kılıç kalkan oyunu	Kılıç kalkan	Kılıç kalkan	
YOZGAT				Kılıç kalkan	Kişisel arşivde yer alan bir görsel

					mevcut. (KK. 8)

Kaynak: And, 1964 & Gazîmihâl, 1997 & Eroğlu, 1994 & Hacıbekiroğlu, 2017 & Gürler, 1997.

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden hareketle kılıç kalkan oyununun Türkiye'nin pek çok ilinde gözlemlemek mümkündür. Günümüzde başta Bursa olmak üzere İzmir, İstanbul, Afyonkarahisar ve Şanlıurfa'da oynanmaya devam etmektedir. Kayseri, Tunceli, Diyarbakır, Bitlis ve Elazığ'da önceleri oynandığı kaynaklarda tespit edilmiştir. Günümüzde bu saydığımız illerde aktif bir ekibin olduğu tespit edilememiştir. Saydığımız illere ek olarak kaynaklarda Batman, Balıkesir (Bandırma), Bolu, Hakkâri, Kars, Kütahya, Malatya, Muğla, Muş, Siirt ve Yozgat illerinde de kılıç kalkan oyununun varlığı tespit edilmiştir. Bununla beraber listeye dahil etmediğimiz Samsun'un Balıklar Köyünde yapılan düğün karşılamalarında kılıç kalkan oyunu oynandığına rastlanılmıştır. (Oğuz, vd., 2021) Fakat yine kaynaklarda yeterli bilgi olmadığı için bu illerde yapılacak saha araştırmaları, konunun aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır. Oyunun var olduğu illeri bir harita üzerinde gösterdik:

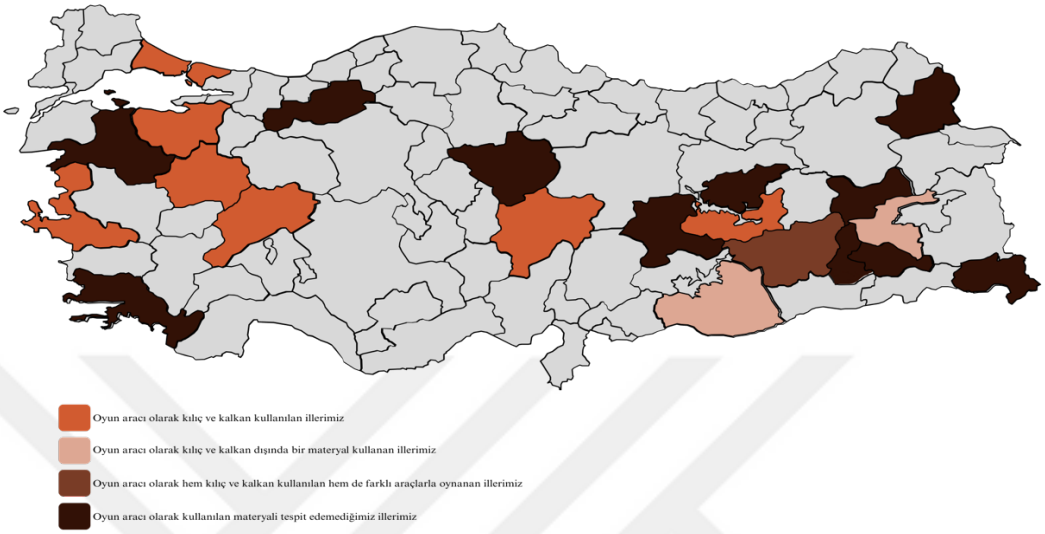
Şekil 1. Kılıç Kalkan Oyununun Gözlemlendiği İller Haritası

Bir araçla oynanan kılıç kalkan oyununda kılıç ve kalkan kullanan illerimiz ise Bursa, İzmir, Afyonkarahisar, İstanbul, Kütahya, Kayseri ve Elazığ'dır. Kılıç ve kalkan dışında başka bir araçla oynayan illerimiz ise Şanlıurfa ve Bitlis'tir. Her iki araçla da

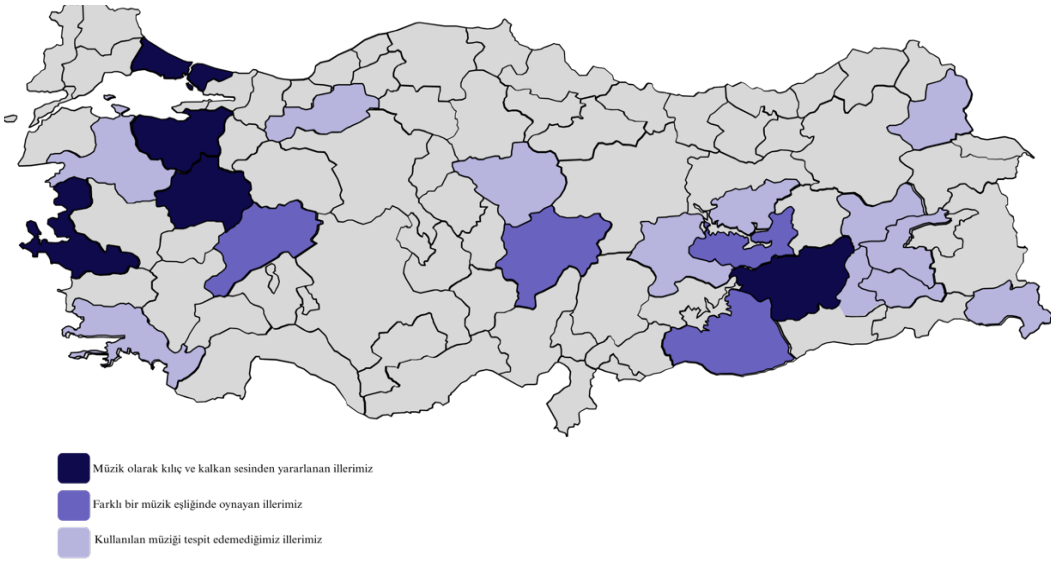
oynayan ilimiz Diyarbakır'dır. Diğer illerimizde ise hangi araçlarla oynandığı tespit edilememiştir. Hazırladığımız haritada bu illeri görebilmek mümkündür:

Şekil 2. Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Materyaller Haritası

Oyunda müzik aleti olarak kılıç ve kalkandan faydalanan illerimiz arasında Bursa, İzmir, İstanbul, Diyarbakır ve Kütahya vardır. Farklı bir müzik aleti kullanan illerimiz ise Afyonkarahisar, Kayseri, Elazığ ve Şanlıurfa'dır. Diğer illerimizde kullanılan müzik aletinin tespiti mümkün olmayıp o iller de hazırladığımız haritada gösterilmiştir:

Şekil 3. Kılıç Kalkan Oyununda Kullanılan Müzik ve Müzik Aletleri Haritası

4. BURSA KILIÇ KALKAN OYUNU

4.1. Bursa Hakkında Genel Bilgi

Eski yerleşim merkezlerinden biri olan Bursa; Uludağ'ın (Eski Keşiş Dağı veya Büyük Olympos) kuzeybatı yakasında, topraklarının büyük bir kısmı bugünkü Güney Marmara bölgesinde kurulmuş bir şehirdir. Tarih içinde şehrin bir kısmının Bitinya (Bithynia) bölgesinde, bir kısmının da Kuzey Mysia bölgesinde olduğu görülmektedir. Şehrin bugünkü adının, önceden Attusa kentinin bulunduğu yerde yeniden kurulan Prusa'dan geldiği sanılmaktadır. Başka bir teze göre şehrin adı I. Prusias'tan gelmektedir. (Yahşi, 1998, s.4) Aynı zamanda Prusias, şehrin kurucu kralı olarak kabul edilmektedir. Kuruluş tarihi tam olarak bilinmemekle beraber bazı kaynaklar MÖ II. yüzyıl sonlarında kurulduğunu kaydetmektedir. Bitinya Krallığı'ndan sonra Romalılara geçen Bursa şehri, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma sınırları içerisinde Bizans'a bağlı şehirlerden biri olmuştur. (İnalcık, 1992)

Türklerin Bursa ve çevresine gelişi Selçuklular zamanına rastlamaktadır. Malazgirt zaferinden sonra (tahmini 1080) Anadolu'nun büyük bir kısmını fetheden Selçuklu orduları Bursa sınırlarına kadar dayanmaktadır. Selçuklu sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah 1080 yılında İznik'i alarak yeni bir devlet kurduğunu ve burayı merkez yaptığını ilan etmiştir. Ardından da Bursa'yı fethetmiştir. İznik 1081-1097 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkentliğini yapmıştır. (Ecer, 2010, s.3) Ardından tekrar Bizans hakimiyetine geçen Bursa, Osmanlıların bölgedeki faaliyetlerine kadar Bizans için önemli şehirlerden biri olma özelliğini korumuştur. Bursa 1308'de Bursa tekfurunun mağlup edilmesiyle Osman Bey tarafından kuşatılmıştır. Kuşatma sonuca ulaşmamıştır ve yapılan abluka siyasetiyle şehir, 6 Nisan 1326'da Orhan Bey'e teslim edilmiştir. Orhan Bey Bursa'yı Osmanlının başkenti ilan etmiştir. Orhan Bey'den sonra oğlu I. Murat Edirne'yi fethederek başkenti oraya taşımıştır. I. Bayezid'in hükümdarlığı sırasında büyük gelişme gösteren Bursa, yine aynı dönemde Timur'un Osmanlı Devleti'ni yenmesi sonucunda yağmalamasıyla bu gelişmesi sekteye uğramıştır. Bursa'da tahta çıkan II. Murad

döneminde Bursa'nın gelişimi sürat kazanmıştır. Devlet erkanı tarafından tahsis edilen vakıflarla yeni bölge ve mahalleler oluşturulmuştur. 1432'de şehre gelen B. De La Broquière şehri, Türklerin en muazzam beldesi olarak nitelerken güzel bir yer ve önemli ticaret noktası olduğunu da belirtmektedir. (İnalcık, 1992)

İstanbul'un fethiyle beraber ikinci planda kalan şehir, manevi başkent olmuştur. 1841'de Hüdavendigar, sancağı diğer sancaklarla birleştirilmiş ve bir eyalet oluşturulmuştur.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte ile dönüştürülmüştür. 9 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilen Bursa, 11 Eylül 1922'de işgalden kurtulmuştur. İşgal sonrası yoğun göçe maruz kalan şehir; dil, gelenek ve kültür açısından ciddi sorunlar yaşamıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'nin diğer şehirlerinde de olduğu gibi kısa bir süre içerisinde modern bir şehir haline dönüşen Bursa ülkenin 4. büyük kenti olmuştur. (Ecer, 2010, s.6)

Yukarıda kısaca tarihçesini verdiğimiz Bursa şehri; Bitinya, Roma, Selçuklu, Bizans ve Osmanlıdan izler taşıması sebebiyle zengin bir kültüre ev sahipliği yapmaktadır. Bu zenginlik içerisinde halk oyunları da yer almaktadır. Bursa'nın şehir veya köylerinde farklı türlerde oyunlara rastlamak mümkündür. Şehrin en önemli ve sembolik oyunlardan biri şüphesiz kılıç kalkan oyunudur.

4.2. Bursa'da Kılıç Kalkan Oyununun Tarihi Seyri

4.2.1. Mustafa Tahtakıran Öncesi Kılıç Kalkan Oyunu

Bursa'da kılıç kalkan oyununun ortaya çıkışı Bursa'nın fethine yani 1326 senesine dayandırılmaktadır. Anlatılara göre Orhan Gazi'nin askerleri, kuşatma esnasında bu oyunu ortaya çıkarmıştır. (KK.9 ve KK.2) Kaynak kişimiz oyunun tarihi seyri için şunları söylemiştir: "Bu oyun 1326 yılında Bursa fethinde, Bursa'nın kuşatma sırasında karşı tarafta kaledekilerin morallerini bozmak için oyunlar oynuyorlar. Böyle oynana oynana oyun günümüze kadar geliyor." (KK.4)

İnternet sitelerinde yer alan bilgilere göre de kılıç kalkan oyunu, Orhan Gazi'nin oluşturduğu ordunun talimlerinden doğan bir dans olduğu ve Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethettiğinde askerlerinin şehre kılıç kalkan gösterisi yaparak girdikleri yönündedir. (Tarihçe, t.y. ve Kılıç Kalkan- Bursa, 2013) Kılıç kalkan oyununu sadece bir halk oyunu olarak görmemek lazım diyen ve 60 yıldır bu oyunu icra eden Metin Dikerel, "kılıç kalkan bizde cesaret, kahramanlık, mertlik, paylaşım ve barışı anlatır.

Dolayısıyla hayata karşı dik duruşun bir ifadesidir diyoruz. Biz bir cenk oyununun dansa dönüşümünü ve sonunda da barışı vurguluyoruz" diyerek oyunun muhteviyatını anlatmıştır. (KK. 3)

Oyunun tarihini sorduğumuz başka bir kaynak kişimiz ise oyunun Bursa'nın fethinde doğduğunu ama oyunu oluşturan kişinin Tahtakıran olduğunu belirtmiştir. (KK. 2) Bu anlatılar halk arasında kabul görmektedir. Yazılı tarihi kaynaklarda oyunun çıkış senesine dair böyle bir bilgiye rastlamamakla beraber Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyılda kılıç kalkan oynandığından yukarıda bahsetmiştik. Cumhuriyet'ten önce Bursa'da kılıç kalkan oynandığı ile ilgili bilgiler kaynaklarda yer almamaktadır. Fakat kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde Bursa kılıç kalkan oyunu ile anılan Mustafa Tahtakıran'ın oyunu mektepte öğrenmiş olduğu bilgisi, bu oyunun Cumhuriyet'ten önce de Bursa'da var olduğuna işaret etmektedir. Hınçer'in bir yazısında kılıç kalkan oyunu, medresede öğrenim gören öğrencilerin beden kabileyetlerini artırmak için günümüz beden eğitimi derslerinde yapılan aktiviteler yerine yapılmaktadır bilgisi yer almaktadır. (Hınçer, 1976)

Oyun Cumhuriyet'ten önce Bursa'da oynanıyor olsa bile bu oyun, günümüz kılıç kalkan oyunu ile aynı değildir. Mustafa Tahtakıran kılıç kalkan oyununu mektepte öğrendiği haliyle bırakmamış; Bursa ile bu oyunun anılmasını sağlamış, oyunu dernekleştirmiş ve günümüz koreografisini oluşturmuştur.

4.2.2. Kılıç Kalkan Ustası: Mustafa Tahtakıran ve Kılıç Kalkan Oyununun Şekillenişi

Mustafa Tahtakıran; Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kılıç kalkan, diğer halk oyunları ve sportif faaileyetlerde başarı göstermiş seçkin bir kimsedir. Oyunu önce Bursa'da, sonra Türkiye'de ve en sonunda dünyada tanıtmış ve sevdirmiştir. 12 Mayıs 1906 senesinde Bursa'da dünyaya gelen Tahtakıran, Ulucami imamı olan babası Sadık Efendi'nin gözetimi altında medrese öğrenimi görmüş ve küçük yaşta öğretmenlerinden kılıç kalkan oyununu öğrenmiştir. Bu savaş oyununa büyük bir ilgiyle yaklaşan Tahtakıran, sonrasında bu oyuna ömrünü nezretmiştir. (Tarihçe, t.y. ve Hınçer, 1976)

Mustafa Tahtakıran'ı kılıç kalkan oynarken gördüğümüz ilk fotoğraf 1918 senesine aittir. Balabanbey Okulu Mektepler Bayramında kılıç kalkan ile çektirmiş olduğu fotoğraftan yola çıkarak bu oyunun önceki senelerde okullarda oynatıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 5. Mustafa Tahtakıran

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 6. Mektepler Bayramı'nda Kılıç Kalkan Oynayan Mustafa Tahtakıran

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 7. Mustafa Tahtakıran'ın İlk Kılıç Kalkan Ekibi

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Tahtakıran, 1933 senesinde kendi ekibini kurmuştur ve ilk defa Bursa dışında kılıç kalkan gösterisine çıkmışlardır. (Hınçer, 1976)

Kılıç kalkan oyunu için türlü fedakarlıklar yapan Mustafa Tahtakıran, Hisar dokuma fabrikasında ustabaşı olarak makinistlik yaparken bu oyunun öğreticilik belgesini almak için İstanbul'a çağırılmıştır. Halkevi'nin ricası üzerine önce iki ay süre ile memleket hizmeti için fabrika sahibinden izin istenmiştir:

> Hisar Orta Pazar caddesi 13 no. dokuma fabrikası sahibi Mehmet Heper.
>
> Halkevi sizden bir ricada bulunacaktır. Fabrikanızda çalışan bay Mustafaya bir memleket hizmeti için iki ay kadar çok ihtiyacımız vardır. Kendisinin maduriyetine mahal vermemek için ancak sizin müsadeniz ve muvafakıtınız halinde bu arkadaşı çalıştıracaklar. Binaenaleyh bu hususta müsaade ve muvafakatınızı çok rica eder ve muvafakatınız halinde size karşı çok müteşekkir kalacağımızı arz ederim. (Ek. 3)

1940 senesinin Mart ayında fabrika sahibinin de izin vermesi neticesinde İstanbul'a giderek Halkevi'nde Bengi ve Kılıç kalkan gibi milli oyunların eğitimini verebilmek için eğitim almaya başlamıştır. 23 Mart 1940 senesinde önce Halkevi'nden başarılı olduğuna dair bir vesika almıştır:

> Yukarıda fotoğrafı yapışık bay Mustafa Tahtakıran, gayet güzel Kılıç kalkan oynayan ve daima yetiştirici kudrette bulunan bir arkadaştır. Bengi oyunu ve kılıç kalkan gibi millî oyunlarda, evimizin bütün isteklerini candan benimsemiş ve başarmış olmasından duyduğum sevinci belirtmek üzere bu vesika verildi.
>
> Halkevi Başkanı Avukat T. Aycan (Ek. 4)

25 Mart 1940 senesinde Halkevi Kılıç Kalkan Öğretmeni sertifikası almıştır. (Ek. 5) Çalıştığı fabrikadan önce bir telgraf alan Tahtakıran işe dönmeye pek niyetli değildir. (Ek. 5) Telgrafın ardından 5 Mayıs 1940 senesinde mektup yazan fabrika sahibi durumu açıkladıktan sonra Tahtakıran'ı iyi hizmetlerinden dolayı bir bonservis ile işten ayrıldığını belirtmiştir. (Ek. 6) (Ek. 7) Mustafa Tahtakıran kılıç kalkan oyununun gelişimi için kendi hayatındaki iş ve aile gibi önemli konularda fedakarlıklarda bulunmuştur.

1954 senesinde Reşad Enis'in yaptığı röportajda Tahtakıran, kılıç Kalkan oyununun Türk savaşçılığını temsil ettiğini, oyunun Bursa'nın fethinden beri oynandığını ve altı bölümden oluştuğunu söylemektedir. (Cumhuriyet, 1954) Oyunun bölümleri "Oynanış Şekli" başlığı altında verilmiştir.

Yurt dışında düzenlenen festivallere katılım sağlayabilmek ve çeşitli desteklerden faydalanabilmek için dernek kurma fikri gündeme gelmiştir. 19 Ocak 1956 tarihinde Mustafa Tahtakıran önderliğinde Sabri Çağlayangil, Mustafa Tayla, Muharrem Gürvardar, Namık Güzelvardar, Talat Izık ve Eşref Toplan tarafından Bursa Kılıç-Kalkan ve Halk Oyunları Cemiyeti ismiyle ilk resmi kılıç kalkan derneği kurulmuştur. Daha sonraları derneğin ismi Bursa Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği olarak değiştirilmiştir. (KK. 1 ve KK. 3)

Yurt içinde çeşitli gün ve törenlerde kılıç kalkan oyununu sergileyen ekip ilk yurt dışı etkinliğine ise 1958 senesinde katılmıştır. 1960 ve 1969 senelerinde düzenlenen yurt dışı folklor yarışmalarında Taktakıran'ın ekibi dünya birinciliğini elde etmiştir. Gerek ülke içinde gerekse ülke dışında revaç bulan halk danslarından biri olan kılıç kalkan popülerliğini sonraki yıllarda da sürdürmüştür. 1960'lı yıllara gelindiğinde farklı dernekler de kurulmuştur. (Ek. 8) Bu derneklere Bursa Kılıç Kalkan Ekipleri başlığında yer verilmiştir.

3 Temmuz 1973 senesinde vefat eden Mustafa Tahtakıran, hayattayken yetiştirdiği öğrencileri ve oğulları Özcan, Ercan ve Nurcan Tahtakıran'a hayatını vakfettiği Kılıç Kalkan oyununu miras bırakmıştır. Geride kalan öğrencileri bıraktığı mirası korumak

ve yüceltmek için Tahtakıran'ın kabri başında hocalarına söz vermişlerdir. (Hınçer, 1976)

Fotoğraf 8. Mustafa Tahtakıran'ın Kabri Başında Dua Eden Kılıç Kalkan Ekibi

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Gelenek içerisinde var olan kılıç kalkan oyunu için hayatı boyunca büyük emekler veren Mustafa Tahtakıran, bu oyunu belirli bir forma sokarak günümüze kadar aktarılmasını sağlamıştır. Oyunun başlangıcında Tahtakıran'dan başka kimsenin olmadığını söyleyen Şinasi Çelikkol, Mustafa Tahtakıran'ın babası Rafet Çelikkol'u oyuna müzik eklemek için çağırdığını belirtmektedir. İki ay boyunca Ticaret Lisesi'nin alt tarafında oyuna müzik eklemek için çalışan Tahtakıran ve Çelikkol, bu sürenin sonunda müziksiz olarak icra edilmesine karar vermişlerdir. (KK. 11)

Mustafa Tahtakıran'ın açtığı yolda ilerleyen pekçok kişi olmuştur. Zaman içerisinde Tahtakıran'ın değneği dışında da dernekler ve ekipler kurulmuş ve kurulan bu ekipler de birçok gösteriye katılarak kılıç kalkan oyununun aktarımına fayda sağlamıştır.

Fotoğraf 9. Mustafa Tahtakıran'ın Kabri Başında Dua Eden Başka Bir Halk Oyunları Ekibi

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 10. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 11. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 12. Mustafa Tahtakıran'ın Cenaze Töreni

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

4.3. Günümüz Bursa'sında Kılıç Kalkan Oyunu

4.3.1. Bursa Halkının Oyun Hakkındaki Düşünceleri

Yukarıda da belirtildiği üzere kılıç kalkan oyununun tarihi seyri Bursa'nın fethine dayandırılmaktadır. Osmanlı'nın Bursa'yı kuşatması esnasında Bursa Kalesi civarında askerlerin, kale içerisindeki Bizans askerlerini psikolojik olarak etkilemek için kılıç kalkanlarıyla ses çıkarttıklarını ve zaman içerisinde bunun bir oyuna dönüştüğü düşünülmektedir. Görüştüğümüz kaynak kişiler kılıç kalkan oyununun ortaya çıkışını farklı şekilde anlatmaktadırlar. Ayhan Sevengün oyunun başlangıç noktasını şöyle anlatmaktadır:

> Kılıç Kalkan oyunu 700 yıldan beri oynanan bir oyun, bunu herkes biliyor. İlk Bursa'nın fethiyle başlıyor. Orhan Gazi Bursa'ya geldiğinde hiç savaşmadan Bursa'yı aldı. Surların önünde Türk askerleri dizilmiş, Bizanslar sur içerisinde. Askerlerin canı sıkılıyor, kılıç kalkanları ile eğitim yapıyorlar. Bizans askerlerinin morali bozuluyor. Oradan doğuyor bu. Askere gidişlerde, toylarda, düğünlerde yavaş yavaş oynanmaya başlanıyor. Sonra Mustafa Tahtakıran 1928- 1930'lu yıllarda şimdi oynadığımız oyun haline getiriyor. Onunla beraber Ali Kayakent, Muzaffer Semiz, Mehmet Tutal, Remzi Selen bu oyunu oynayan ilk kişilerdir. (KK. 7)

Kılıç kalkan oyunun Bursa'nın fethiyle ortaya çıktığını benzer şekilde anlatanlar mevcuttur. Yukarıda bunlar belirtildiği için burada tekrar verilmemiştir.

Kenan Yetişen, kılıç kalkan oyununun Bursa'ya ait olduğunun kabul edilmesi gerektiğini gerek yaptığımız görüşme esnasında gerekse "Bursa'da Yaşam" dergisinde yazmış olduğu bir yazıda şöyle açıklamaktadır:

> Konuya kültürün taşınması olarak değil de savaş aletleri ile oynanan oyun kültürünün var olduğu yerlerin özelliklerini inceleyerek yaklaştığımda çok belirgin gerçeklerin var olduğunu fark ettim. Şöyle ki:
>
> Bu yörelerde demircilik ve bıçakçılığın gelişmiş olduğunu,
>
> Bu yöre yakınlarında bakır, demir gibi maden yataklarının var olduğunu,
>
> Kestane, meşe gibi yandığında yüksek sıcaklık veren bitki örtüsünün olduğunu,
>
> Mermer benzeri kalsiyum zengini malzemenin varlığı göze çarpmaktadır.

> Kimya mühendisliği eğitimi alırken hep kafamı kurcalayan soru, doğalgaz ve kok kömürü gibi ısı kaynakları bulunmadan önce insanların bu konuya nasıl çare bulduğuydu. İşte bu soruların cevapları beni yıllar sonra, kentimizdeki farklı folklor kültürünün oluş nedenlerine götürdü. Kılıç ve kalkan yapımı, bıçak imalatının en ilerlemiş üretim tekniğini gerektirir. Bunun için hammaddenin varlığı gerekirken, tabiatta demir oksit olarak bulunan demir madeni, kestane ağacı kömürünün sıcaklığı ile eriyebilmektedir. Ayrıca bu kömürün ocakta kıvılcım yapmaması çalışma ortamı için çok elverişlidir. Mermer parçaları da bir katalizör görevi yaparak daha temiz ve saf demir elde edilmesini sağlar. (Yetişen, 2016)

Kaynak kişimiz görüşmemizde de yukarıda belirttiğimiz tekniği anlatarak buradan hareketle ham maddesi ve üretimi olmayan bir şeyin oyununun olmayacağı, bu yüzden kılıç kalkanın Bursa'da yaşamaya devam ettiği yorumunu getirmektedir. (KK. 9)

4.3.2. Bursa Kılıç Kalkan Evi

Bursa'nın sembollerinden biri olan kılıç kalkan oyunun müzesi 2012 yılında hizmete açılmıştır. Bursa Kılıç Kalkan Evi Müzesi Setbaşı'nda Şehir Kütüphanesinin yanında yer almaktadır. Müzenin binası tarihi Bursa evlerinden olup zemin üzerinde iki katı olan eski bir binadır. Müze içerisinde kılıç kalkan oyununa ait materyaller yer almaktadır. (Mutlu, 2025) Müzede bulunan materyallerin tespiti için tarafımca 21.03.2024, 26.03.2024 ve 08.05.2024 tarihlerinde müze ziyaret edilmiştir. Müzenin bulunduğu binanın önünde kılıç kalkan oyununu gösteren bir heykel mevcuttur.
Müzedeki materyallerden bazıları şunlardır:

- Mustafa Tahtakıran'ın giydiği geleneksel Osmanlı el sanatları ile süslenmiş yaklaşık 100 yıllık cepken.
- Otantik yapısı hala korunan yaklaşık 50-60 yıllık el işlemeli kılıç kalkan kostümü.
- 1960 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği şilti ve Turizm Bakanlığının Bursa Valiliğine gönderdiği tebrik yazısı.
- 1969 Tunus/Kartaca Uluslararası Folklor Yarışması Dünya 1'inciliği şilti ve Dışişleri Bakanlığının Bakanlığının Bursa Valiliğine gönderdiği tebrik yazısı.
- 2012 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği şilti.
- Oyunun tarihi seyrini yansıtan çeşitli fotoğraflar.
- Mustafa Tahtakıran'ın 1940 yılında kullandığı el yapımı kılıç ve kalkanı.

- Kenan Yetişen'in 1960-1963 yıllarında giydiği kılıç kalkan kostümü.
- 1969 yılına ait posta pullarında yer alan kılıç kalkan ekibi.
- Çeşitli kılıç kalkan kıyafetleri.
- Katıldıkları festivallerde alınan belgeler.
- Yurt içinde ve yurt dışında alınan diğer ödüller.

Sıraladığımız materyallerin fotoğrafları ek kısmında verilmiştir.

Fotoğraf 13. Bursa Kılıç Kalkan Evi

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 14. Bursa Kılıç Kalkan Evi Önünde Yer Alan Kılıç Kalkan Oyunu Heykeli

Kaynak: Bursa KKE

4.3.3. Bursa Kılıç Kalkan Ekipleri

4.3.3.1. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği

Mustafa Tahtakıran tarafından kurulan bu dernek, ilk kılıç kalkan derneği olması bakımından önemlidir. 19 Ocak 1956 tarihinde kurulmuştur. Kurucular arasında Tahtakıran dışında altı isim daha yer almaktadır. Bu isimler vali İ. Sabri Çağlayangil,

gazeteci Mustafa Tayla, esnaf Muharrem Gürvardar, serbest meslek erbabı Namık Gürvardar, serbest meslek erbabı Talat Izık ve esnaf Eşref Toplan'dan oluşmaktadır. (KK.1 ve KK.3) Yurt dışında düzenlenen festivallere katılım sağlayabilmek adına dernek kurma girişiminde bulunan bu ekip çeşitli ülkelerdeki festivallere katılmışlardır. Türkiye'yi temsilen devlet görevlisi olarak gidilen ülkeler yıllarına göre aşağıda sıralanmıştır. Derneğin internet sitesinde 2016 yılına kadar gidilen ülkeler verilmiştir. (Katıldığımız Etkinlikler, t.y.) 2017 yılından günümüze kadarki zamanda gidilen ülkeler dernek başkanı Metin Dikerel'den öğrenilmiş ve tabloya eklenmiştir. (KK. 3)

Tablo 3. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Gittiği Ülkeler

Gidilen Yıl	Gidilen Ülkeler
1958	Pakistan Kıbrıs Fransa İtalya Belçika
1959	Fransa
1960	İngiltere* Fransa
1961	Fransa İtalya
1962	İtalya Hollanda
1963	Almanya Tunus Kıbrıs
1964	Avusturya İsviçre Almanya İtalya
1965	Fransa İtalya Yugoslavya Almanya
1967	Yugoslavya Avusturya Belçika Fransa
1968	İngiltere İspanya Pakistan Afganistan Irak

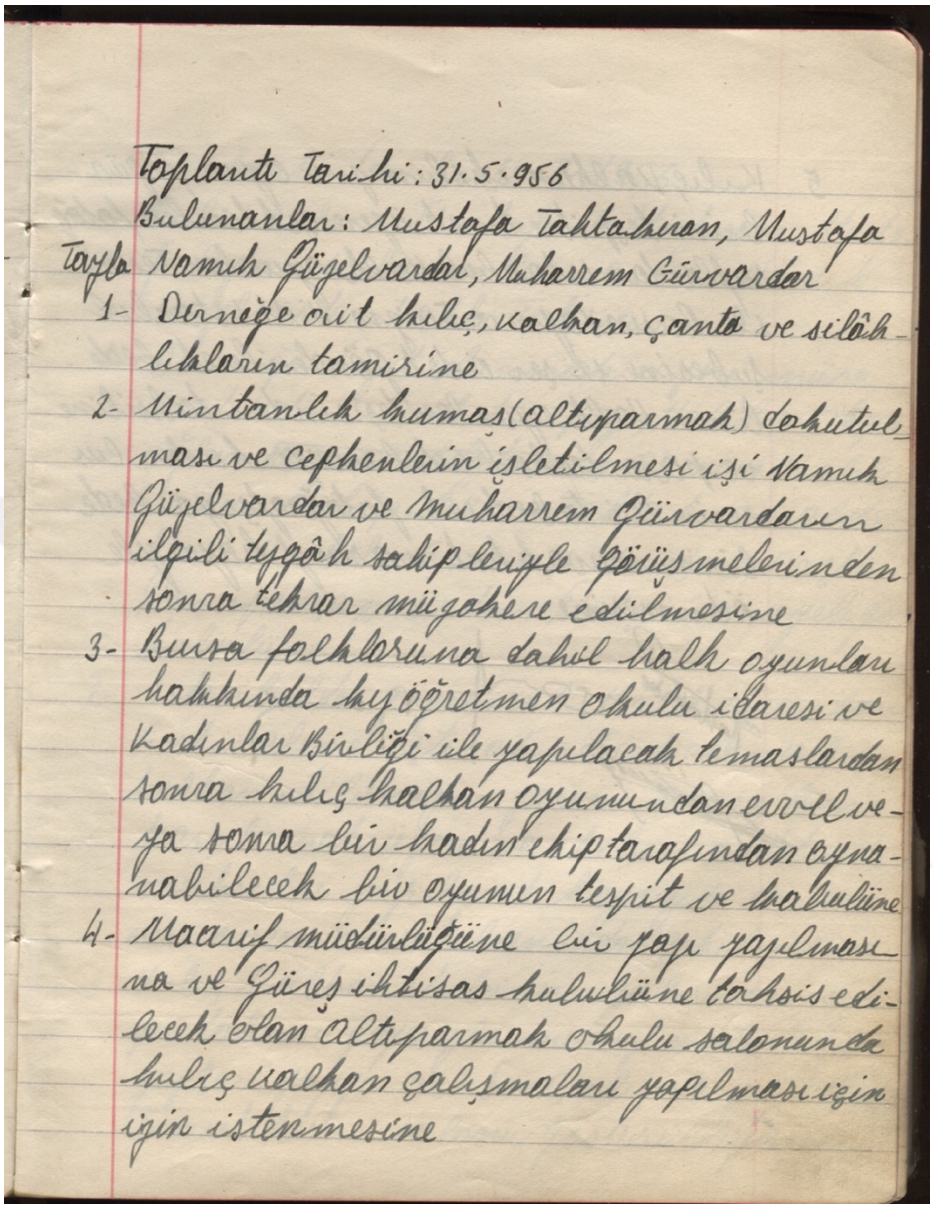
1969	İtalya İspanya Portekiz Fransa İngiltere Almanya Hollanda Danimarka İsveç Libya Tunus* Fas Cezayir
1970	Romanya Japonya İtalya Malta İspanya Fransa
1971	Akdeniz ülkeleri
1972	İsrail Lübnan Cezayir
1973	İspanya Fransa İtalya
1974	Yunanistan Rodos
1976	İtalya
1977	İtalya
1980	Fransa
1987	İspanya
1998	Macaristan
1999	Macaristan
2000	İspanya
2001	Romanya
2002	Ukrayna Malta
2003	Ukrayna
2004	Bulgaristan Yunanistan
2005	İngiltere İskoçya
2006	Makedonya
2007	Almanya
2008	İtalya Çin Almanya
2009	Fransa

	Hollanda
2010 2010	Estonya Letonya Finlandiya Çek Cumhuriyeti İtalya İspanya Kuveyt İsveç
2011	Fransa İngiltere İtalya Hırvatistan
2012	Hong Kong İngiltere* İtalya
2013	Bahreyn Sırbistan Çek Cumhuriyeti Fransa
2014	Macaristan
2015	İtalya Belçika
2016	İngiltere Bosna Tayvan
2017	Fransa Makedonya Çekya
2018	Fransa Sırbistan Malta
2019	İspanya Güney Kore
2023	Hırvatistan
2025	Fransa

Kaynak: Kstıldığımız Etkinlikler, t.y. & KK.3- Metin Dikerel.

Yurt içinde de oldukça aktif rol oynayan dernek, çeşitli sebeplerle düzenlenen etkinliklerde oynamaktadırlar. Bunlar düğünler, resmi bayramlarda düzenlenen törenler yahut karşılama törenleri gibi etkinliklerdir. Dernek toplantılarında dernek defterinde katılım sağlayacakları etkinlikler, derneğe alınacak alet ve kıyafetler, harcırahlar gibi konularda notlar alınmıştır. Tahtakıranların kişisel arşivinde başlangıcından itibaren tutulan bu dernek defterinin görselleri de yer alıyor. Defterden bazı sayfalar yapılan işleri görmek adına tezimize dahil edilmiştir:

Fotoğraf 15. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa

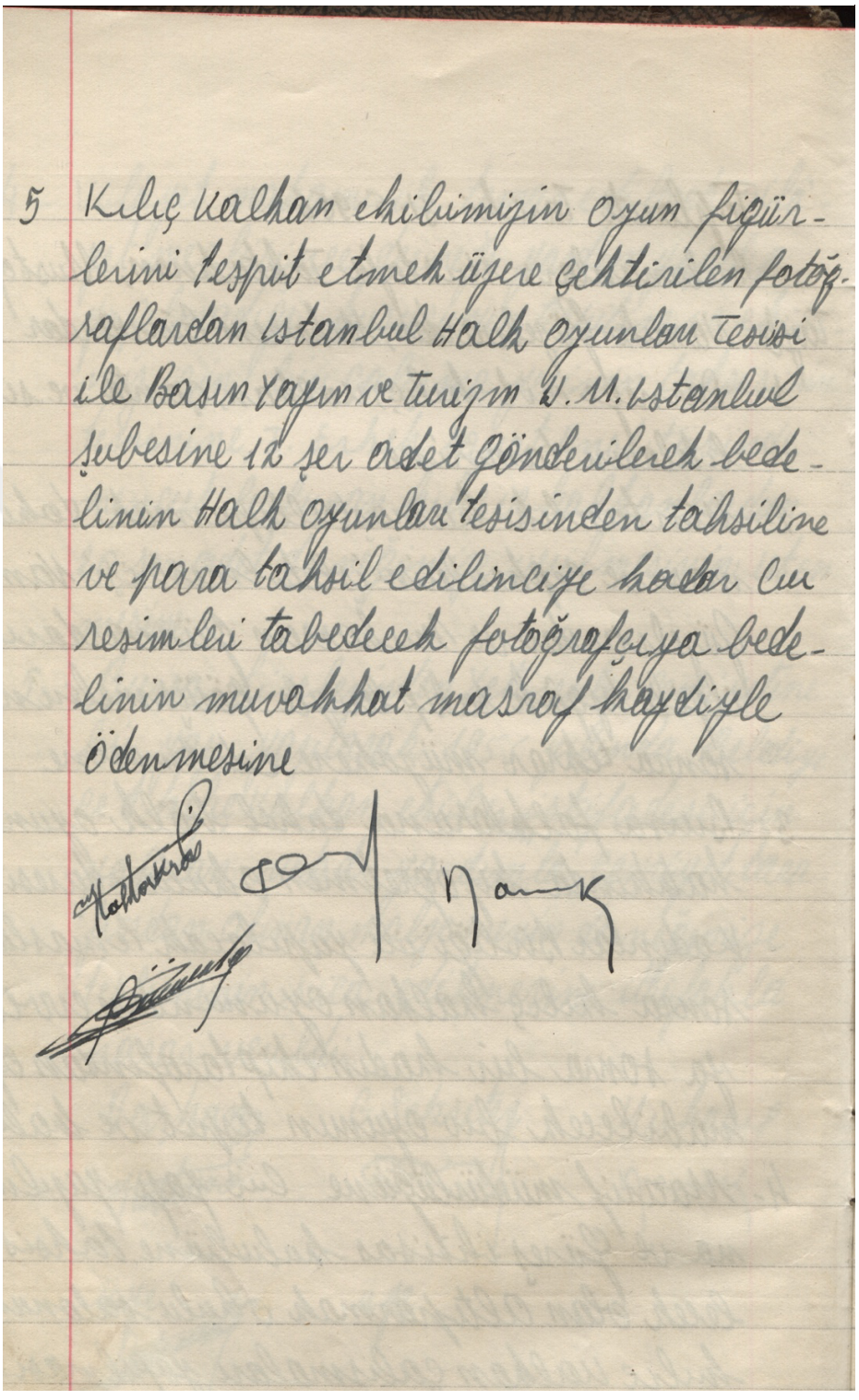
Toplantı Tarihi: 31.5.956
Bulunanlar: Mustafa Tahtakıran, Mustafa Namık Güzelvardar, Muharrem Gürvardar

Tayfa

1- Derneğe ait kılıç, kalkan, çanta ve silâhlıkların tamirine
2- Üniformalık kumaş (altıparmak) dokutulması ve cephanelerin işletilmesi işi Namık Güzelvardar ve Muharrem Gürvardarın ilgili tüfekçi sahipleriyle görüşmelerinden sonra tekrar müzakere edilmesine
3- Bursa folklörüne dahil halk oyunları hakkında bay öğretmen okulu idaresi ve Kadınlar Birliği ile yapılacak temaslardan sonra kılıç kalkan oyunundan evvel veya sonra bir kadın çift tarafından oynanabilecek bir oyunun tespit ve kabulüne
4- Maarif müdürlüğüne bir yazı yazılmasına ve güreş ihtisas kulubüne tahsis edilecek olan altıparmak okulu salonunda kılıç kalkan çalışmaları yapılması için izin istenmesine

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

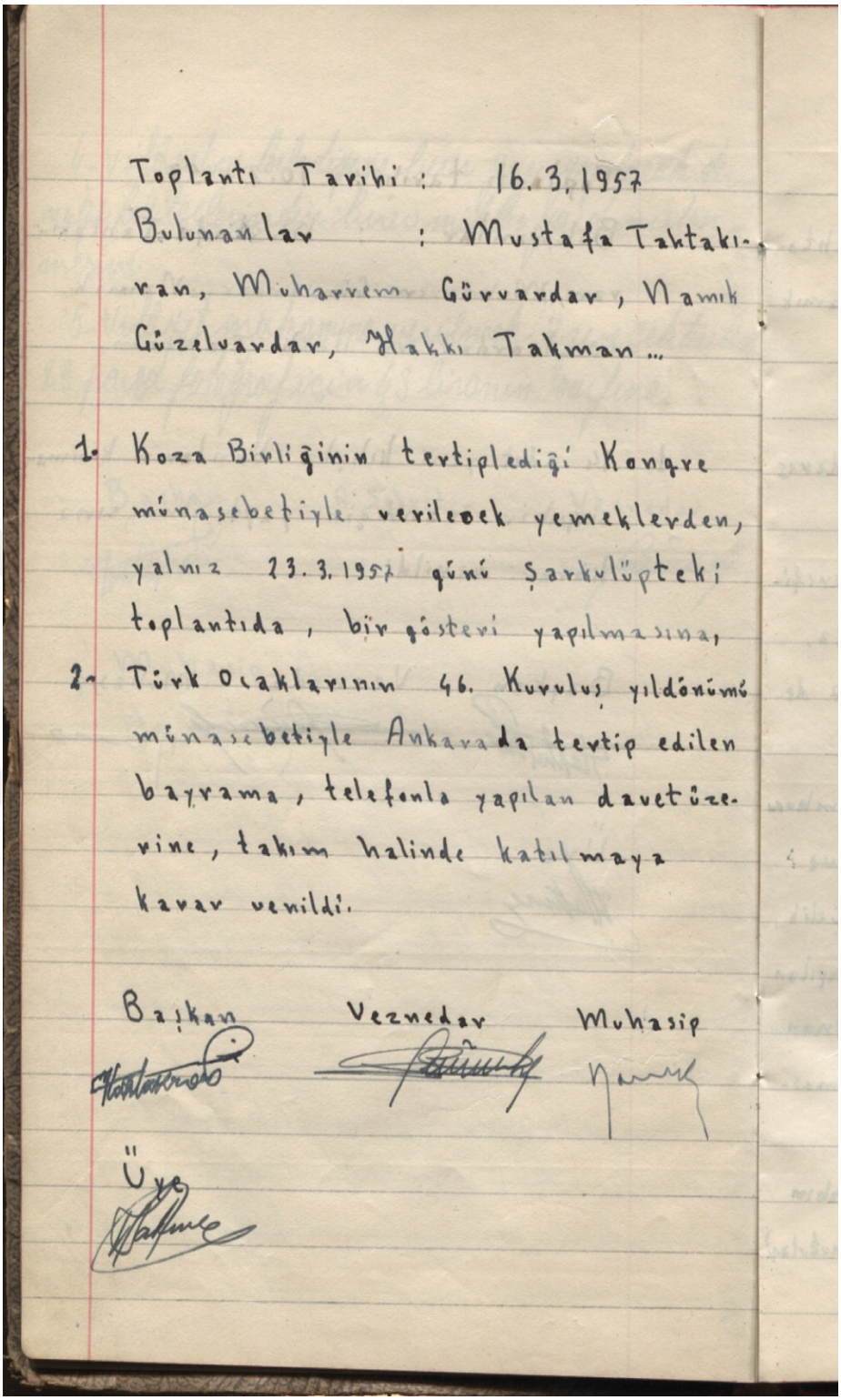
Fotoğraf 16. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa

5 Kılıç Kalkan ekibimizin oyun figürlerini tespit etmek üzere getirilen fotoğraflardan İstanbul Halk oyunları Tesisi ile Basın Yayın ve Turizm G. M. İstanbul şubesine 12 şer adet gönderilerek bedelinin Halk oyunları tesisinden tahsiline ve para tahsil edilinceye kadar cem resimleri tabedecek fotoğrafçıya bedelinin muvakkat masraf kaydiyle ödenmesine

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 17. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa

Toplantı Tarihi : 16.3.1957
Bulunanlar : Mustafa Tahtakıran, Muharrem Gürvardar, Namık Güzelvardar, Hakkı Takman...

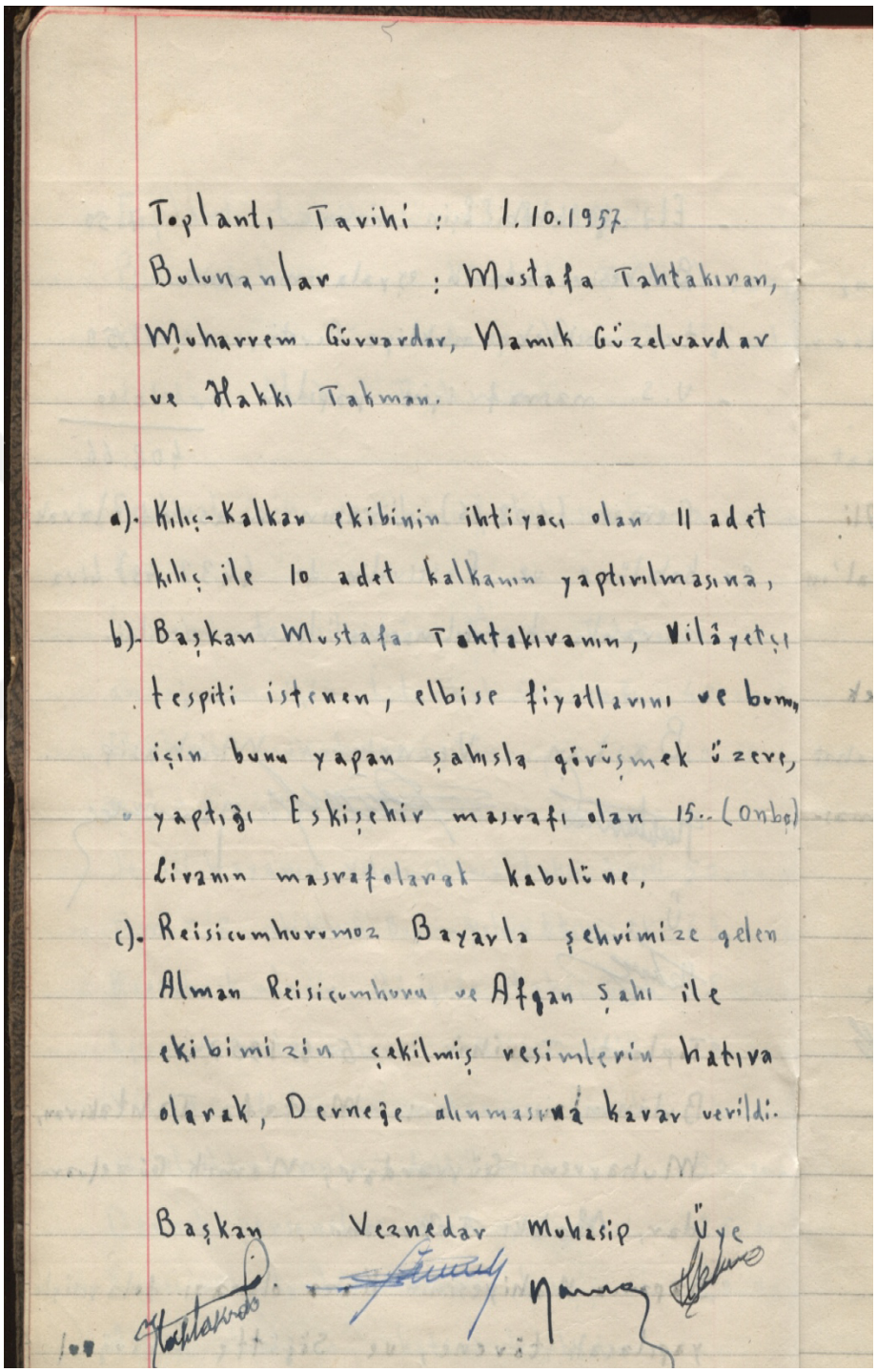
1- Koza Birliğinin tertipleğiği Kongre münasebetiyle verilecek yemeklerden, yalnız 23.3.1957 günü Şarkülüpteki toplantıda, bir gösteri yapılmasına,
2- Türk Ocaklarının 46. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle Ankarada tertip edilen bayrama, telefonla yapılan davetüzerine, takım halinde katılmaya karar verildi.

Başkan Veznedar Muhasip

Üye

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 18. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Dernek Defterinden Bir Sayfa

Toplantı Tarihi : 1.10.1957
Bulunanlar : Mustafa Tahtakıran, Muharrem Güvendar, Namık Güzelvardar ve Hakkı Takman.

a). Kılıç-Kalkan ekibinin ihtiyacı olan 11 adet kılıç ile 10 adet kalkanın yaptırılmasına,
b). Başkan Mustafa Tahtakıranın, Vilâyetçe tespiti istenen, elbise fiyatlarını ve bunu için bunu yapan şahısla görüşmek üzere, yaptığı Eskişehir masrafı olan 15.. (Onbeş) Liranın masrafolarak kabulüne,
c). Reisicumhurumuz Bayarla şehrimize gelen Alman Reisicumhuru ve Afgan Şahı ile ekibimizin çekilmiş resimlerin hatıra olarak, Derneğe alınmasına karar verildi.

Başkan Vekildar Muhasip Üye

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Tahtakıranların kişisel arşivleri içerisinde çok fazla fotoğraf yer aldığı için Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin yalnızca 1960'lı yıllarda yurt içinde ve yurt dışında çektirmiş oldukları fotoğraflardan örnek vermeyi uygun bulduk. Bunlardan ilki Yeşil Türbe önünde çektirilmiş bir fotoğraftır:

Fotoğraf 19. 1960'lı yıllarda Yeşil Türbe önünde çektirilmiş kılıç kalkan oyunu oynayan Kemal Civancık ve Özcan Tahtakıran

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Diğer iki fotoğraf ise 1967 yılına aittir. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Fransa'da katıldıkları Unicef Galası'nda çektirilmiştir:

Fotoğraf 20. Şevket Şardağ, Fevzi (?), Ahmet (?), Yaşar Uçan, Yaşat (?), İsmet Serener ve Ercan Tahtakıran/ Paris- 1967

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 21. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği/ Paris- 1967

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

4.3.3.2. Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneği

Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneği, 1984 yılında Yılmaz Çiftgül önderliğinde Muzaffer Semiz, Şevket Çiftgül, M. Emin Söyler, Recep Mendiliğ, Fikret Biçen ve Kenan Erinç tarafından kurulmuştur. Günümüzde faaliyetlerine devam eden derneğin çalıştırıcıları Ayhan Sevengün ve Talat Tuğrul Alaş'tır. Kaynak kişimiz ile yaptığımız görüşmelerde bu oyunun derleyicisinin Mustafa Tahtakıran olduğunu belirtmiştir.

(KK. 6 ve KK. 7) Aynı dönemde Tahtakıran'la birlikte kılıç kalkan oynayan Muzaffer Semiz, Tahtakıran'ın derneğinden ayrılarak yeni bir dernek kurmuştur. Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneğinin katıldığı festivaller dernekle ilgili bilgilerin yer aldığı kitapçıktan edinilen bilgilere göre tablolaştırılmıştır.

Tablo 4. Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneğinin Gittiği Ülkeler

Gidilen Yıl	Gidilen Ülkeler
1984	Folkmoot/North Carolina/ USA
1986	Tarcento/ İtalya Sardegna/ İtalya
1989	Zakapane/ Polonya
1989	Loser/ Hollanda
1990	Tulce/ Romanya
2005	Folkmoot/ North Carolina/ USA
2008	Halep/ Suriye
2012	Ohri/ Makedonya
2013	Henan / Çin
2014	Bosna Hersek/ Maglaj

Kaynak: Yeşil Bursa Kılıç Kalkan Dernek Kitapçığı

Kaynak kişimizle yaptığımız görüşmelerde kılıç kalkan oyununun dünyada müziksiz olarak oynanan tek oyun olduğunu belirtmiştir. Bu kadar sevilmesinin ve dünyanın her yerine davet edilmesinin sebebi olarak da oyunun nevi şahsına münhasır özelliklerinden kaynaklandığını dile getirmektedir. Oyunun düğünlerde, devlet adamlarının geldiği karşılama törenlerinde, festivallerde, her yerde ve her zaman oynandığını söylemektedir. (KK. 7)

4.3.3.3. Ustalar Kılıç- Kalkan Folklor Derneği

Ustalar Kılıç Kalkan Folklor Derneği 2005 yılında oluşturulmuştur fakat 20 Temmuz 2007 tarihinde dernekleşme sağlanmıştır. Dernek Faruk Alkaya, Sabahattin Demir, Çetin Neziroğlu, Sedat (?), Mesut Öztelcan, Vahab Kaya, Mesut Karlık tarafından kurulmuştur. Dernek bilgilerini bizimle paylaşan kaynak kişimiz, dernek hakkında şunları da söylemektedir:

Kılıç-Kalkan Halk Oyunu, toplumun bilinç altına yerleşmesinin ve ekiplerin dernek çatısı altında disipline edilmeleri bilinci ile 40-50 yıldır bu halk oyunu ile ilgisini kesmeyenler, oyunun dejenere olmaması, dostlukların ortak bir tabanda devam amacı ile bu oyunun sevdalıları bir araya gelerek 2007 yılında Ustalar Kılıç-Kalkan Folklor Derneğini kurmuşlardır. Bu derneğin üyesi olmak için 40 yaşını geçmek ve bu oyuna ilgi duymak gerekiyor. Diğer ekiplerin oyuncu yaş aralığı 15-25 olmasına rağmen Ustalar ekibinin oyuncuları 45-65 yaşında olup, kentimizi yurt içi ve dışında başarı ile temsil etmektedirler. Tahminen ülkemizin en yaşlı aktif oyuncuların bulunduğu folklor derneğidir. Ayrıca dernek eğitim çalışmaları yapmaktadır. (KK. 9)

Ustalar Kılıç- Kalkan Folklor Derneğinin katıldığı festivaller kaynak kişimizin verdiği bilgiler doğrultusunda tablolaştırılmıştır. (KK. 9)

Tablo 5. Ustalar Kılıç- Kalkan Folklor Derneğinin Gittiği Ülkeler

Gidilen Yıl	Gidilen Ülke
2007	Güney Kore
2008	Brezilya
2009	Avustralya
2011	Yunanistan
2012	Yunanistan Makedonya KKTC
2013	Çin
2014	Macaristan Bosna
2015	Bulgaristan Polonya
2016	Nijerya
2017	Çekya
2018	Kosova
2019	KKTC

Kaynak: KK. 9- Kenan Yetişen.

4.3.3.4. Bursa Olympos Halk Oyunları Spor Kulübü

2012 yılında Olympos'un kurucu başkanı Nesrin Akşit'tir. Kulüp içerisinde çeşitli halk danslarının yanında kılıç kalkan oyunu da oynanmaktadır. Kılıç kalkan ekibinin çalıştırıcıları Fırat Ulusoy ve Salih Gökdemir'dir. Nesrin Akşit, 'Bursa'da halk danslarını icra eden bir dernek ya da kulüp varsa, o kulüp kılıç kalkanı oynamak

zorundadır' diyerek görüşmemiz esnasında oyunun Bursa için ne kadar önemli olduğunun altını çizmiştir. (KK. 10)

Olympos'u diğer derneklerden ayıran özellik, oyunu farklı bir koreografide işlemeleridir. Kılıç kalkan oyununun figürleri diğer dernekteki oyun figürleri ile aynı olmasına rağmen koreografi diğerlerinden farklıdır. Dansta bir düğün anlatılmaktadır. Dans sevgililiğin betimlemesiyle başlar. Bu kısımda aşkın örtük sembolü mendil verme vardır. Sevgililik bittiğinde artık evlilik aşaması gelir. Düğün yapılacağı esnada damat, savaşa gitmek zorunda kalır. Savaş kısmında kılıç kalkan icra edilir. İki kişi çarpışmaya başlar ve barış imzalanır. Damat artık geri döner ve düğün tekrar kurulur. Bursa çiftetellisi ile dans sonlandırılır. (KK. 10)

4.3.3.5. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibi

Bacıbeyler ekibi Bursa'nın tek kadın ekibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan ekibi, 16 Mart 2018 tarihinde kurulan Akıncılar Geleneksel Okçuluk Kulübü Derneği içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir. Bacıbeyler ekibi 2023 yılının Kasım ayında kurulmuştur. Ekibin çalıştırıcıları Ayhan Sevengün ve Talat Tuğrul Alaş'tır. Bacıbeyler'in kıyafetleri erkek kılıç kalkan ekiplerinin kıyafetlerinden farklı olup "Kılıç Kalkan Oyununun Yapısal Özellikleri" başlığı altında bu bilgiler verilmiştir.

Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan ekibinin ismi için dernek başkanı Akın Bey, 'ekibimizin isim babası Bilecik valisidir. Bacıbey ismi tarihteki Anadolu bacılarından gelmektedir. Vali Bey'in de değerlendirmeleriyle tarihte de var olan bu ismi kabul ettik' ifadelerini aktarmıştır. (KK. 5)

Bacıbey ekibi diğer ekiplerin koreografilerinde yer alan hareketler ile yalnız diğer ekiplerden farklı olarak iki grup halinde oynamaktadırlar. Bununla beraber bu ekibin diğer ekiplerden farklı bir koreografileri de mevcuttur. Ekip 17 kişiden oluşmaktadır. Bacıbeyler, Akıncılar Geleneksel Okçuluk Kulübü Derneği içerisinde ve Panorama 1326 Bursa Fetih Müzesi bahçesinde çalışmalarını yapmaktadırlar. (KK. 7 ve KK. 13) Bacıbeyler kurulduğu günden itibaren yurt içinde ve yurt dışında çeşitli etkinliklerde sahne almışlardır. Katıldıkları etkinlikler Eslemnur Karaaslan'ın verdiği bilgiler doğrultusunda tablolaştırılmıştır. (KK. 13)

Tablo 6. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Katıldıkları Etkinlikler

Gidilen Yıl	Gidilen Ülke/ Şehir
19 Mayıs 2024	Mudanya/Bursa

26 Mayıs 2024	Söğüt/Bilecik
7 Haziran 2024	6. Etnospor Kültür Festivali
7 Temmuz 2024	Keles/Bursa
22 Temmuz 2024	Yenişehir/Bursa
6 Eylül 2024	Söğüt/Bilecik
22 Eylül 2024	Varna/Bulgaristan
25-26 Eylül 2024	Gostivar/Makedonya
3 Kasım 2024	Merinos/Bursa
11 Kasım 2024	İstanbul (TV Programı)

Kaynak: KK. 13- Eslemnur Karaaslan

Saydığımız dernekler dışında günümüze ulaşan başka dernek ve ekipler de mevcuttur. Bu derneklerin bazılarıyla iletişim kuramadığımız için bilgi verilememiştir. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği bunlardan biridir. Bunların yanında günümüze ulaşmayan, ismi dahi anılmayan ekiplerin olduğu da kaynak kişilerimizin kişisel arşivlerinde yer alan fotoğraflarla saptanmıştır.

Ek 8. verilen vesikada 1967 yılında Bursa Emirsultan Kılıç Kalkan Folklor Derneğinin kuruluş tarihi ve Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneğinin kuruluş tarihi talebi üzerine istenilen bilgiler çıkarılmıştır. Kaynak kişilerimizle yaptığımız görüşmelerde bunun sebebinin o tarihlerde ekip sayılarının çoğaldığı ve ekipler arasında kim önce kuruldu münakaşaları olduğu belirtilmiştir. (KK. 1 ve KK. 3)

4.4. Kılıç Kalkan Oyununun Yapısal ve Sembolik Özellikleri

4.4.1. Kılıç Kalkan Oyununun Yapısal Özellikleri

4.4.1.1. Kılıç Kalkan Oyununun Kıyafetleri

Giyim insanların doğal gereksinimlerinden bir tanesidir. Doğanın insanlara sunduğu şartlara uyum sağlamak, doğada yaşayan hayvanlardan sakınmak ve mahremiyetlerini sağlamak gibi ihtiyaçlardan doğan giyim zaman içerisinde süslenmeyi de içine katarak vazgeçilemeyen bir hâl almıştır. İnsanoğlunun giysi kullanımının hangi dönemde başladığı bilinmemekle birlikte varsayımlar arasında başlangıçta avladıkları hayvan postlarını giyim için kullandıkları düşünülmektedir. (Ökse, 2008, s.30) Ne zaman başladığı bilinmese de giyim üzerine ortak bir düşünce geliştirilmiştir. Giyim; coğrafya, din, ekonomi gibi unsurlarla şekillenir ve bu yüzden toplumlar arasında farklılık gösterir. Toplum içerisinde farklılık göstermesinin sebebi ise mahallî gelenekler, sosyal statüler ve meslek çeşitliliğidir. (Eroğlu ve Yatman, 2008, s.39) Türk giyim kuşamı da yukarıda saydığımız çeşitli sebepler doğrultusunda diğer

topluluklardan ayrılmaktadır. Bulundukları coğrafyanın şartlarına uygun kıyafetlere sahip Türklerin giyim kültürü zaman içerisinde değişmiştir. Bu değişimin sebebi olarak göçebe yaşam tarzını göstermek mümkündür:

> Yüzyıllar boyunca zengin bir giyim kuşam kültürüne sahip olan Türkler göçebe hayatın bir gereği olarak Orta Asya'da rahat kıyafetleri, daha çok yün, deri ve kürkten yapılmış kıyafetleri tercih etmişlerdir. Hayvancılıkla geçinen Türklerin yiyecek ve silahlarını asabilmek için kalın derin kemerlere gereksinimi olmuştur. Soğuğa ve rüzgâra karşı kulaklıklı ve enselikli şapkaları doğa koşulları ve iklimin etkisiyle kullanmışlardır. (Taş, 2022, s.1520)

İbrahim Kafesoğlu, "Türk Milli Kültürü" isimli eserinde giyim konusunda kendini oldukça geliştirmiş olan Türklerin başlıca koyun, kuzu, sığır, tilki yün ve derilerini kullandığını belirtmektedir. Bunun yanı sıra Eski Türklerin bez dokuyup giyecek için de kendir yetiştirdiklerini ifade etmektedir. (1998, s.319) Kafesoğlu, yine aynı isimli eserinde Bozkır giyiminin ürünü olan ceket ve pantolonun Batı'ya yayılmasını ve Romalıların gömlek giymesini Türkler ile ilişkilendirmektedir. (1998, s.290) Anadolu'ya yapılan göçlerle birlikte Türkler giyim kültürlerini tamamen terk etmemişlerdir. Yeni geldikleri coğrafyadan etkilendikleri gibi bu coğrafyayı da etkilemişlerdir.

Yukarıda bahsedilen giyim için bez dokumaya örnek olarak Asya Hunlarına ait Urga ve Noin Ula'daki kurganlarda rastlanan kumaş parçaları örnek gösterilebilir. (Özel, 1992, s.12) Bununla beraber sonraki yıllarda gelişen kumaşçılığın altını çizmekte yarar vardır:

> Anadolu Selçuklularından XIII.-XV. yüzyıllarda Beyliklere geçen Türk kumaşçılığı Osmanlı döneminde XVI. Yüzyıldan itibaren büyük gelişme göstermiştir. İstanbul, Bursa, Bilecik, Denizli, Ankara daha sonraları Konya, Trabzon, Rize, Kastamonu önemli birer dokumacılık merkezi olmuştur. İpek, ipek-pamuk karışımı, yün, tiftik ipliğinden dokunan kumaş ve kadifeler Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Anadolu'da köylüler de kendi ihtiyaçları olan kumaşları el tezgahlarında alaca, şal, sof, gezi, aba, çuha adı altında dokumuşlar, keçe yapmışlardır. Avrupa'daki teknolojik gelişmeler karşısında Türk kumaş dokumacılığı XVIII. yüzyılda duraklama dönemine girmiştir. XIX. Yüzyıl başlarında III. Selim döneminde dokunmaya başlanan Selimî denen kumaş, yüzyılın ortalarına kadar tutunabilmiştir. Dokumacılıkta makineleşme Cumhuriyet döneminde artarak

> sürdürülmüştür. Düz ve desenli olarak iki bölümde incelenen eski Türk kumaşlarının 60 çeşidi belirlenmiştir. Düz kumaşlar içinde atlas, canfes, gezi, hâre, kadife, kutnu, mantin, çuha, şayak, sof en yaygın şekilde kullanılanlardır. (Özel, 1992: 12)

Birçok medeniyete ev sahipliği yapan Bursa'nın geleneksel kıyafet kültürü oldukça zengindir. Geleneksel kıyafet kültürünün zenginliği; işlemelerin inceliği, renklerin ve desenlerin göz alıcılığı, aksesuarların varlığı ile gözlemlenebilir. Bursa'nın geleneksel giyim kuşamındaki zenginliğini kılıç kalkan oyununun kıyafetlerinde gözlemlemek mümkündür. Kaynak kişi Metin Dikerel'e, kılıç kalkan ekibinin giydiği kıyafetlerin Bursa yöresine mi ait olduğu sorulduğunda, bu kıyafetlerin Yörük/ Türkmen kıyafeti olduğunu belirtmiştir. (KK. 3) Kenan Yetişen Bursa'nın genç delikanlılarının giydikleri kıyafetler olduğunu belirtmektedir. (KK. 9) Kıyafetler noktasında Ayhan Sevengün ise şunları söylemektedir:

> Biz Tahtakıran'dan o zaman ne gördüysek onları giyiyoruz. 100 yıldır hemen hemen aynı kıyafetler. Ama şimdi başka bir arkadaşımız 1326 derneğini kurdu. Onunla da Mesut Karlık yıllarca birlikte oynadık. Onların kostümleri, eski Türk kostümleri gibi oldu. Onlar o şekilde oynuyorlar. Onlar da kötü bir kostüm değil bana göre. (KK. 7)

Ayhan Sevengün'ün paylaştığı dernek kıyafetleri noktası, bu bölümün sonunda görsellerle somutlaştırılacaktır fakat öncesinde oyunun başlangıçtan günümüze kadar ekipler tarafından kullanılan kıyafetleri tanıtılacaktır. Kıyafetlerin genel görüntüsü şöyledir:

Fotoğraf 22. Mustafa Tahtakıran

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 23. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüz Kıyafetleri

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 24. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüz Kıyafetleri

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Kılıç kalkan oyunun kıyafetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

4.4.1.1.1. Keçe Külah/ Arakiye

Kılıç kalkan oyununda oyuncuların giydiği başlık, keçe külah ya da arakiye olarak geçmektedir. Arakiye, Arapça bir kelime olup 'arak' yani ter anlamına gelen kelimeden türetilmiştir. Arakiye 'teri emen başlık' anlamına gelmektedir. Arakiyeler, yün ya da tiftiğin dövülmesi sonucunda meydana gelen keçeden yapılmaktadır. Oluşturulan keçeler kalıplanarak ve sabunlu su ile ütülenerek elde edilir. Türklerin geleneksel el sanatlarında önemli bir yere sahip olan keçecilik arakiye ile benzerlik göstermektedir. (Tanman, 1991, s.266) Bu benzerlikten dolayı keçe külah kullanımı yerine arakiye de tercih edilmektedir. Yine de başlığın malzemesi olan keçeden hareketle söylenen keçe külah daha yaygın bir kullanımdır.

Türklerin Orta Asya'nın şartlarına bağlı kalarak oluşturulan giyim kültürüne kurganlardaki buluntular sayesinde ulaşabilmekteyiz. Buluntular arasında Hunlara ait kulaklıklı keçe başlıklara rastlanmıştır. Giyimin o dönemde yalnızca bir ihtiyaç malzemesi olmadığını bununla beraber statüyü de gösterdiğini kaynaklarda rastlamak

mümkündür: Eberhard, Kırgızlar'da hükümdarların altın düğmeli külah giydiklerini ve bu külahların uçlarının sivri ve sonlarının kıvrık olduğunu; daha alt mertebedekilerin ise beyaz keçe külahlar giydiklerini belirtmektedir. (Begiç, 2016, s. 290-291) Dîvânu Lugâti't-Türk'te de Eberhard'ı destekleyen bilgilere rastlamaktayız. Dîvânu Lugâti't-Türk'te külahı karşılayan sözcük börktür. Börkler eserde dört çeşit olarak ayrılmıştır. Bunlar uzun külah anlamına gelen sukurlaç, kenarlı külah anlamına gelen kızıklığ, önde ve arkada iki kanadı bulunan külah anlamına gelen kurutma ve Çiğillerin giydiği tiftikten yapılan beyaz başlık anlamına gelen kıymaçtır. (Atalay, 1986, s.108, 325, 390, 539) Özellikle keçe külah ile kıymaç arasında benzerlik kurmak mümkündür.

Eski Türklerde çeşitli yerlerde kullanılan ve oldukça önemli olan keçe Anadolu'ya gelindiğinde de önemini yitirmemiştir. Selçuklularda çadır, eyer örtüsü, çizme börk ve benzeri giysilerde keçe kullanımı devam etmiş ve bu gelenek Osmanlı'ya da taşınmıştır. Osmanlı Devleti'nde yeniçeriler keçe başlıklar kullanmış, bu kullanım minyatürlere de yansımıştır. (Çeliker, 2011, s.2-4) Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü"nde arakiye için kavuk, daha sonraları fes altına giyilen takke şeklinde bir tanım yapmıştır. (Pakalın,1993, s.64) Pakalın yine aynı eserin II. cildinde külahı tanımlamak için başa giyilen eşyalardan biri olduğunu, çeşitli formlarda külahlar bulunduğunu ve bunlar arasında en bilindik olanının ise beyaz keçeden ucu sivri olanı olduğunu belirtmektedir. Külahların kullanış biçimine göre isimlendirildiğini söylemektedir. (1993, s.338) R. E. Koçu ise "Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü"nde külah için yalnızca erkek ve askerlerin değil her kesimden insan tarafından giyildiğini, son külahların şapka kanunu ile kalktığını belirtmektedir. Yine aynı sözlükte külah ile kavuk arasındaki farkın külahın dikişsiz ve tek bir parçadan yapılmış olmasını söyleyen Koçu, külah yerine 'keçe külah' tabirinin de kullanıldığını söyler. (Koçu 1967, s.162) O halde külah, geçmişten günümüze kullanılmaya devam edilmiş, özellikle Osmanlı Dönemi'nde halk, esnaf ve asker tarafından giyilmiştir.

Bu kültürel aktarım kılıç kalkan oyununda da kendini göstermektedir. Kılıç kalkancılar başlarına koni biçiminde arakiye olarak da bilinen keçe külah giymektedirler. Şekil itibariyle koni biçiminde olması külah olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Kirli beyaz renginde olan külahların yüksekliği 20- 25 santimetredir. (Altuntaş, 1993, s.14) Kaynak kişi Metin Dikerel keçe külah için 'Keçe külah ıslandığı

zaman kılıç işlemez. Bu sebeple yeniçeriler de keçeden başlıklar kullanmışlardır.' demektedir. (KK. 3)

Fotoğraf 25. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Keçe Külah

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.2. Vala/ Keyfiye

Kılıç kalkancıların başlarına giydikleri keçe külah üzerine sarılan beze vala ya da keyfiye adı verilir. Tarama sözlüğünde vala kelimesi baş örtüsü, ince kumaş; derleme sözlüğünde ise ipekten dokunmuş ince başörtüsü şeklinde geçmektedir. (TDK, t.y.) Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü'nde vala için Farsça yüksek anlamına gelen valâ kelimesinden bozma bir kelime olup ipekli başörtü anlamına geldiği belirtilmektedir. (Koçu, 1967, s.237) Keyfiyeler ipek kumaştan imal edilmektedir. İpek kumaş dışında ipek ve pamuk karışık imal edilenleri de mevcuttur. Keyfiyeler çok renkli olup bu renkler turuncu, kırmızı, yeşil, beyaz ve mordur. Külahın üzerine sarılan keyfiyenin bir ucu kıvrımlar arasından sarkıtılır. Keyfiyenin sarkıtılmasına tayaslan denmektedir. (Uluumay, 2009) Kılıç kalkancılar arasında daha çok keyfiye ismi kullanılmaktadır. (KK. 3)

Fotoğraf 26. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Keyfiye

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.3. Gömlek/ Mintan

Kılıç kalkancılar üzerlerine mintan olarak da bilinen renkli bir gömlek giyerler. Mintan kelimesi kaynaklarda Farsça 'nîmten' kelimesinden alıntıdır. Eskiden kullanımının nîmten olduğunu belirten Koçu, mintan söyleyişinin halk kullanımı olduğunu söylemektedir:

> İç gömleği üstüne giyilir, etekleri kalçaları örtecek kadar uzun, uzun kollu, düz yakalı, önü entâri gibi yarım yırtmaçlı olup yırtmacı 3-4 düğme ile kapanır. Baştan geçirilip giyilir. Avam, esnaf harcı erkek dış gömleği; zamanımızda da köylümüzün büyük çoğunluğu, şehir ve kasabalar halkının da esnaf tabakasının bazıları mintan giyerler. Alelâde kumaşlardan, bilhassa basmalardan yapılır. Kollarının bitimi yırtmaçlı olup düz bir kol kapağı eklenir ve bu kapak üstünden bir sedef veya taş düğme iliklenir. Mintanın etekleri şalvarın, poturun, pantolonun içine alınır; mintan üstüne de yelek, ceket, cepken, câmedan gibi üstlükler giyilir. (Koçu, 1967, s.174)

Kılıç kalkancıların gömleği de bu tarife benzemektedir. Kılıç kalkancıların gömleği altıparmak adı verilen kumaştan dikilmektedir. Kumaş çok renkli (yeşil, beyaz, siyah, kırmızı vb.) ve çizgili bir görünüme sahip ipek- pamuk karışımından oluşmaktadır. Yaka formunun düz oluşundan dolayı 'hilali' yaka olarak isimlendirilir. Bununla beraber 'helali' ya da 'helaliye' olarak isimlendirildiği olmuştur. Bunun sebebi ise İslam dininde ipekli kumaşın kadınlara helal kılınıp erkeklere haram olmasıdır. İpekli

giyinmeleri haram olduğu için gömleğin astar kısmına pamuklu kumaş dikilir, böylelikle daha uygun bir hale getirilirdi. (Ecer, 2010, s.25-26) 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği'nin, Bursa Olympos Halk Oyunları ve Spor Kulübü kılıç kalkan ekibinin ve Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan ekibinin kullandıkları gömlekler kılıç kalkan oyununun başlangıcından itibaren kullandıkları gömleklerden farklıdır. (Olympos, 2022; KK. 8, KK. 10, KK. 13)

Fotoğraf 27. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Gömlek

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.4. Cepken/ Kartalkanat Cepken/ Karakuş Cepken

Kılıç kalkancılar yukarıda da belirtildiği gibi gömlek üzerine cepken giyerler. Koçu cepken için ceket yerine asker, esnaf, rençbere özgü eski bir kıyafetin ismi olduğunu ve en geçerli olanın çuha kumaştan kesildiğini söylemektedir. Daha alt kesim için kalitesiz kumaştan da kesildiğini belirten Koçu, cepken için daha detaylı bilgileri de eserinde açıklamıştır: Gömlek üstüne giyilen cepken, giyen kişinin yaşına, toplumdaki durumuna ve meslek grubuna göre altında farklı çakşır, potur ve şalvar bulunurdu. Yakası düz veya çapraz, etek boyu genellikle bele kadar, kolları uzun yani el üzerine düşecek olurdur. Kol kesimi iki farklı şekilde olmaktadır. Bunlardan biri bedene çepeçevre dikilerek tutturulan cepkenlerdir. Diğeri ise koltukaltının açık olduğu

cepkenlerdir. Gençlerin ve yaşlıların kullandığı cepken renkleri de birbirinden farklıdır. Yaşlılar genellikle siyah ve kahverengi, gençler ise kırmızı ve mavi cepkenler tercih ederler. Giyen kişinin maddi durumuna göre cepkenlerin yaka, kol ucu ve etek ucu gibi yerlerine ipek yahut sırma işler işlenir. Cepken boyunun kısa olması, beldeki kuşağın gözükmesini sağladığı için kişinin boyunun uzun gözükmesini sağlar. Bu bilgileri aktaran Koçu, cepken giyen kişide civeleklik olduğunda gerçek manada güzel ve pitoresk bir kıyafet olduğunu belirtmektedir. (Koçu, 1967, s.51)

Aşağıda verilen görsel yine Koçu'nun sözlüğünde yer alan 'Çuha' maddesine örnek olarak verilmiştir. Görselden de anlaşılacağı üzere günümüz kılıç kalkancılarının kıyafeti Bursa'nın eski giyim kuşamı ile benzerlik göstermektedir. (Koçu, 1967, s.82)

Fotoğraf 28. Bursalı Kibar Delikanlı

Çuha cebkeni kılabdan işlemeli Bursalı kibar delikanlı, 1880 - 1890 (R. E. K. Arşivi)

Kaynak: Koçu, 1967, s.51

Cepkene kartalkanat ya da karakuş ismi de verilmektedir. (KK. 3) Bu isimlendirme ise Koçu'nun sözlüğünde şu şekilde açıklanır:

> XIV., XV., XVI. Yüzyıllarda XVII. yüzyılın ilk yarısında, tarihimizin zincirleme büyük zaferler devrinde, bu zaferlerin öncüsü Türk akıncılarının göz kamaştıran zenginlikle pitorest bir kıyafeti olmuştur; bu cengâver tuvaletinin en önemli hususiyeti de akıncıların omuzlarına taktıkları bir çift karakuş kanadı yahut kartal

kanadıdır. Tığ gibi erkek yapısı bir vücut üstünde güzel bir baş, güzel bir yüz tahayyül edilerek bir akıncı şöylece giydirilip kuşatılabilir:

> Başında samur yahut kaplan derisi kalpak yahut oyalı sırma işlemeli ipek krepler sarılmış bir keçe külah veya altın nakışlı bir miğfer. Kalpakta, külahta, miğferde altın suyuna batırılmış turna kuşu, balıkçıl kuşu telleri, tüyleri. Helâli gömleğin, mintanın akik mercan, zebercet veya hurda elmas düğmeleri. Cepken, câmedan, kısa serhadli kürkü, şalvar, çakşır, kısa diz çakşırı en kıymetli çuhalardan, kadifelerden, çatmalardan kesilmiş ve altın sırma ile işlenmiş. Kuşaklar, silâhlıklar bu lükse denk kıymet ve zarafette. Ayaklarda ceylan derisinden filâr (yemeni) yahut çizme. Ayağa filâr giyilmiş ise baldırlarda sırma işlemeli çuha yahut kadife tozluklar. Ve nihayet omuzlarında bir çift kartal kanadı. Kıymetli eğerler vurulmuş alnı sorguçlu, turna telli atının üzerinde dolu dizgin giderken bu kanatların heybet ve haşmetle açılışı. (1967, s.146)

Kılıç kalkan bir savaş dansı olduğu ve bu oyunu oynayan kişiler bir savaşçıyı yani cengaveri temsil ettiği için Koçu'nun da belirttiği Türk akıncılarının giysileri ile kılıç kalkancıların giysileri arasında bir benzerlik vardır.

Kılıç kalkancıların giydiği cepkenler genellikle koyu mavi veya siyah çuha ya da yün kumaştan dikilmektedir. Sarka ile benzerlik gösteren cepkenlerin boyu sarka kadar uzun değildir. Kol kısmı omuza tutturularak dikilen cepkenlerin kol altları tamamen açık bırakılmaktadır. Kolların bu görünüşü kuş kanadını andırdığı için ve Bursa yöresinin cepkenlerinin kol kısmı geniş olduğundan kartal kanat isimlendirilmesi yapılmıştır. Cepkenlerin ön arka kısımları, yan kısımları ve kolları kaytan işi ismi verilen siyah şeritler ile süslenmektedir. (Uluumay, 2009)

Süslemenin kültürümüzdeki yeri oldukça önemlidir. Osmanlı Devleti'ndeki saray kıyafetlerinin şaşası, giyim noktasında bize fikir verebilir. II. Mehmet'e kadar padişahların 'işlemeli tennure' giydikleri kaynaklarda yer almaktadır. I. Murat'ın devleti yönettiği esnada giydiği kıyafetlerin daha o dönemde bile süslemenin ne derece önemli olduğu hakkında bize fikir vermektedir. I. Murat'ın, kırmızı zemin üstüne sırma işlemeli kaftan, altın kuşak ve siyah yakalı, mavi üstüne işlemelerin olduğu bir üstlük giymesi bu önemin bir göstergesidir. (Özcan, 2006, s.196) O dönemde süslemeye verilen önem ve renk tercihleri kılıç kalkan ekibinin kıyafetlerinde de gözlemlenmektedir. Müzede sergilenen kılıç kalkan ekibi kıyafetlerinde gömleklerin üzerine cepken giydirilmiştir. İlk fotoğraftaki cepken, mavi zemin üzerine siyah

kordonlardan işlemelerle süslenmiştir. İkinci fotoğrafta yer alan Mustafa Tahtakıran'a ait cepken ise sırma işlemelerle süslenmiştir. Bununla beraber bazı ekipler cepken yerine kaftan ve dolama ismindeki önü açık üstlükleri giymektedirler.

Fotoğraf 29. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Cepken

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 30. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Cepken

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.5. Potur

Potur, alt bedene giyilen bir kıyafet olup şalvar, zıvga, kazake, kısa don, kara don, kısa çakşır vb. isimlerle de anılmaktadır. Poturlar cepkende olduğu gibi koyu mavi veya siyah çuha ya da yün kumaş ile dikilmektedir. (Ecer, 2010, s.27-28) Paçaları ve yan kısımları siyah ipek kaytan ve kordonlarla süslenmektedir. (Altuntaş vd., 1993, s.11) Diz üstünde olan poturlar başlangıçta daha kısayken günümüze gelindiğinde boyu uzatılmıştır. Bu durum hareket kabiliyetini engellediği için oyunun otantik yapısını bozması sebebiyle kılıç kalkancılar tarafından eleştirilmektedir. Bazı kimseler tarafından da çok kısa kullanılmasının kültürümüz açısından uygun olmaması sebebiyle eleştiri almaktadır.

Geçmişten günümüze kullanılan kıyafetler için olmasa bile giyilen poturların boyu üzerine dönem dönem münakaşa edilmiştir. Giyilen poturların günümüze kadar değişimi fotoğraflarla gösterilmiştir:

Fotoğraf 31. İsmet İnönü ve Kılıç Kalkan Oyuncuları

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 32. Kılıç Kalkan Oyuncuları

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 33. Zeki Müren ve Kılıç Kalkan Oyuncuları

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 34. Kılıç Kalkan Oyuncuları

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Fotoğraf 35. Kılıç Kalkan Oyuncuları

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

4.4.1.1.6. Kuşak

Kılıç kalkancıların beline sardıkları uzun ve enli kumaşa kuşak denmektedir. Kuşak, poturun üzerine Lahuri şal ya da Acem şalı olarak sarılmaktadır. 2 santimetrelik çubuk desenlerle elde dokunan şallar, değirmi olarak katlandıktan sonra tekrar ikiye katlanır ve uçkurluk alttan görülecek biçimde göğüs altından göbek altına kadar dolanır. Biten uç alttan alınarak yukarı çekilir. Saçakları dışta kalacak şekilde sarılır. Arasına çevre, tütün kesesi, tabaka sokulur. Kuşağın üzerine bel dolanı bağlanmaktadır. Kilim dokumaya benzeyen bel dolanı, bele şal gibi bağlanır. (Altuntaş vd., 1993, s.16-17) Kuşağın üzerine silahlık bağlanmaktadır. Müzede yer alan manken üzerindeki kıyafetler arasında kuşağı da görmek mümkündür:

Fotoğraf 36. Bursa Kılıç Kalkan Evinde Bulunan Kuşak

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.7. Yağlık/ Çevre/ Mendil

Kılıç kalkancıların kuşağın üzerine sarkıttıkları mendillere yağlık ismi verilmektedir. Zeki Pakalın 'yağlık' maddesinde şunları nakleder:

> Mendil adıdır. Çevre de denilen ve şimdiki mendillerden büyük olan yağlık ipek ve sırma ile işlenirdi. Çevre için ise kenarları kıvrılmış ve oya veya işleme nakışlarla süslenmiş mendilin adıdır. Yazma ve sırmalı olmak üzere iki türlüsü vardır. Bunlara yazma çevre, sırmalı çevre denilir. Sırmasız mendillere yağlık adı da verilir. Yağlık ile çevrenin farkı, evvelkisinin sırmasız, ikincisinin sırmalı olması, yağlığın alelekser renkli olmasına mukabil çevrenin beyaz bulunmasıdır. (1993, s.361, 600)

R. E. Koçu ise mendil ve çevreye yağlık denildiğini belirtir ve yağlığın bunlardan farkının daha büyük oluşundan kaynaklandığını ileri sürer ve şunları ekler:

> Yağlıklar, çevreler ve mendiller gibi eski Türk işlemeciliğinin en güzel işleri ile süslenirdi. … Yağlıklar, sofranın dışında, lügat kaynaklarımızın kaydettiği gibi, çevre ve mendil gibi yalnız erkekler tarafından kullanılırdı; fakat yağlığa el, yüz, burun silinmez. Yağlık, nefis işlemeleri ile kuşağın bir kıvrımına sokularak süs gibi

> taşınır, sonra içine çarşıdan alınan öteberi konularak zamanımızın eşya fileleri yerinde cepte, kuşak kıvrımında taşınan boğça- mendiller gibi kullanılırdı. (1967, s. 238)

R. E. Koçu'nun yağlık tarifi kılıç kalkancıların kuşaklarından sarkıttıkları yağlık tarifine uymaktadır.

Günümüzde yağlık, çevre ve mendil olarak da bilinmektedir. Bu üç ismin de karşılığı kılıç kalkancılar ve halk arasında aynıdır. Kaynak kişilerle yaptığım görüşmeler neticesinde yağlık ve çevre kullanımının mendil kullanımından daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Yağlıklar silah temizleme, ter silme, yaralanmalarda müdahale etme gibi işlevlere sahiptir. Kaynak kişi yağlığı şöyle tarif etmiştir: "Biz ona yağlık diyoruz, çevre diyoruz. Askere giden gence annesi, eşi, yavuklusu hatıra olarak verirmiş. Yaralanırsan yaranı pansuman et, yorulursan terini sil, silahsız kalırsan silah diye kullan." (KK. 3) Çevrelerin üzeri tel kırma tekniği ile süslenmiştir. Kaynak kişi çevrelerin üzerindeki işlemelerin her birinin başka bir mânâya geldiğini ve kişinin evli, bekar ya da dul olduğunu temsil ettiğini belirtir. (KK. 4) Kenan Yetişen mendil kullanımının yanlış olduğunu belirtmektedir. Mendil olabilmesi için üzerinde sim olmaması gerektiğini söyleyen Yetişen, süslemelerin simli olmasından dolayı çevre kelimesinin daha doğru olacağını ifade eder. (KK. 9)

Kılıç Kalkan Evi Müzesi'nde yapmış olduğum ziyarette farklı desenlere sahip çeşitli yağlıklar olduğunu, bunların aynı renkte, farklı dokudaki kumaşlar üzerine altın, gümüş teller ile işlenmiş ya da renkli ip ve sırma nakışı ile süslendiğini gözlemledik. Kullanılan bu yağlıklardaki nakışların kültürümüzdeki öneminden dolayı fotoğraflarına fazlaca yer vermeye çalıştık:

Fotoğraf 37. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örneği

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 38. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örneği

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 39. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 40. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 41. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 42. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çevre Örnekleri

Kaynak: Bursa KKE

4.4.1.1.8. Silahlık

Kılıç kalkancılar kuşaklarının üzerine deriden yapılmış olan silahlığı bağlamaktadırlar. Pakalın, silahlığın tanımını bıçak, tabanca gibi araçların taşınması için geniş, gözleri olan ve bele bağlanmak suretiyle deriden üretilen kuşak olarak yapmaktadır. (1993, s. 226) Silahlığın ön kısmı 20- 25 santimetre olup sol kısmı ön kısımdan biraz daha

geniştir. Üst kısmı ve alt kısmı açık silah konulacak biçimde tasarlanmıştır. Silahlığın ön kısmında sırma işi süslemeler olabilmektedir. (Uluumay, 2009) Kılıç Kalkan Evi Müzesi'nde sergilenen kıyafetler arasında bulunan silahlıklar kahverengi ve siyah renkte olup üzerinde ay ve yıldız olan Türk bayrağı arması mevcuttur.

4.4.1.1.9. Çorap ve Çorap Bağı

Kılıç kalkancılar ayaklarına beyaz yün çorap giymektedir. Diz altına kadar uzanan çorapların konç kısımları yeşil, mavi ve kırmızı desenlerle bezelidir. Uçlarında püsküller olan kordonlar çorabın kaymasını önlemek amacıyla konca sarılarak giyilmektedir. (Uluumay, 2009)

4.4.1.1.10. Çarık

Kılıç kalkancılar ayaklarına çarık ismi verilen deriden yapılmış ayakkabı giymektedirler. Bu ayakkabı yemeni olarak da bilinmektedir.

Fotoğraf 43. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çarık

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 44. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan Çorap, Çorap Bağı ve Çarık Örneği

Kaynak: Bursa KKE

Bursa'nın, giyim kuşam kültürünü geçmişten günümüze taşınmasında kılıç kalkan oyunu önemli bir rol oynamıştır. Önceleri Bursa halkının giyimi olan kıyafetler günümüzde yalnızca kılıç kalkan ekipleri tarafından giyilmektedir.

Kıyafetler, bir savaş temsilini gerçekleştiren oyuncular için hareket kabiliyetini sınırlandırmayacak şekilde tasarlanmıştır. Cepken kollarının kartalkanat formunda olması, poturun kısa olarak kullanılması hareket kabiliyetini arttırmak amacıyladır. Başlangıçta şehrin ekonomik durumundan kaynaklı olarak kılç kalkan oyuncuları arasında kıyafette bir birlik yoktur. Kaynak kişilerin kişisel arşivlerinde yer alan fotoğraflarda bunu gözlemlemek mümkündür. Kılıç Kalkan Evi'nde yer alan fotoğrafta oyunun izci kıyafetleriyle oynandığını da gözlemlemek mümkün olmuştur.

Günümüzde yukarıda saydığımız kıyafetlerden farklı kıyafetlerle oynayan ekipler mevcuttur. Kaynak kişimiz Ufuk Aydın'ın bizimle paylaştığı 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği'ne ait fotoğraflarda bu farkı gözlemlemek mümkündür. Ufuk Aydın kıyafetlerde yeşil renk kullanımının bir anlamı olduğunu yeşil ile dervişliği temsil ettiklerinden ve sarı çizmelerle de yeniçerilere bir gönderme olduğundan bahsetmiştir. Bir farklılık yaratmak adına kültürden beslenerek bu tercihleri yaptıklarının altını çizmiştir. Kullanılan kıyafetleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Keçe külah
2. Keyfiye
3. Dolama
4. Kuşak
5. Gömlek
6. Sarı çizme
7. Potur
8. Deri bileklik/ kolçak
9. Yağlık (KK. 8, 03.04.2025)

Fotoğraf 45. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları

Kaynak: Ufuk Aydın Kişisel Arşivi

Fotoğraf 46. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları

Kaynak: Ufuk Aydın Kişisel Arşivi

Ekibin kullandığı kalkanlarda ve keyfiyelerde birlik bulunmamaktadır. Kalkanlar hakkında Oyun Aletleri bölümünde detaylı bilgi verilmiştir.

Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan ekibinin kıyafetleri, erkek ekiplerin kıyafetlerinden farklıdır. Bir okçuluk derneği çatısı altında oluşturulan bu ekibin kıyafetlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Örtü
2. Göynek
3. Kaftan

4. Deri Kuşak
5. Şalvar
6. Çizme
7. Deri bileklik. (KK. 13)

Fotoğraf 47. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Göynek

Fotoğraf 48. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Şalvar ve Kaftan

Fotoğraf 49. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Örtü

Fotoğraf 50. Bacıbeyler Kızlar Kılıç Kalkan Ekibinin Kullandığı Çizme

Maddi kültürün bir ürünü olan giyim kuşam, yalnızca kişilerin bedenlerini örtmeye yarayan, ihtiyaçlarını karşılayan bir unsur olarak görülmemelidir. Giyim kuşam toplumsal kimliğin, statünün, cinsiyet rollerinin ve kültürel değerlerin bir göstergesidir. Kültürel mirasın ve kolektif hafızanın bir yansıması olan giyim kuşam, bu sebeple sembolik anlamlar da taşımaktadır. Halk oyunlarında kullanılan kıyafetler bu bağlamda değerlendirilmeli ve kültürel anlamları araştırmalarımızın konusu olarak tercih edilmelidir. Kıyafetlerde yer alan işlemeler halk sanatının bir parçası olduğu için önemsenmelidir. Bursa kılıç kalkan ekiplerinin kullandıkları kıyafetler bu bağlamda kültürel izler taşımaktadır.

4.4.1.2. Oyun Aletleri

İnsanoğlu hayatta kalabilmek ve hayatını sürdürebilmek için mütemadiyen bir mücadele içerisinde olmuş, yeryüzünde var olduğu günden itibaren doğayla, başka canlılarla ya da insanlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. İnsanlar arasındaki bu mücadeleler savaşa dönüşerek güç ve silah kullanmayı gerekli kılmıştır. Savaşın en önemli şartı kazanmaktır ve kazanmak için hayatta kalmak gereklidir. Hayatta kalmak için savaşa katılan kişi/savaşacak kişi hem gücünü artırmak hem de karşı taraftan gelen saldırıları bertaraf edebilmek üzere savaş gereçlerine ihtiyaç duymuştur. Bu savaş gereçlerinden en kadimleri arasında kılıç ve kalkan yer almaktadır. Eski uygarlıklardan bugüne kadar değişerek ve dönüşerek gelen kılıç ve kalkan kullanımı kişisel mücadelelerin, askeri taktik ve stratejilerin gelişiminde temel bir görev üstlenmiştir. Bununla birlikte halk oyunlarında kullanılan bir alet olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kültüründe önemli bir yeri olan kılıç ve kalkanın kültürdeki tarihi seyri ve sembolik anlamları ilgili bölümde detaylı aktarılmıştır.

Bu bölümde savaş aletlerinin en eskilerinden olan kılıç ve kalkanın fiziksel yapısı hakkında kısaca bilgi verilip kılıç kalkan oyununda kullanılan kılıç ve kalkanın dış yapısı incelenmiştir. Uzun, düz ve eğri olmak üzere üç farklı şekle sahip, ucu sivri olan bir ya da iki yüzü de keskin silaha kılıç denir. (TDK, t.y.) Kılıç kelimesi Türk lehçelerinin hemen hemen hepsinde kılıç olarak geçer. Kılınç, kilic, kiliş gibi şekiller daha az rastladığımız kullanımlarıdır. Osmanlı Türkçesi'nde kılıç yerine şemşîr kullanımına da rastlamak mümkündür. Bozkurt, kılıçla diğer kesici silahları birbirinden ayıran ölçünün 40 santimetre olduğunu belirtmektedir. Bu uzunluğun üzerindeki kesici silahların kılıç olduğunu ve kılıçların iki ayrıldığını söylemektedir. Eğri kılıçların tek tarafı keskinken, düz kılıçların çift tarafı keskindir. Kılıcın tutulan yeri kabza olarak isimlendirdirilir. Tutuşta rahatlık sağlayan, elin kaymasını engelleyen kısım balçak, uzun ve kesici yeri ise namlu olarak isimlendirilir. Kılıcın konduğu kılıfa ise kın denmektedir. (Bozkurt, 2022) Bahaeddin Ögel "Türk Kılıcının Menşe ve Tekâmülü Hakkında" isimli makalesinde Türklerin tarihsel seyri içerisinde çeşitli kültürlerle etkileşim içinde olduğundan, bu kültür çevreleri içerisinde oluşturdukları medeniyetlerden hareketle Türklerin kalıcılıklarındaki ve yayılmalarındaki etkin bir role sahip kılıç hakkında bilgi vermiştir. Türk kılıcının kökeni, gelişim süreci ve kültürel çevrelerdeki durumu incelenen makalede Ögel, Türk kılıcının menşei olarak Altay'a işaret etmektedir. İslamiyetten sonra gelişen kılıcın ise

menşeinin Orta Asya olduğunu ileri sürer. Türk kılıcındaki mekaniğin üst düzeyde olduğunu ve bu kılıcı kullanmanın maheret gerektirdiğini de belirtmektedir. (Ögel, 1948) Kaynaklarda bin yıldan fazla süredir gelişmekte olan Türk kılıcının, Türklerin mücadele etme zorunluluğu, demircilikteki başarıları ile ilişkilendirilmiş ve Türk eğri kılıcının gelişim dönemini üç aşamada incelemiştir. (Yıldız, 2020) İlhami Durmuş "Eski Türk Savaş Araç- Gereç ve Taktiği" isimli makalesinde Türklerin kullandığı silahlar arasında kılıcın önemli bir yere sahip olduğundan bahsedilmiştir. Türklerin kullandıkları kılıçların farklı ebatlarda örnekleri bulunmasına karşın, kılıçların uzun olduğunu ve yaklaşık 70 ila 75 santimetre boyunda ve 3 santimetre eninde olduğunu söylemektedir. (Durmuş, 2019, s.61) Durmuş aynı yazısında Türklerin savunma silahı olarak da kalkan kullandığından bahsetmektedir. Yazısında farklı şekillerde ve ebatlarda kalkanlar olduğunu belirten Durmuş, bazılarının süslendiğini ve kalkanların yapımında demir yahut çeşitli diğer malzemelerden faydalanıldığını söylemektedir. (2019, s.63)

Kılıç kalkan oyununun araçları arasında kılıç ve kalkan yer almaktadır. Kılıç ve kalkandan müzik aleti olarak da faydalanılmaktadır. Kullanılan kılıç ve kalkanlara ait özellikleri Adnan Mert şu şekilde vermektedir:

Kullanılan kılıçlar 75 cm boyunda ve 3,5 cm genişliğinde olup paslanmaz çelik veya dövme su verilmiş demirden yapılmaktadır. Kılıçların kabzası 14 cm boyunda alüminyum alaşımından yapılmaktadır. Ayrıca kabzaya kakma boynuz veya ahşap yapılmaktadır. Kalkanlar ise 0,80 mm DKP dövme saç veya 18/8 krom nikel paslanmaz saçtan dövülerek yapılır. Kalkan çapı 41 cm olup 1,7 kg ağırlığındadır. Kalkan içerisine 2,5 cm'lik tel halkalar takılarak ses modülü yapılır. Ses modülleri çift sıra halinde ritim volümü artırılmıştır. Kalkanın tutulması için iki adet 2,5 cm genişliğinde deriden yapılmış elcik takılır. Elcik altında bulunan ekstra ses modülü mevcuttur. Kalkanın ortasında içi sünger dışı deriden yapılan yastık takılır. Ses modülleri 38-40 adettir. (Mert, 2012, s.149)

Şu anda kullanılan kılıç kalkanların fiziksel özellikleri kılıç kalkan müzesinde yapılan araştırmaya göre şöyledir: Müzenin en üst katında bir kılıç ve kalkan örneği bulunmaktadır. Kalkan ile ilgili açıklamada kalkanın Mustafa Tahtakıran tarafından 1940 senesinde kullanıldığı ve el yapımı olduğu bildirilmektedir. Bu kalkan incelendiğinde dövme çelikten imal edildiği anlaşılmaktadır. Aynı yerde bulunan kılıcın da Mustafa Tahtakıran tarafından 1940 senesinde kullanıldığı ve el yapımı bir kılıç olduğu bilgisi verilmektedir. Kılıç 75 cm uzunluğundadır. Kılıcın kabzası 15 cm

ve sarı renklidir. Kılıç dövme çelikten yapılmış olup yine kabzasında dövme çelik kullanılmıştır. 410 gr ağırlığında olan kılıç, oluklu bir kılıçtır. Müzenin şu anki başkanı olan Metin Dikerel oluklu kılıçların acı çekmeden öldürdüğü bilgisini vermiştir. (KK. 3)

Bu bilginin yanı sıra Mustafa Tahtakıran'ın torunu Mustafa Bey ise ilk kılıçların oluklu olduğunu, bunda bir üretim teknolojisi bulunduğunu belirtmektedir. Oluklu kılıçların oluklu olmasının sebebini ağırlık dengesini oluşturmak için olduğunu söymektedir. (KK. 1)

Fotoğraf 51. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan El Yapımı Kılıç ve Kalkan

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 52. Bursa Kılıç Kalkan Evi'nde Bulunan El Yapımı Kılıç

Kaynak: Bursa KKE

Bunun dışında Bursa Kılıç Kalkan ekibinin oyunlarda halihazırda kullandıkları kılıç ve kalkanların fiziksel özellikleri ise şöyledir:

Kılıçların boyu 65 cm olup kabzaları ise 13 cm'dir. Kılıçların ağırlığı 425 gramdır ve paslanmaz çelikten imal edilmektedir. Kalkanlar ise 35 cm çapında ve 400 gram ağırlığında olup saçtan üretilmektedir. Kalkanın arka tarafına yerleştiren pullar 38-40 adettir. Müzede yer alan kalkanların oyun esnasında deforme olmasından dolayı bu pullarda eksiklik olduğu gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 53. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Deforme Olmuş Kalkan Örneği

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 54. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kılıç ve Kalkan

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 55. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kalkan Örneği

Kaynak: Bursa KKE

Fotoğraf 56. Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Günümüzde Kullandıkları Kılıçlar

Kaynak: Bursa KKE

Yapılan araştırma bize kılıç kalkanların tarihi süreçte değişiklikler gösterdiğine işaret etmektedir. Oyunun başlangıçta standart bir ekipmanı yoktur. Eldeki kılıç ve kalkanlarla oynanmaktadır. Bu farklı fiziksel özellikteki kılıç ve kalkanlara rastlamamıza sebep olmaktadır. Sonraki zamanlarda bir standart geliştirilmiş olup kılıç ve kalkanlar aynı malzemeden ve aynı ölçülerde yapılmaktadır. Bununla birlikte farklı ekiplerin kullandığı çeşitli kalkanlara rastlanmıştır. Kaynak kişimiz Ufuk Aydın, 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği'nin bahsettiğimiz düz kalkan, balık pulu

kalkan, sepet kalkanı ve bakır kalkan olmak üzere dört farklı kalkan kullandığını söylemiştir. (KK. 8)

Fotoğraf 57. 1326 Osmanlı Kılıç Kalkan ve Folklor Derneği Oyuncuları

Kaynak: Ufuk Aydın Kişisel Arşivi

4.4.1.3. Oynanış Şekli

Halk danslarının kendine özgü kıyafetleri, ekipmanları olduğu gibi kendine özgü bir oynanış şekli de mevcuttur. Bu oynanma şekilleri zaman içinde bazı değişiklikler gösterse de temel figürler bellidir. Kılıç kalkan oyunu bir savaş temsili olduğu için takımlar halinde oynanır. Bu sebeple bir ekip oyunudur. Metin And, "Türk Köylü Dansları"nda kılıç kalkan oyunun tarifini şöyle yapmıştır: "Bursa'nın ünlü Kılıç ve Kalkan oyununda dansçılar hasım iki öbeğe ayrılırlar, müziksiz yalnız kılıç ve kalkan şakırtılarından çıkan seslerin tartımına uyarak çarpışırlar." (1964, s.80) Oyun karşılıklı icra edildiği için oyuncular çift sayılardan oluşur ve genellikle 8 ya da 10 kişi oynanır. Mert, sağdan sola doğru dairesel formda müziksiz fakat müzik kuralları içerisinde kılıçların kalkanlara vurmasından çıkan sesle tempo alınarak oynanan stilize dalda halk oyunu olduğunu ifade ederek kılıçların kalkanlara vurarak çıkardığı ritimlerin 4/2, 4/4 ve 9/8 olarak sıralandığını belirtir. (Mert, 2012, s.151.) Oyunun icra süresi değişkenlik göstermekle birlikte yaklaşık olarak on dakika sürmektedir. Değişkenlik göstermesinin sebebi ekiplerin katıldıkları festivallerdeki kriterlerdir. Festival kriterlerine göre oyunun süresinde kısaltma ya da uzatma gibi değişiklikler yapılabilmektedir.

Kılıç kalkan oyunu altı temel figürden oluşmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin 15 Eylül 1954 yılına ait "Şehirden Röportajlar" bölümünde Reşad Enis'in Mustafa Tahtakıran ile yaptığı mülakatta Tahtakıran, oyunun bölümlerini şöyle sıralar: (Ek 9.)

> Bizim oyunlarımız Türk savaşçılığını temsil eder. Bursa'nın fethinden beri 628 seneden beri Bursa'da oynanan oyun budur… Oyun altı bölüme ayrılır:
>
> Askere çağırılış, eratı uğurlama için peşrev.
>
> Askere iltihaktan sonra yemin merasimi.
>
> Kılıç bileme talimleri, cenge girişme.
>
> Cenkten çıktıktan sonra mütareke akti.
>
> Mütareke sıralarında bazı tehdit hareketleri.
>
> Silahını kaptıran cengaverin hileli oyunlarla silahını geri alma çalışışı ve aldıktan sonra cenkleşmesi. (Cumhuriyet, 1954)

Hülya Taş, "Bursa Folkloru"nda (2002) oyunun bölümlerini şu şekilde sıralamıştır:

> Bölüm: Askere yeni gidecek olan eri uğurlayan topluluğa köy sınırında saygı selamı.
>
> Bölüm: Acemi eratı kılıçları üzerine "Ölmek var, dönmek yok" diye ant içme merasimi.
>
> Bölüm: Başlayan vücut hareketleri oyunun birincisi serbest vuruş cengine girişmek.
>
> Bölüm: Birinci cenkten çıktıktan sonra ikinci cenk için tarafların karşı karşıya gelmesi.
>
> Bölüm: Aktedilen mütareke mucibince en mühim baş kısmına bir tek vuruş hakkı vererek "baş vuruş cengine" girişmek.
>
> Bölüm: Neticesi alınmamış her iki cengin sonunda tarafların en iyi cengaverlerininin dövüşü. (2002, s.40- 41)

Kültür ve Turizm Bakanlığının Türk Halk Oyunları kataloğunda ise Kılıç kalkan oyunu üç temel bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler selam, yemin ve savaştır. Selam bölümünde kılıçların kalkanların birbirine temas ettirilerek ses çıkarıldığı ve bu esnada selam verilir. Oyuncular tek sıra halinde hizalanıp savaşmaya hazır duruma gelirler. Yemin bölümünde oyuncular, kümelenerek toplanırlar ve halka oluştururlar.

Kalkanlar ortaya alınarak ant içme kısmına geçilir. Bu kısım kabzaların kalkana vurulmasıyla biter. Son olarak savaş bölümünde ise oyuncular iki gruba ayrılıp savaşa başlar. İkili gruplar halinde çarpışma sahnesi gerçekleştirilir. Güncel olarak oynanan oyunun tertibinde ise bölümler şu şekildedir: "Askere çağırılış, eratı uğurlama peşrevi; askere katıldıktan sonra yemin töreni, kılıç bileme, savaşa girişme; savaş sonunda mütareke, mütareke sırasında bazı tehdit hareketleri; silahını kaptıran savaşçının hileli oyunlarla silahını geri alması ve bu esnada cenkleşme." (KK. 3, KK. 4)

Burada sıraladığımız kaynaklarda, yayımlanan çeşitli dergilerde ve kaynak kişilerle yaptığımız görüşmelerde oyun bölümlerinin sayısı ve sıralanışında bir farklılık olmadığını tespit ettik. Kılıç kalkan oyunu altı bölümden oluşmaktadır ve oyunun oynanışı şöyledir:

Oyuncular koşarak oyunun icra edileceği alana girerler ve daire oluştururlar. Komut alan oyuncular diz peşrevi yapar. Bu hareketten sonra tek sıra halinde dizilirler. Verilen komut ile oyun durdurulur hemen ardından kolbaşının hasdur komutuyla üç defa kılıçlar ikişerli olarak çekilir. Üç kez ileri ve üç kez geri gelme hareketinden sonra kılıçların bilenme kısmına geçilir. Kılıçlar üç kez bilenir ve tekrar daire oluşturulur. Oyuncuların hepsi nara atarak üç defa ortaya hücum eder. Üç defa öne, üç defa geriye gidilerek kalkanın ortasına konulan kılıçlar çevrilir ve kılıç ile kalkanlar yere bırakılmadan konarak kalkılır. Tek vuruşla tamamlanan daireden sonra kılıç bilemeye geçilir. Üç defa kılıçlar bilenir, kalkanlar yere vurularak diz peşrevi yapılır. Oyuncular oldukları yerde peşrev yaptıktan sonra kılıçlarını üç defa çekerler ve kendi etraflarında soldan olacak biçimde dönerek karşı karşıya gelecek şekilde konumlanırlar. Karşılıklı duran oyuncular iki defa tek vuruş yaparak üçüncüye göğüs göğüse gelerek yer değiştirirler. Bu hareket tekrar edilir. Karşıya geçildiği andan itibaren çarpışma başlar. Yapılan çarpışma alınan komut ile kesilir ve kılıç kalkanlar vurularak tek vuruşla daire tamamlandıktan sonra yine karşılıklı durdukları konumlarına geçerler. Üç defa tek vuruş yapıldıktan sonra kolbaşının komutu ile hasdur konumuna geçilir. Önce iki defa geri gidildikten sonra üç defa ileri gelinerek karşılıklı olarak üç defa kılıçlar bilenir. Kılıçların bileme işlemi bitirilince sıçrama hareketiyle tek vuruşla daire tamamlanır ve yine karşı karşıya olacak şekilde iki defa tek vuruş ve üçüncü harekette kalkan havadayken kılıcın kabzasıyla iç kısımdan kalkanlara vurulur. Kılıçlar üç defa çevrilir, iki defa tek vuruş yapılır ve üçüncüde de tek vuruş yapılır. Karşı karşıya olan oyuncular 3 defa tek vuruş yapar ve kılıç atma kısmına geçiş yaparlar. İki defa kılıçlar karşılıklı olarak atılır ve akabinde iki defa tek vuruş yapılır. Üçüncüde göğüs göğüse

gelinir ve oyuncular güçlerini gösterdikten sonra çarpışmaya başlar. Verilen komutla çarpışma bitirilir. Kılıç ve kalkanlar birbirine vurularak tek vuruş ile oyuncular daireyi tamamlayıp tek sıra halinde yan yana dizilirler. Komut ile oyun sonlandırılır. Kolbaşı ve sıranın sonundaki oyuncu ikili oyuna geçer.

İkili oyunun yapılış amacı savaşan ekiplerin bir sonuç alamamasıdır. Çünkü her iki ekip eşit sayıda ve eşit güçtedir. Bu sebeple her iki taraftan da en iyi, en güçlü savaşçılar seçilir. Çök komutuyla birlikte kolbaşı ve karşısına çıkacak savaşçı haricindeki oyuncular çöker. Kolbaşı karşısındaki rakibine göre dürüstken rakibi hileye başvuracaktır.

İkili oyun oyuncuları ters yönlere öfkeli öfkeli baktıktan sonra birbirlerine dönerler. Güçlü bir nara ile birbirlerine bakarak tek vuruşla diz peşrevi yaptıktan sonra karşılıklı olacak biçimde konumlanırlar. Kalkanlarını birbirlerine vurdukları esnada dönerli diz peşrevi yapılır ve akabinde oyun durur. Birbirlerine sert bir biçimde baktıktan sonra kolbaşı yerine geçmek üzere arkasına döner. Bunu fırsat bilen rakibi ise kolbaşına saldırır. Kolbaşı bu saldırıdan sonra rakibine döner ve yine birbirlerine sert bir bakış atarlar. Oyuncular göğüs göğüse geldikten sonra güç gösteresi yaparlar. Ardından yine tek vuruş hareketiyle kalkanlar birbirine vurulur ve üç defa dönülerek çarpışma başlatılır. Oyuncular kılıçlarını sallayarak birbirlerine doğru koşup kılıçlarını çarpıştırır. İkinci defa bu hareket ilkinden daha kısa olacak şekilde tekrarlanır ve çarpışmaya geçerler. Yerlerine geçen oyuncular üç defa kılıçlarını sallayarak karşılıklı atıp tutarlar. Kolbaşının rakibi bu aşamada hileye başvuracaktır. Kolbaşı, kılıcını attığı esnada rakip kılıcını atmaz ve kolbaşı kılıcını kaptırır. Saldırıya geçen oyuncunun hamlesiyle kolbaşı diğer oyunculardan kılıç kapmaya çalışır. Bu aşamada öteki oyuncular kılıçlarını vermezler. Kolbaşı karşısındaki oyuncudan kılıcını alabilmek için kalkanını kullanır. Kolbaşı kuvvetli bir nara atarak kalkanını havada sallar. İkili yine bir kılıç atma denemesine girer ancak rakip oyuncu kılıcını bu defa da atmaz. Kolbaşı kılıcını almak için saldırır ve rakip oyuncuya takla attırmak suretiyle kılıcını alır. Kılıcını aldıktan sonra ikili tekrar çarpışır. Yapılan çarpışma diğer çarpışmalara göre daha hararetlidir. Tüm bu sürecin sonunda ikili oyunda da sonuç alınamaz. Oyuncular birbirlerine barışçıl bir tavırla sarılır ve savaş sonlandırılır. İkili yapılan çarpışma bitince komut ile selam verilir ve diz peşreviyle oyun alanından çıkılır.

Bursa Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneğinin Youtube üzerinden yayınladıkları ‘1 Tam Oyun’ (Bursa Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği,

2021) videosundan hareketle kaynak kişi (KK. 1) ile yaptığımız görüşmede oyunun oynanışı şu şekilde verilebilir:

Koşarak giriş

Daire tamamlanırken tek vuruş ile sıçrayarak diz peşrevine geçiş

Diz peşrevi

Düz diziliş

Komut: Ya Allah

Esas duruş

Komut: Hasdur

Komut: Ya Allah

Kılıçları yerden çapraz x3

3 ileri – 3 geri

Önde kalkanda yatay kılıçla duruş

Komut: Nara 'Hayt'

Sağ- sol- sağ kalkanda yere paralel kılıç bileme

Göğse kılıç ve kalkanı çekiş ve yanlara temas ettirerek açış

Komut: Hayda

Önlü-Arkalı (6 adet) daire oluş

Komut: Nara 'Ha- hayda'

Ortaya toplanma ve açılma + ikili vuruş x3 (1.toplanma nara var, 2.toplanma nara yok, 3.toplanmada nara var. Nara: ha-hayda)

3 ileri – 3 geri

Kalkan dizde kabza kalkanda kılıç dik ileri, öndeki bacak diz kırık arka bacak düz. Sol ayak uçları daireyi takip edecek şekilde duracak.

Kılıcı kabza sabit ucu dair çizdirerek çevir (4-5 kez). (Yemin)

Kalkan kılıç yere yatır Göğse çıkar dik duruşa geçerek. Yanlara aç diğer kalkanla kılıçlara değdir.

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Sıçrayarak tek vuruş x3

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

4. sıçramada kılıç bileme pozisyonuna geç. Kabza ileride pozisyonda dur (sol bacak ileride)

4 kez bileme durduğun yerde (dışarı, içeri, dışarı, içeri) ritme uyarak vücut hareketli
4 kez bileme sıçrayarak ilerlerken her bilemede (dışarı, içeri, dışarı, içeri)

4 kez bileme durduğun yerde (dışarı, içeri, dışarı, içeri) ritme uyarak vücut hareketli

4 kez bileme sıçrayarak ilerlerken her bilemede (dışarı, içeri, dışarı, içeri)

4 kez bile durduğun yerde (dışarı, içeri, dışarı, içeri) ritme uyarak vücut hareketli

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Yerden diz peşrevi ile dair dön. Kol başı pozisyonuna kadar devam

Pozisyona gelince (kolbaşı ve ikinci kolbaşı protokol/seyirci konumuna gelmesi gerekir) (komutlar kalkan yere temas etmeye giderken verilecek)

Komut: Hop

Komut- çök/heyt

3. kez başında

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Sola doğru yan duruş. Kalkan omuzda kılıç baş aşağı dik.

Sabit duruş

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Kılıç kalkana sıvayarak yukarı çek yarım daire çizdir x3

Sonunda solundan kalkanı yerde daire çizdirerek kendi etrafında dön.

Karşılıklı pozisyon al. Kalkan önde, kılıç, elde kol düz karşıya doğru.

Komut: Kalkan sesi tek

Tek vuruş + kalkanları temas ile yer değiştir karşıya geç x2

Tek vuruş + kalkanları temas ile yer değiştir karşıya geç x2

1.Çarpışma

(alt – üst – üst) ilk saldıran taraf kolbaşı tarafı

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Kalkanları vurarak başla

Tek vuruş ile bir tam daire dön, karşılıklı dizil (komuta kadar tek vuruş devam)

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Dur. Kalkan ön dizde, kılıç arka baldıra dik şekilde arka bacakta, vücut belden öne doğru

Komut: Kalkan sesi tek

Öne tek sıçrama, kılıçlar karşılıklı yerde sürt. Geri sıçra tek vuruş x3

2 geri- 3 ileri

Sonuncuda kalkanları vurarak selamlaş.

Önde kalkanda yatay kılıçla duruş

Sağ-sol-sağ kalkanda yere paralel kılıç sıvama

Sonuncuda kalkanları vurarak selamlaş.

Nara beraber: ‘hayda’

Tek vuruş ile bir tam daire dön, karşılıklı dizil (komuta kadar tek vuruş devam)

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Dur. Kalkan önde yukarıda, kabza kalkanın arkasında üst kenarında Kılıç kabzaları kalkana seri vuruşlar – x8 çiftleme

Kalkan aşağı kılıç dirsek kırarak geri sonra kol düz ileri

Komut: Kalkan sesi tek

3 kez : x3 bilekten geriye doğru x1 omuzdan geriye doğru kılıç çevir. Sonra kol düz ileri

Tek vuruş x3

Komut: Nara ‘Hop- hayda’

Sırttan tek vuruş sıçrayarak. Daire dön. Konuma geldiğinde tek vuruş ile karşılıklı dizil. Tek vuruş devam.

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Kılıç değişimi duruşu

Komut: Kalkan sesi tek

Kılıç değiş.

Tek vuruş x1

Komut: Kalkan sesi tek

Kılıç değiş. Tek vuruş devam. 3. Tek vuruş başında:

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Tek vuruş x3

Komut: Hop

Baş vuruşa kalkış karşılıklı sıra ile x2

2.Çarpışma (alt – üst – üst)

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Tek vuruş ile yürüyüş ile Daire ol. 1 Tur dönüş

Diziliş

Komut: Nara ‘Ha- hayda’

Hazır ola dur

İkili Gösteri Yoksa

Komut: Nara ‘Haydi, Ya Allah’

3 adım düz yürü

Selam.

Hazır olda. Kalkan göğüste. Kabza yukarıda şekilde Kılıç kalkanı sıyırarak külah üzerinden tam dair çizer ve kılıç öpülerek kol düz ileri uzanır selamlama yapılır.

Saha diz peşrevi ile veya kep çıkar komutu sonrası koşarak terkedilir (programa göre değişebilir)

İkili Gösteri Varsa

Komut: Çök

Kolbaşı tarafı A – 2.kol başı tarafı B

A solda – B sağda

Tek vuruşla açılan sekans. Diz peşrevi x3. Yarım tur birbiri etrafında dönerek. Kalkanlar birbirine vurarak.

B solda – A sağda 4. diz peşrevinde kalkana kabza vuruşu sonrası B baş üstünden kılıç savur. Yarım tur dönülür.

A solda – B sağda

Diz peşrevi – gittikçe yavaşla x3

4. diz peşrevinde dur.

Birbirine koş. Göğüs göğse çarpışıp ayrıl. Yarım tur

B solda – A sağda

Sıçrayarak yaklaş, 3. Sıçramada göğüs göğüse kal.

İtişme. Yarım tur. Ayrıl

A solda (kolbaşı tarafı) – B sağda

Tek vuruş sıçrayarak etrafında dön. Her sıçrama yarım tur. x3

1.tek vuruş B solda – A sağda

2.tek vuruş A solda – B sağda

3.tek vuruş B solda – A sağda

4. de kılıç oyunu:

A üstten vuruş, B kılıç yatay karşıla. B sağına yere, A solundan yerde karşıla

B soluna yere, A sağından yerden karşıla

B ayaklardan süpür, A sıçra. B baştan süpür, A eğil.

A açılış çarpışma

B çarpışma

A çarpışma

B çarpışma.

3.üst vuruşta A kendi sağına kaçar.

B üstten savurur. A kendi soluna yarım daire çizerek kaçar.

Tek vuruş ile yürünerek kılıç atma pozisyonu alınır x6

B solda – A sağda

2 kez sallayıp 3. Sallamada kılıç değişimi.

2 kez sallayıp 3. Sallamada A kılıcını atmaz. B kılıçsız kalır.

B niyetlenir, A çarpışma yapar.

B sahne tarafından yarım daire turlayıp sıradaki bir arkadaşına gider.

A solda – B sağda

A diz peşrevi ile yavaş yavaş takip eder B nin peşinden

Arkadaşı B nin kalkanını kalkanıyla iter, kalkar üstüne yürür gibi yapar kalkanı ile bir kez daha iter.

1-2 kez çarpışarak sahnede yarım tur atılır.

B solda – A sağda

B geriler, A diz peşrevi ile takip eder yarım tur atarlar

A solda – B sağda

B eline hamle yapar A'nın.

Çarpışma başlar. Üstten vuruş için kalkan kol anında, B, A'nın kolunun altına girer, A'yı tersten atarak elindeki kılıcı kapar.

Kılıcını geri almış olarak çarpışma tekrar başlar. Üçer kez çarpışırlar. Dururlar tek vuruş ile yavaşça yürüyüp birbirlerinde yaklaşır ve sarılırlar. Yüzleri seyirciye dönük yerlerine geçip hazır ola geçerler.

Komut: Kalk

Hazır ola geçilir. (KK.1)

Yukarıda da belirtildiği üzere gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki etkinliklerde çeşitli kriterler olduğu için oyunun akışında bazı değişiklikler gözlemlenmektedir. Bazı etkinliklerde ikili gösteri yer almazken bazılarında ikili gösteri de akışa eklenmektedir.

4.4.2. Kılıç Kalkan Oyununun Sembolik Özellikleri

4.4.2.1. Türk Kültüründe Kılıç ve Kalkanın Sembolik Değeri

Kılıç, Türk kültüründe sadece bir savaş aracı değildir. Kılıç; gücün, hakimiyetin, cesaretin, yiğitliğin, adaletin, yaşamın ve ölümün sembolüdür. (Çolak, 2018, s.2154) Kılıç, insanlık tarihinin kadim savaş aletlerinden biri olmuştur. Kılıcın savaş meydanlarının başlıca silahı olarak kullanılması ve neticesinde kılıç vasıtasıyla kazanımlar elde edilmesi onu önemli kılmıştır. Bu önem, kullanıldığı toplumlarda yalnızca savaş aleti olarak karşımıza çıkmamaktadır. Kılıç, pek çok toplumda sembolik anlamlara sahip bir nesnedir. Türk kültüründe de kılıç sembolik anlamlara sahiptir.

Türkçenin en eski dönemlerinden başlayarak kullanılmaya devam eden kılıç sözcüğü, eserlerimizde de karşımıza sıkça çıkan kelimelerdendir. Kutadgu Bilig'de ülke yönetiminin nasıl olması gerektiğini ele alan bölümde kılıç, askerî gücün sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda da kılıç sözcüğüne sıkça rastlamaktayız.

Toplumsal ve siyasal alanlarda karşılıklı sözleşip sözün bozulması halinde ilahi bir yaptırımın ortaya çıkacağına inanılan ant içme esnasında kılıcın sembolik kullanımı sıkça karşımıza çıkmaktadır. MÖ 1. Yüzyılda Hun hakanı ile Çinli elçiler arasında kardeşlik ve dostluk için içilen ant esnasında Hun hakanının en değerli kılıcını şaraba batırıp daha sonrasında şarabı içtiği bir tören düzenlenmiştir. Kaşgarlı Mahmud da çeşitli Türk kavimlerinde görülen bir ant formülü olarak ''gök girsin kızıl çıksın'' sözleriyle bitirilen bir antlaşmadan bahseder. Bu antlaşmada sözünden dönen tarafın kanının kılıca bulanması ifade edilir. Yakutlar da ant törenlerinde kılıç, süngü, tüfek gibi silahları öperek ant içerler. (İnan, 1987, s.320-327) Roux, Kaşgarlı Mahmud'a dayanarak verdiği bilgide yalan yere yemin eden kişinin cezası vermek için kılıç kullanıldığını bunun nedeninin de "kılıca ulu bir şey gözüyle bakılmakta" olması ile ilgili olduğunu aktarır. Dede Korkut Kitabı'nda da yeminine sadık kalmayıp bozan kişilerin cezası kılıçla verilmektedir. (Roux, 2011, s.33) Ant törenlerinde gördüğümüz kılıç, orendistik bir vasıfa sahiptir. Bu vasıf sebebiyle kutsallaştırılmıştır. (Beşevliyev, 1945, s.220-221)

Kılıca bir güç atfetmek yalnızca ant törenlerinde değil şaman törenlerinde de karşımıza çıkan bir durumdur. Kılıcın kullanıldığı şaman ayinlerinden birinde kadın şaman; kaba, sapı ile demiri arasında halkalar bulunan kılıcı sağ elinde tutarak dans eder.

Ayinin devamında kılıcından ve kamçısından faydalanarak kötü ruhları bu sayede kovar. (İnan, 1986, s.111)

İbrahim Gümüş'ün "Mitoloji Araştırmaları" kitabında Ali Osman Abdurrezzak'tan yaptığı aktarım ok, yay, kılıcın kültürdeki sembolik anlamlarını ortaya koyar: "Dede Korkut'taki ok, yay, kılıcın destan kahramanına verdiği güç, statü, hakimiyet, birlik, beraberlik gibi unsurlar Kalevala destanındaki Sampo ve kantele ile karşılık bulur." (Abdülrezzak'tan aktaran Gümüş, 2019, s.18). Ok, yay ve kılıç; kahramana güç, statü, hakimiyet, birlik ve beraberlik veren unsurlardır.

Kılıç ve kalkan halk anlatılarındaki kahramanların yanlarından ayırmadıkları savaş gereçlerinden biridir. Türklerin en arkaik destanlarından biri olan Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan, at sürülerini ve halkı yiyen gergedanı öldürmek için kargı, yay, ok, kılıç ve kalkandan oluşan savaş aletlerini yanına alır (Bang-Rahmeti, 1936, s.11).

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan kılıç, birçok farklı alanda çeşitli sembolik anlamlarla karşımıza çıkmaktadır. Bunlar arasında yukarıda örneklerini verdiğimiz güç, iktidar, bağlılık ve adalet, statü, antlaşma vb. sayılabilir. Kısacası hayatın dini, sosyal ve siyasal her alanında kendine yer bulan kılıç, konumuz olan kılıç kalkan oyununda da önemli ve temel bir nesnedir. Kılıcın sembolik anlamlarında olduğu gibi bu oyunda benzer sembolik anlamlar vardır. Karşılıklı olarak herhangi bir konuşmanın yer almadığı kılıç kalkan oyununda kılıç, kalkanla beraber gerek oyuncuların kendi arasındaki gerekse oyuncuların seyircilerle arasındaki iletişimin temel ögelerindendir. Daha önce Oyunun Bölümleri kısmında bahsettiğimiz oyun bölümleri arasındaki geçişler, bölümlerin başlangıcı ve bitişi, oyunda önemli yer tutan selamlama, kılıç bileme, karşılıklı değiş tokuş ile sağlanan eşitlik gibi kısımlar kılıca yüklenen sembolik anlamlar ile sağlanmaktadır. Bunların dışında oyuncuların, oyun süresince birbirlerine karşı kurmaya çalıştıkları üstünlük, güç mücadelesi ve nihayet oyunun sonunda sağlanan sulh, kılıç vasıtasıyla anlatılmaktadır. Oyunun icra edildiği çeşitli bağlamların içerisinde tarihi kaynaklardan günümüze gelen süreçte elçiler, çeşitli heyetler, turist kafileleri, yurt dışında düzenlenen etkinlikler gibi bağlamların ön plana çıkmasının da kılıcın sembolik anlamıyla doğrudan bağlantılı olduğunu düşünmekteyiz. Yukarıda bahsettiğimiz kılıcın, güç ve iktidar etrafında gelişmiş olan sembolik anlamlar oyunun icra edildiği bağlamlara da bizce doğrudan yansımıştır.

4.4.2.2. Şehrin Kimliği: Kılıç Kalkan Oyunu

Şehirleri oluşturan bazı olgular mevcuttur. Bunlar doğa, tarih, kültür ve din gibi olgulardır. Bu olgular neticesinde kendine bir isim ve kimlik bulan şehirler, bunlarla birlikte logolarını da oluşturmaktadır. Logolar genellikle bir oluşumun kimliğini ve değerini yansıtmak için kullanılan sembollerdir. Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğüne göre logo diğer ismiyle imlek kelimesinin anlamı "Bir kurum veya kuruluşun kendine seçtiği, bazı ticaret eşyası üzerine konulan, o eşyayı üreten veya satanı tanıtan resim, harf vb. özel işaret" (TDK, t.y.) şeklinde verilmektedir. Bu özel işaretler yani logolar; bazı sembol, yazı, renk, figür ya da bütün bunların bir kombinasyonu halinde karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'deki şehir logoları farklı kombinasyonlardan oluşmuş, çeşitli figürlerle şehrinin kimliğini ifade etmektedir. Kendine özgü olan ve şehrinin özelliklerini ifade eden logolarda kullanılan figürler şunlardır: "1- yörede yetişen ürünler, 2- taşıtlar, 3- sanayi mamulleri, 4- tarihi yapılar, 5- hayvan veya bitkiler, 6- coğrafi şekiller, 7- diğer şekiller." (Çakmak, 2013, s.1318- 1319)

Şehirlerin logolarında kullanılan bu figürler değerlerin tanıtılmasında ve tanıtılan değerlerin korunmasında önemlidir. Kullanılan figürlere folkloru da eklemek yerinde olacaktır. Ülkemizde folklor değerlerinin tanıtımını yapan şehir logoları mevcuttur. Bu değer tanıtımını yapan logolardan bir tanesi de Bursa Büyükşehir Belediyesi logosudur. Artvin, Aydın ve Iğdır da folkloru logolarında kullanan diğer şehirlerimizdir. (Aliağaoğlu, 2011, s.276-278) Artvin şehir logosunda yörenin halk oyunları, Aydın şehir logosunda efe, Iğdır şehir logosunda Kafkas Bar ekibi ve Bursa şehir logosunda Kılıç kalkan oyunu yer almaktadır. Logo, Bursa Belediyesinin meclis toplantısında müzakere sonunda yaptığı oylama ile belirlenmiştir. Mustafa Tahtakıran ile yapılan görüşmemizde 2172 sayılı Meclis kararının olduğu belgeyi bizlerle paylaşmıştır. (KK. 1)

> Belediye Meclisinin 22.06.1976 günlü toplantısına ait gündemin 4/9'uncu maddesini teşkil eden Hesap İşleri Müdürlüğünün Bursa amblemi ile ilgili yazısı okunarak yapılan müzakere sonunda; Meclis salonunda sergilenen eserlerden oylamaya konulması teklif edilen 5 numaralı eser (Kılıç Kalkanlı), 3 numaralı eser (Karagözlü) ve Tuğra şeklindeki eser, arasında esami tayini suretile yapıla oylama sonunda, 5 numaralı eserin 19 oy, 3 numaralı eserin 8 oy ve Tuğra şeklindekinin 3 oy aldığı tespit edilerek 19 oy alan ve grafiker Nazmi Güneş tarfından yapılmış olan

> eserin Bursa amblemi olarak kabulüne karar verilmiştir. Ayrıca, bu dönem Meclis üyelerine, Daire Müdürlerine ve Mecliste görevli basın muhabirlerine birer altın rozet yaptırılarak hediye edilmesine 2 muhalife karşı ekseriyetle karar verildi. (Ek. 10)

Meclis kararından sonra gazetelere yansıyan haber, Kılıç kalkan oyunu ile Bursa arasındaki yakın ilişkiyi gözler önüne sermektedir:

> Ve Bursa Amblemi Seçildi
>
> Ve nihayet Bursa'nın da bir amblemi var… Belediye Meclisi'nin dünkü birleşiminde İstanbullu grafiker Nazmi Güneş'in 10 bin lira karşılığında hazırladığı 'Bursa Amblemi' tüm üyelerin beğenisini kazanınca koca bir imparatorluğun ilk başkenti kendisini dünyaya tanıtacak bir ambleme sahip oldu. Bursa ambleminde tarihî kentimizin belirgin özellikleri yer almakta. Kılıç-Kalkan, iki yıl süren tartışmalardan sonra Karagöz'e galip geldi… Amblemde cami ve türbe görüntüsünün önünde dünyaya ün salan folklorumuzun anlamlı temsilcisi yer alıyor… (Ek. 11)

Başlangıçtan günümüze amblem, kısmen değişime uğramıştır. Ek. 12 ve Ek. 13'te verilen görsellerden hareketle bu değişimi gözlemleyebiliriz. Başlangıçta yer alan Kılıç kalkancılar günümüze ince ayrımlarla gelmişlerdir. Ek. 13'te verilen görsel bu nüansları daha net göstermektedir. Günümüzde kullanılan logoda Kılıç kalkan dışında yer alan figürler ise şunlardır:

Amblemde yer alan dağ figürü Uludağ'ı temsil etmektedir. Dağın iki tarafında yer alan minare figürü Ulu Cami'yi, ortada kalan kubbe şeklindeki figür ise Yeşil Türbe'yi temsil etmektedir. Bu figürleri çevreleyen on iki adet yıldız ise Avrupa Birliği bayrağının yıldızlarından ilham alınarak eklenmiştir. (Bursa Büyükşehir Belediyesi, t.y.)

Kılıç kalkan oyununun neden Bursa ile özdeşleştiği sorusuna verilebilecek en açık cevaplardan biri bu amblemdir. Yukarıda da bahsedildiği üzere kılıç kalkan oyunu hem Bursa'nın köklü tarihi hem de zengin folkloru üzerinde etkilidir. Oylamanın yapıldığı dönemde Karagöz'den fazla oy alması, döneminde kılıç kalkan oyununun halkın zevkine uygun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kırk dokuz yıldır Bursa'nın şehir ambleminde yer alan kılıç Kalkan oyunu figürü önemini korumaya devam etmektedir.

5. SONUÇ

Oyun insanlar için kendini ifade etmenin önemli bir aracıdır. Günlük yaşantımızda yerinin kısıtlı olmasına karşın özel günlerde, geçiş ritüellerinde, sevinç durumlarında dansla karşılaşmamız çok mümkündür. Farklı başlıklar altında incelenen danslardan biri de kılıç kalkan oyunudur. Çeşitli coğrafyalarda kılıç kalkan oyununa benzer dansların var olduğu "Dünyada ve Türk Kültüründe Kılıç Kalkan Oyunu" başlığı altında verilmiştir. İnsanın, mücadelenin, bunlardan doğan gereçlerin olduğu bir yerde savaşla ilgili bir ritüelin, anlatının ve dansın olması doğal bir durumdur. Bu sebeple dansların tarihi seyrini izlerken bu şekilde yaklaşmak daha doğru bir yaklaşım olacağı kanısındayız. Toplumlar arasında böyle bir aktarımın mümkün olabileceğini göz ardı etmeden, toplumların ortak ihtiyaçlar dolayısıyla benzer üretimler yapabileceği de unutulmamalıdır. Bu sebeple Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan ve Bursa'da da oynanan kılıç kalkan oyununun başka bir kültürden alındığı iddiaları kesin değildir. Halk oyunlarının anonim olması, yazılı kaynakların yetersizliği sebebiyle böyle bir tespitin kesin olarak yapılması mümkün değildir. Fakat diğer toplumlardaki kılıç kalkan oyununa benzeyen dansların gerek yapısı gerek dans hakkındaki anlatıları gerekse oyunun icra edildiği günlerin ortak kesişim kümesinde yer alması ortaya koyduğumuz bu tezi güçlendirmektedir.

Türk kültüründe kılıç kalkan oyununun tarihi seyrini takip ettiğimizde Orta Asya'da yapılan bazı ritüellerin bu oyunla benzerliği göze çarpmaktadır. Geçmişte savaş gereçleri ile yapılan bu ritüeller kılıç kalkan oyununun temelini oluştumuş olabilir. Bununla beraber tarih boyunca mücadele içerisinde olan ve bu sebeple talimler geliştiren bir kültürün var olması da oyunun bu talim ve ritüeller ile doğabileceğini düşündürmektedir. Eberhard'ın "Eski Türklerde Eskrim" ve "Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbi Asya Halklarının Medeniyeti" yazılarında kılıç kalkan oyunu formunda bir nevi spor olarak değerlendirdiği ve eskrim olarak isimlendirdiği bir oyundan bahsetmektedir. Eskrim kelimesinin günümüzdeki kullanımının olmadığının altını çizmekte yarar vardır. Burada kullanılan eskrim, mücadele içerisinde olan iki kişinin dini inançlardan doğan ve ritüel maksatlı yapıldığı bir eylem olduğu anlaşılmaktadır.

Türklerin Anadolu coğrafyasına gelmesiyle birlikte oyunun da bu coğrafyada görülmesi tarihi kaynaklarca teyit edilmektedir. Özellikle 16. yüzyılda kaleme alınmış seyahatnamelerde karşımıza kılıç kalkan oyunu çıkmaktadır. Tarihi kaynaklardan 17. ve 18. yüzyıllarda da oyunun devam ettiğini görmek mümkündür. Kaynaklardan hareketle kılıç kalkan oyununun Osmanlı Devleti'nin eğlence hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu oyun ile güreşin peş peşe zikredilmesi, düzenlenen eğlencelerde bir tertip olduğunu göstermektedir. Bu tertip de bizlere kılıç kalkan oyununun düzenlenen eğlencelerin yapısı içinde sabit bir yeri olan oyunlardan olduğunu göstermektedir. Kaynaklarda oyun hakkında yeteri kadar bilgi olmaması oyunun Osmanlı dönemindeki muhteviyatını öğrenmemizi engellemiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir form kazanan kılıç kalkan oyunu, günümüzde de Türkiye'nin pekçok ilinde oynanmaya devam eden halk oyunları arasındadır. Bursa, İzmir, İstanbul, Afyonkarahisar ve Şanlıurfa'da halen oynanmaktadır. Kayseri, Tunceli, Diyarbakır, Bitlis ve Elazığ'da önceleri oynandığı tespit edilmiştir fakat günümüzde aktif bir ekip olup olmadığı tespit edilememiştir. Bu illere ilaveten kaynaklarda Batman, Balıkesir (Bandırma), Bolu, Hakkâri, Kars, Kütahya, Malatya, Muğla, Muş, Siirt ve Yozgat illerinde de kılıç kalkan oyununun varlığı tespit edilmiştir. Fakat kaynaklarda detaylı bir bilgi yer almamaktadır. Başlangıçta pek çok ilde icra edilen kılıç kalkan oyunu bazı illerimizde unutulmuş, bazı illerimizde unutulan bu oyun yakın tarihlerde tekrar canlandırılmıştır.

Kılıç kalkan oyunu denince akla gelen ilk illerimizden biri Bursa'dır. Oyunun çıkış tarihi halk arasında Bursa'nın fethine dayandırılmaktadır. Bursa'da oynanan oyuna dair en eski vesika bir fotoğraf olup 1918 yılına aittir. Yaptığımız görüşmeler neticesinde oyunun başlangıçta medreselerde öğretildiği bu fotoğraf karesini desteklemektedir. Bursa'daki kılıç kalkan oyunu ile anılan Mustafa Tahtakıran, oyuna yeni bir form kazandırmıştır. Tahtakıran ile ilerleyen bu süreç Cumhuriyet'in izlediği bir politikadır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kültürel kimlik oluşturmada adımlar atılmıştır. Bir kimlik ve insan modeli yaratmaya çalışan Cumhuriyet, her alanda olduğu gibi halk oyunlarında da bir politika seyrederek halk oyunlarının gelişmesini, yayılmasını ve aktarılmasını sağlamıştır. Mustafa Tahtakıran 1933 senesinde kendi ekibini oluşturmuş ve bu tarihten sonra Halkevi'nin ricası üzerine bu oyunu öğretmek ve yaymak amaçlı Kılıç Kalkan Öğretmeni sertifikasını almıştır. Aldığı sertifikadan sonra gerek yurt içinde gerekse yurt dışında kılıç kalkan oyununu yaymak ve Türk

kültürünü tanıtabilmek ve faaliyetlerini daha rahat sürdürebilmek için ilk resmi kılıç kalkan derneğini kurmuştur. Açtığı yolda pek çok kişi yetişmiş ve sonrasında dernek ve ekiplerin sayısında artış olmuştur.

Bursa'da önemli gün ve etkinliklerde, düğünlerde, askere uğurlamalarda ve resmi bayramlarda oynanan kılıç kalkan oyunu müziksiz fakat müzik kurallarına bağlı kalınarak dairesel formda icra edilen bir oyundur. Oyun süresi ve kişi sayısı ekiplerin katıldıkları etkinliklere göre değişiklik göstermektedir. Altı bölüme ayrılan oyun, her bölümde savaşçılığın, gücün ve cesaretin altını çizmektedir. Oyun; Askere çağırılış, yemin töreni, talim ve cenk, mütareke akti, hile ile tekrar çarpışma ve neticesinde sulh bölümlerinden oluşmaktadır. Belirli kıyafetler içerisinde oynanan Bursa kılıç kalkan oyununu günümüzde icra eden pek çok ekip mevcuttur. Bursa için önemli bir sembol haline gelen kılıç kalkan oyunu, 1976 yılından bugüne kadar Bursa Büyükşehir Belediyesi logosunda varlık göstermektedir. Bursa için önemli kültürel değerlerden biri olan kılıç kalkan oyununun bu önemini korumak ve gösterebilmek adına 2012 yılında bir bina tahsis edilmiş ve Kılıç Kalkan Evi oluşturulmuştur.

Bursa için kılıç kalkan oyunu, önemli ve geçmişten bugüne değin yaşatılmaya çalışılan halk oyunlarımızdan biri olmuştur. Gerek Osmanlı Devleti'nde gerek Cumhuriyet'in ilanıyla beraber günümüze gelene kadar resmî törenlerde ve bir dönem turist karşılaması için yapılan törenlerde kılıç kalkan oyununun icra edilmesi sembolik iletişim aracı olarak görüldüğünün bir göstergesidir. Kılıç kalkan oyunu bu yönüyle erk, güç, cesaret, birlik mesajlarını verebilme fonksiyonuna da sağlamıştır. Geçmişten günümüze kadar gelen kılıç kalkan oyunu, kültürümüz için önemli danslardan olmuştur. Bu çalışmamızdan sonra Anadolu'nun farklı illerinde de oynanan bu oyun için yapılacak yeni saha çalışmaları, dansın kültürümüz açısından önemini anlamak, savaş danslarının ve kılıç kalkan oyununun işlevlerini açıklayabilmek açısından faydalı olacaktır.

Çalışmamız, bu oyunun köklerinin daha eskiye dayanabileceğini ve Osmanlı döneminden günümüze özellikle Bursa'da yaşatılan kılıç kalkan oyununun tarihsel, kültürel ve toplumsal yönlerini ortaya koymuştur. Araştırma süresince elde ettiğimiz veriler kılıç kalkan oyununun taşıdığı tarihsel derinlik, özgün bir forma sahip olması, kullanılan müzik gereçlerinin orijinalliği ve geleneksel kostüm unsurlarıyla Türk halk kültürünün önemli unsurlarından olduğunu bizlere göstermiştir. Bu bağlamda kılıç kalkan oyununun korunması, yaşatılması ve aktarılması için yalnızca yerel desteklerle

sınırlı kalınmaması, ulusal ve uluslararası düzeyde desteklenmesi gereklidir. Bu amaçla kılıç kalkan oyununun UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne dahil edilmesi önerilmektedir. Söz konusu listeye dahil edilmesi halinde kılıç kalkan oyununun ve dolayısıyla geleneksel Türk kültürünün tanıtımı yapılacak, yerel uygulayıcıların bu mirasa yönelik bağlılıkları güçlenecek ve kültürel sürdürülebilirlik açısından geleceğe yönelik önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, A. (2011). Lakap ve Logolarda Türkiye Şehirleri: Anlamların Coğrafyası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 263-290. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26880

Akar, B. (2013). *Afyonkarahisar İli Sandıklı İlçesi Yâren Geleneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Altuntaş, Y. & Şahin Y. & Kahveci, M. (1993). *Bursa İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri*. Kültür Bakanlığı, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 177, Maddi Kültür Dizisi: 9, Ankara.

And M. (1964). *Türk Köylü Dansları*. İzlem Yayınları.

And, M. (2012). *Oyun ve Bügü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

And, M. (2019). *16. Yüzyılda Osmanlı Kent- Saray- Günlük Yaşam*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Anonim. (t.y.). *Manipur*. E.Z.C.C. https://www.ezcc-india.org/manipur.php

Anonim. (t.y.). *Bergama Kılıç Kalkanı*. Unesco Bergama Alan Başkanlığı. https://unesco.bergama.bel.tr/kulturel-miraslar/bergama-kilic-kalkani/.

Anonim. (t.y.). *Eski Belgelerde*. Bergama Kılıç Kalkan. https://www.bergamakilickalkan.org/belgelerde.

Anonim. (t.y.). *Kılıç Kalkan Gösterileri*. Sandıklı İlçesi Kültür Varlıklarını Koruma ve Yaşatma Derneği. https://www.sandiklikultur.org.tr/kilic-kalkan-gosterileri/.

Anonim. (t.y.). *Atatürk'ün Afyonkarahisar Ziyaretleri (1922- 1934)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi. https://aku.edu.tr/ataturkun-afyonkarahisar-ziyaretleri-1922-1934/.

Anonim. (t.y.). *Tarihçe.* Bursa Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği (Tahtakıran). http://bursakilickalkan.com/tarihce/.

Anonim. (t.y). *Repertuar*. Ataköy Halk Oyunları Gençlik ve Spor Kulübü Derneği. http://atakoygsk.com/repertuar/.

Anonim. (2013, 23 Ocak). *Kılıç Kalkan- Bursa*. Türkiye Kültür Portalı. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/kulturatlasi/kilic-kalkan.

Artun, E. (2008). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. Kitabevi. İstanbul.

Atalay, B. (1986), *Dîvânü Lûgat-it- Türk Dizini Endeks*. TDK. Ankara.

Azizova, E. (2018). İlk Dönem İslâm Toplumunda Eğlence Hayatı: Cahiliye Dönemi Mekke Ahalisinin Eğlence Hayatı İslâm Toplumuna Neler İntikal Etti, Neler Yasaklandı?. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi*. 2018. Sayı: 36, s. 28-33. https://isamveri.org/pdfdrg/D03292/2018_36/2018_36_AZIZOVA.pdf

Bang, W. & Arat, R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı.* İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

Baykara, Tuncer (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Begiç, H. N. (2016). Giyim-Kuşam Kültüründe Keçe Sanatına Tarihsel Bir Bakış. *SUTAD.* https://doi.org/10.21563/sutad.270335

Beşevliyev, V. (1945). Tercümeler. (Çev. T. Acaroğlu). *Belleten*. Cilt: IX, sayı: 34, 213- 261.

Biber, H. (2005). *Urartu Silahları: Kılıç, Hançer ve Bıçaklar.* [Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bilgin, V. (2011). *İbadet: Şekilsel, Sembolik ve Toplumsal*. Emin Yayınları. Bursa.

Bozkurt, N. (2007). Oyun. DİA. (34), 15-16. https://islamansiklopedisi.org.tr/oyun

Bozkurt, N. (2022). Kılıç. DİA. (25), 405- 407. https://islamansiklopedisi.org.tr/kilic

Bursa Büyükşehir Belediyesi, (t.y.). *Bursa Büyükşehir Belediyesi Kurumsal Logoları*. https://www.bursa.bel.tr/sayfa/bursa-buyuksehir-belediyesi-kurumsal-logolari-106.

Bursa Tahtakıran Kılıç Kalkan Halk Oyunları Derneği. (2021, 7 Ağustos). *1 Tam Oyun*. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=YH57uR-8D_U.

Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.

Cumhuriyet e- gazete. https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1954-09-15/5.

Çakmak, N. M. (2013). Belediye Logoları Hakkında Bazı Düşünceler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1315- 1326.

Çakmak, Y. (2023, 27 Temmuz). Elazığ'ın Unutulan Kılıç Kalkan Oyunu. *Turan Gazetesi.* https://www.turangazetesi.net/arastirmaci-yazar-yucel-cakmak-elazigin-unutulan-oyununu-siz-degerli-turan-okuyuculari-icin-derledi.

Çeliker, D. (2011), Geçmişten Günümüze Türklerde Keçecilik ve Keçe Yapımında Yeni Teknikler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Hakemli Dergisi*. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/193361

Çolak, M. (2018). Türkçenin Söz Varlığında Kılıç. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 7(4), 2154-2188. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/623453

Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. (Çev. Fuat Aydın) Ataç Yayınları. İstanbul.

Durmuş, İ. (2019). Eski Türk Savaş Araç- Gereç ve Taktiği. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. Yıl 4, sayı 4, s. 49-70. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/935253

Eberhard, W. (1942). Eski Türklerde Eskrim. (Çev. İkbal Berk). *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi*.

Eberhard, W. (2010). Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbî Asya Halklarının Medeniyeti. *Journal of Turkology*, 7, 125-191. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172973

Ecer, A. (2010). *Bursa Yöresindeki Yerel Giysilerin ve Kumaş Yapılarının İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (t.y.). *Elazığ Halk Oyunları*. https://elazig.ktb.gov.tr/TR-245749/elazig-halk-oyunlari.html.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). Om Yayınevi. İstanbul.

Eroğlu T. (1994). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Halk Oyunları ve Bu Bölgedeki Halayların Folklorik İncelemesi*. [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Eroğlu ve Yatman, Türker ve Eda (2008), *Eskiçağ Anadolu'sundan Günümüze Ulaşan Kıyafet Tipleri*, Halk Kültürü'nde Giyim – Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirimi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Esin, E. (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. Kabalcı Yayınevi.

Etymonline. (t.y.). *Ritual*. https://www.etymonline.com/word/ritual.

Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal I- II.* (Çev. Mehmet H. Doğan). Payel Yayınevi. İstanbul.

Gazîmihâl M. R. (1997). *Türk Halk Oyunları Kataloğu II. Cilt*. Haz. Nail Tan ve Ahmet Çakır. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Gennep, A. (2022). *Geçiş Ritleri*. (Çev. O. B. Beşler). Nora Kitap. İstanbul.

Gerlach, S. (2007). *Türkiye Günlüğü 1573- 1576*. Çev. Turkis Noyan. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Gümüş, İ. (2019). *Mitoloji Araştırmaları.* Mikyas Basım Yayın Matbaacılık İstanbul.

Güneş & Kocamaz, G. & M. (2011). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Taşra'da Turizm Politikaları Arayışı, Bergama Kermesi. *Belgi Dergisi,* Sayı: 2, 205- 212. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/417264

Gürler E. Ş. (1997). *Türk Halk Oyunları Oyun Müziklerinin Çokseslilik Açısından Değerlendirilmesi*. [Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Hacıbekiroğlu E. (2017). *Halk Oyunları ve Giysileri*. https://www.motifvakfi.com.tr/uploads/0f033dc4f76d62fc6a9339dc569a9d74.pdf.

Hameed, N. (2023, 22 Eylül). Riyadh Ardah: A martial dance celebrates Kingdom's history, preserves its heritage. *Arab News.* https://www.arabnews.com/node/2375336/lifestyle.

Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar. C. 1*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi: Kavramlar ve Akımlar. C. 5*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Hınçer, İ. (1976). Kaybettiğimiz Değerler: Mustafa Tahtakıran (1906- 1973). *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. (7621-7623)

Huizinga, J. (2006*). Homo Ludens*. (Çev. M. Ali Kılıçbay). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Işık Ö. (1976). Diyarbakır Halk Oyunları. *Türk Folklor Araştırmaları*. Sayı 321.

Işık Y. (2012). *Tunceli Folkloru*. Anıt Matbaa. Ankara.

İkibeş, S. (2021). Antik Yunan Enstrümanı Aulos ve Aulos'un Askeri Açıdan İncelenmesi. *Balkan Müzik ve Sanat Dergisi*. Cilt 3, Sayı 1 (73-88). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1571858

İnalcık, H. (1992). *Bursa*. DİA. (6), 445- 449. https://islamansiklopedisi.org.tr/bursa#1.

İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar.* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

İnan, A. (1987). *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İzmirtube. (2022, 24 Ocak). *İzmir'in Renkleri, Bergama Kılıç Kalkan, Bir düstur, bir örf, bir gelenek: Kılıç Kalkan*. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=CLnAHqCVGHs&t=590s.

Kaçar, Ö. (2022, 17 Temmuz). Necid Müzik Kültürü ve El-Ardah. *Independent*. https://www.indyturk.com/node/532396/türkiyeden-sesler/necid-müzik-kültürü-ve-el-ardah.

Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. Ötüken Yayınları, İstanbul.

Karaca, Yılmaz, vd. (2019). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor*. İstanbul: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları.

Kaşgarlı Mahmud (1992). *Divan-ı Lugati't- Türk, C.I-III*, (Çev. Besim Atalay). TDK. Ankara.

Koçu, R. E. (1946). *İstanbul Ansiklopedisi, I*. İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul.

Koçu, R. E. (1967). *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları.

Koraltan A. (2020). *Halk Oyunlarının Karakteristik Yapısının İncelenmesi Diyarbakır Örneği*. [Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ksenophon (2022). *Anabisis On Binler'in Dönüşü*. (A. Çokona, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kurian, C. (t.y.). *Parichamuttukali: Christian Folk Art In Kerala- Cultural Analysis*. Deva Matha Colloge. https://devamatha.ac.in/index.php?/department/project/Malayalam/Parichamuttukali---Christian-folk-art-in-Kerala-Cultural-Analysis.

Kürkçüoğlu A. C. vd. (2002). *Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir*. ŞURKAV Yayınları. Ankara.

Memişoğlu F. (1960). Elâzığ Kalkan- Kılıç Oyunu. *Türk Folklor Araştırmaları.* Sayı 128.

Mercurio, P. D. (2012, 27 Nisan). *Dance 3: Sagayan and other warrior- like dances*. http://pnoyandthecity.blogspot.com/#11c.

Meriç, R. (2017). Dionysiac and Pyrrhic Roots and Survivals in the Zeybek Dance, Music, Costume and Rituals of Aegean Turkey. *Gephyra*, 14, 213-239.

Mert, A. (2012). *Tarihte Geçmişe Yolculuk*, Barantico, Bursa.

Mutlu, E. (2025, 29 Mart). *Kılıç Kalkan Evi Müzesi, Bursa*. Kültür Envanteri. https://kulturenvanteri.com/yer/kilic-kalkan-evi-muzesi-bursa/#17.1/40.181103/29.070377.

Naskali E. G. Ve Güneş A. (2018). *Düğün.* Libra Kitap. İstanbul.

NMP Ethnology Division, (2022, 02 Temmuz). *Sagayan Festival.* National Museum. https://www.nationalmuseum.gov.ph/2022/07/02/sagayan-festival/.

Olympos, B. (2022, 13 Nisan). Instagram. https://www.instagram.com/p/CcS6ImFqy1c/?igsh=cnFuYXh3anpzaWZp.

Oğuz, M.Ö. & Özünel, E. Ö. & Türkyılmaz, D. & Yıldız, T. (2021). *Somut Olmayan Kültürel Mirası: Kızılırmak Deltası Sulak Alan ve Kuş Cenneti*. Ankara: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Ögel, B. (1948). Türk Kılıcının Menşe ve Tekâmülü Hakkında. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi.* Sayı 5, c. 6, s. 431- 460. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2152453

Ökse, A. T. (2008). *Eskiçağ Anadolu'sundan Günümüze Ulaşan Kıyafet Tipleri*. Halk Kültürü'nde Giyim – Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirimi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları.

Özbudun, S. & Şafak, B. & Altuntek, S. (2007). *Kuram ve Kuramcılar*. Dipnot. Ankara.

Özel, M. (1992), *Folklorik Türk Kıyafetleri*, Ünal Offset, Ankara.

Pakalın, Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Pakalın, Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II.* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Platon. (2007). *Yasalar.* (C. Şentuna, & S. Babür, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Roux, J. P. (2011). *Eski Türk Mitolojisi*. (Çev. Musa Yaşar Sağlam), Ankara: BilgeSu.

Schimmel, A. (1954). Dinde Sembolün Fonksiyonu Nedir?. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, III-IV. , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1845241

Selen, M. Remzi (1947), *Bursa'da Kılıç Kalkan Savaş Oyunu*. Marmara Basımevi, İstanbul.

Sunarmi ve Luntungan, S. Ve G. (2019). Kabasaran Dance: Perspective Behind The Community Ritual Activites in Minihasa. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research,* volume 363. 2nd International Conference on Social Science.

Tanman, M. B. (1991). *Arakıyye*. DİA. (3), 266- 267. https://islamansiklopedisi.org.tr/arakiyye.

Taş, H. (2002). *Bursa Folkloru Bursa İli Gelenek ve Görenekleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*. Gaye Kitabevi.

Taş, H. (2022). *Bursa'da Geleneksel Giyim – Kuşam*. Metin Ekici Armağanı Cilt: 1-2-3, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir.

T.C. Kültür Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Tunceli'de Oyun*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-79753/tuncelide-oyun.html.

T.C. Kültür Turizm Bakanlığı. (t.y.) *Yaşayan Kültür Ahlat*. https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-81054/halk-oyunlarinin-genel-karakteri.html.

Terrin, A. N. (2007). Rite/ritual. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Vol. 8, ed. George Ritzer, Blackwell Publishing, Malden.

TFA. (1955). Halk Oyunları Bayramı 1- 14 Eylül'de İstanbul'da Yapılıyor. *Türk Folklor Araştırmaları*. Sayı 73.

Times News Service (2016, 31 Temmuz). Omani War Dance. *Times of Oman*. https://timesofoman.com/article/14290-omani-war-dance.

Tosun, N. (2018). Tasavvuf Kültüründe Eğlence. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 2018, sayı: 36, s. 48-52. https://isamveri.org/pdfdrg/D03292/2018_36/2018_36_TOSUNN.pdf

Tourism, K. (2009, 7 Kasım). *Parichamuttukali Group Dance*. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=gtkmBk24fsc.

Tuğrul, S. (2010). *Ebedi Kutsal, Ezeli Kurban: Çok Tanrılılıktan Tek Tanrılılığa Kutsal ve Kurbanlık Mekanizmaları.* İletişim Yayınları. İstanbul.

Tümer, G. (1991). *Âyin*. DİA. (4), 248-250. https://islamansiklopedisi.org.tr/ayin#1.

Türk Dil Kurumu, (t.y.). *Güncel Türkçe Sözlük*. https://sozluk.gov.tr.

Uluumay, E. (2019, 21 Mayıs). *Bursa Erkek Kıyafetleri*. Belgesel Tarih. https://www.belgeseltarih.com/bursa-erkek-kiyafetleri/.

Uzun, M.Ö. (2017). *Afyon Sandıklı Yaren Geleneğinde Müzik Unsurları*. 8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Müzik Oyun ve Eğlence, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 249- 274.

Üzümcü Ş. (2016). *Urfa Halk Oyunları*. Eyyübiye Belediyesi Kültür Yayınları-2.

Yahşi, T. (1998). *Bursa'nın Tarihi Coğrafyası*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Yeşiltaş, D. (2011). *Küresel Bale ve Dans Ansiklopedisi Cilt 2.* İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Yetişen, Y. K. (2016). Bursa'nın Efsanevi Mirası Kılıç-Kalkan Halk Oyunu. *Bursa'da Yaşam Dergisi*. s. 302- 315.

Yıldız, B. (2020). Hunlardan Osmanlı Dönemine: Türk (Eğri) Kılıcının Gelişim Süreci. *Harp Tarih Dergisi.* Sayı 2, s. 59-110. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2558478

Yüksel H. vd. (2004). *Kayseri Halk Oyunları, Köy Seyirlik Oyunları, Giyim- Kuşam*. Laçin Yayınları. Kayseri.

Wheeler, E. (1982). Hoplomachia And Greek Dances In Arms (Bound Offprint From: *Greek, Roman, And Byzantine Studies*, Volume 23, Number 3.Durham: Duke University.

Wratislaw, B. W. (1996). *Anılar '16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan Çizgiler*. Çev. M. Süreyya Dilmen. Karacan Yayınları, İstanbu

EKLER

Ek 1. Kaynak Kişiler

KK.1- Mustafa Tahtakıran, 28.05.1975, Lisans, Makine Mühendisi, Bursa, Görüşme tarihi: 25.03.2024.

KK.2- Şevket Şardağ, 09.02.1931, Lise, Yorgancı, Üsküp, Görüşme tarihi: 26.03.2024.

KK.3- Metin Dikerel, 18.07.1949, Lisans, Emekli, Bursa, Görüşme tarihi: 21.03.2024.

KK.4- Gündüz Yalçıner, 10.07.1938, Lisans, Arkeolog, Babaeski/ Kırklareli, Görüşme tarihi: 24.03.2024.

KK.5- Akın Ahu, 14.09.1969, Lise, Serbest Meslek, Bursa, Görüşme tarihi: 24. 04.2025.

KK.6- Talat Tuğrul Alaş, 03.11.1960, Lise, Emekli, Bursa, Görüşme tarihi: 24. 05.2025.

KK.7- Ayhan Sevengün, 01.06. 1951, Lise, Emekli, Bursa, Görüşme tarihi: 24.02.2025.

KK.8- Ufuk Aydın, 07.04.1981, Yüksek Lisans, Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Uzmanı, Kırşehir, Görüşme tarihi: 03.04.2025.

KK.9- Kenan Yetişen, 02.04.1952, Lisans, Kimya Mühendisi, Bursa, Görüşme tarihi: 27.10.2023.

KK.10- Nesrin Akşit, 13.03.1971, Lise, El sanatları öğretmeni, Bursa, Görüşme tarihi: 07.05.2025.

KK.11- Şinasi Çelikkol, 1947, Hayalî, Bursa, Görüşme tarihi: 09.11.2024.

KK.12- Göksenin İleri, 20.04.1950, Lise, Turizm Organizatörü, Bursa, Görüşme tarihi: 13.04.2025.

KK.13- Eslemnur Karaaslan, 11.11.2005, Lisans, Öğrenci, Bursa, Görüşme tarihi: 24. 02.2025.

KK.14- Ekrem Çavuş, 1958, Lisans, Ziraat Mühendisi, Sandıklı/ Afyonkarahisar, Görüşme tarihi: 26.03.2025.

KK.15- Efkan Çalış, 1973, Lisans, Matrak Spor Kurucusu, Ankara, Görüşme tarihi: 26.02.2025.

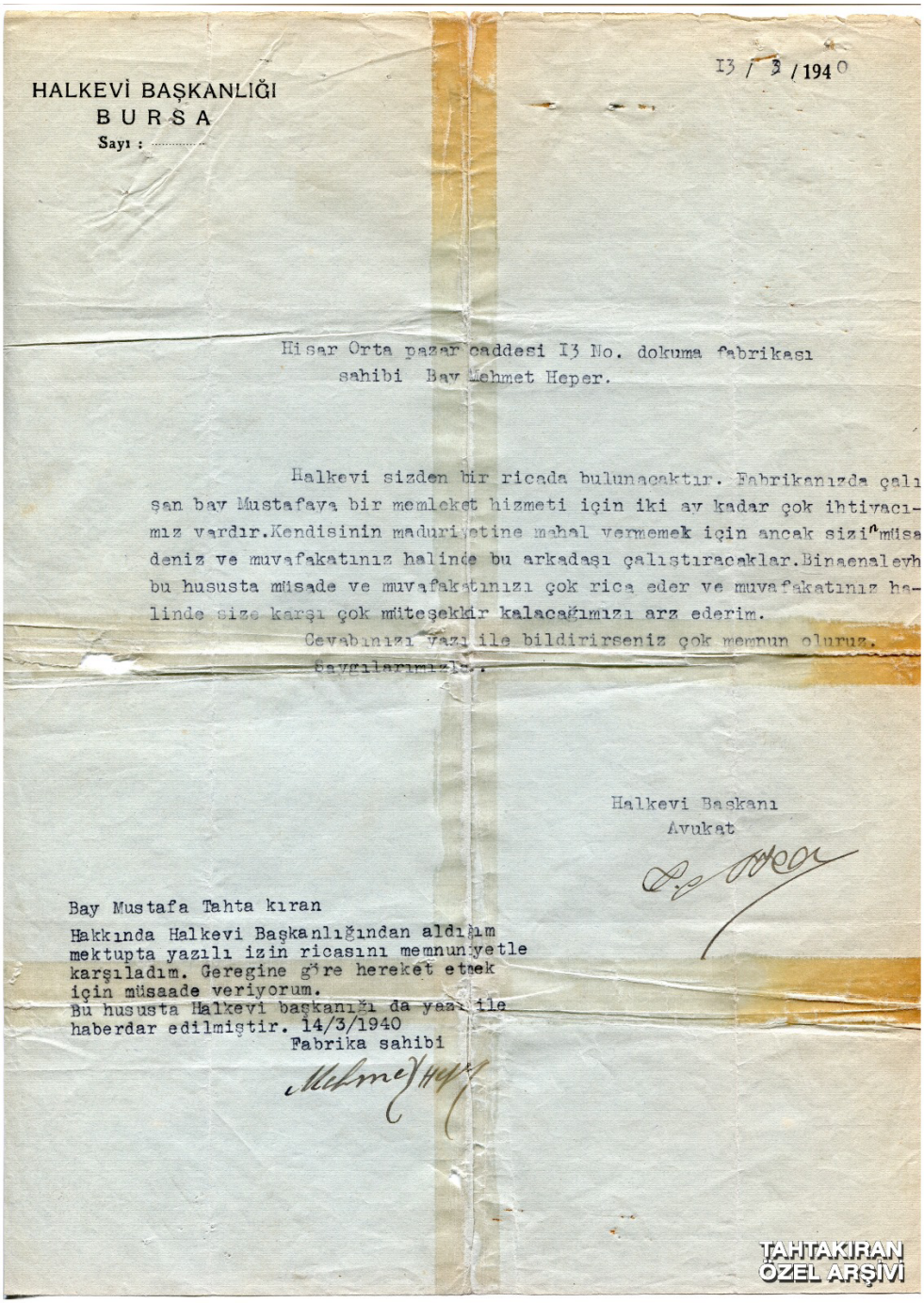
KK.16- Serdar Tahtakıran, 1970, Doktora, Avukat, Bursa, Görüşme tarihi: 25.03.2024.

KK.17- Nazım Gürak, 03.03.1966, Yüksek Lisans, Öğretim Görevlisi, Bursa, Görüşme tarihi: 15.07.2024.

Ek 2. Görüşme Soruları

1. Kılıç kalkan oyunu biliyor musunuz?
2. Kılıç kalkan oyunu nasıl bir oyundur? Anlatır mısınız?
3. Oyun kaç kişi ile oynanmaktadır?
4. Oyunun tarihi ve kökeni nereye dayanmaktadır?
5. Kılıç kalkan oyununun Osmanlı Devleti ile bir ilişkisi var mıdır?
6. Oyunun kurucusu kimdir?
7. Kılıç kalkan oyununa benzer bir oyun/dans biliyor musunuz?
8. Oyunun gereçlerinden olan kılıç ve kalkan neyi temsil etmektedir?
9. Bu oyun bir savaş oyunu/dansı mıdır?
10. Oyuncuların/dansçıların giydikleri kıyafetler Bursa yöresine ait kıyafetler midir?
11. Kılıç kalkan oyunu hangi zamanlarda icra edilmektedir?
12. Oyun, Bursa kültürünün izlerini yansıtmakta mıdır?
13. Oyun içerisindeki figürlerin anlamları var mıdır? Varsa bu anlamlar nelerdir?
14. Bursa kültürüne ait başka oyun/danslar var mıdır?
15. Bursa kültürüne ait oyunlar/danslar ile Kılıç kalkan oyununu ayıran temel farklar nelerdir?
16. Kılıç Kalkan Evi Müzesine gittiniz mi?
17. Bursa'da mevcut kaç tane Kılıç kalkan ekibi vardır?
18. Kılıç kalkan oyunu yurt dışında bilinen bir oyun mudur?

Ek 3. Halkevi'nin Mustafa Tahtakıran'ın Çalıştığı Fabrikadan İstediği İznin Dokümanı

HALKEVİ BAŞKANLIĞI
BURSA
Sayı : .....

13 / 3 / 1940

Hisar Orta pazar caddesi 13 No. dokuma fabrikası
sahibi Bay Mehmet Heper.

Halkevi sizden bir ricada bulunacaktır. Fabrikanızda çalışan bay Mustafaya bir memleket hizmeti için iki ay kadar çok ihtiyacımız vardır. Kendisinin maduriyetine mahal vermemek için ancak sizi müsaadeniz ve muvafakatınız halinde bu arkadaşı çalıştıracaklar. Binaenaleyh bu hususta müsade ve muvafakatınızı çok rica eder ve muvafakatınız halinde size karşı çok müteşekkir kalacağımızı arz ederim.
Cevabınızı yazı ile bildirirseniz çok memnun oluruz.
Saygılarımızla.

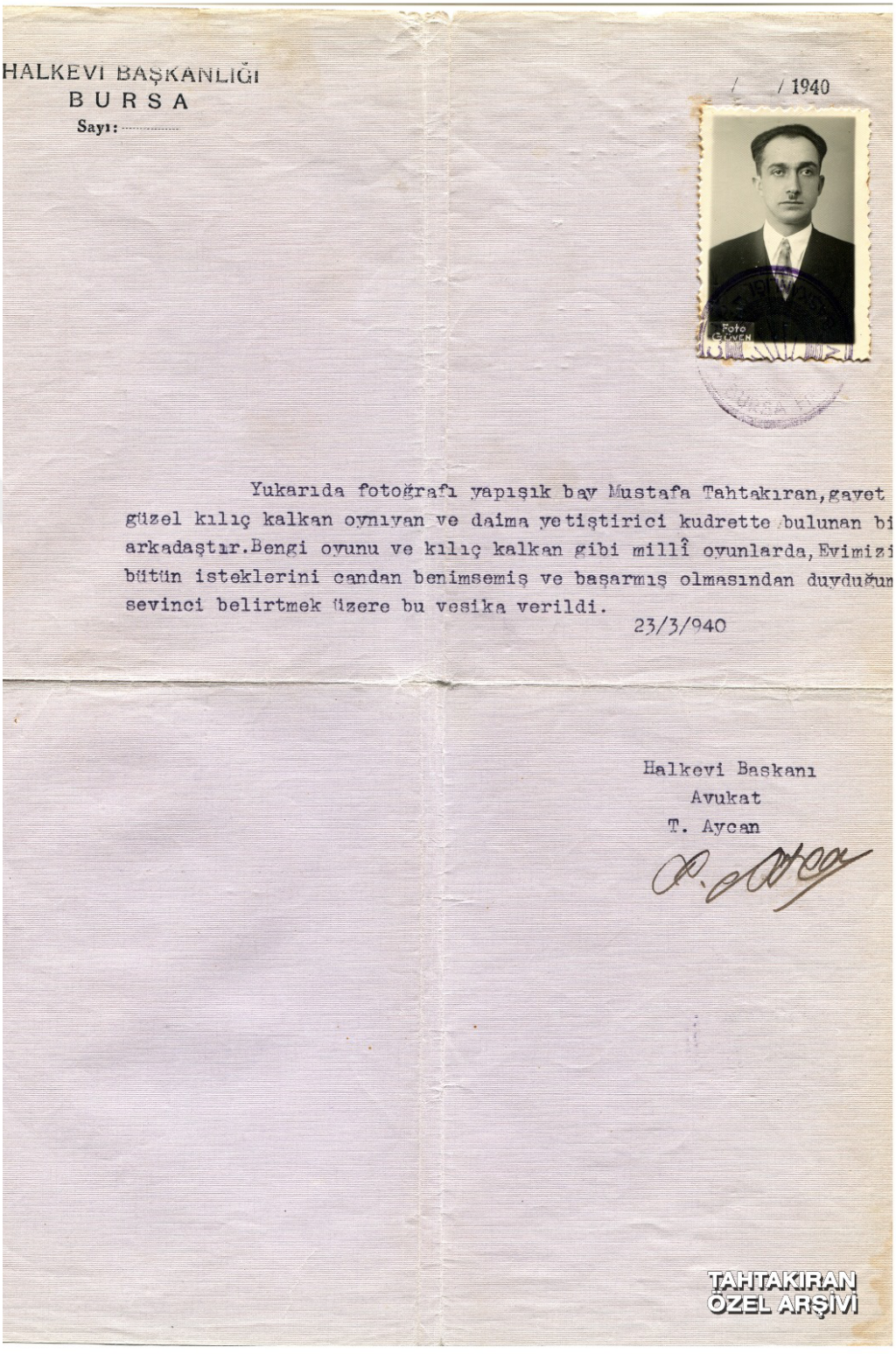
Halkevi Başkanı
Avukat

Bay Mustafa Tahta kıran
Hakkında Halkevi Başkanlığından aldığım mektupta yazılı izin ricasını memnuniyetle karşıladım. Geregine göre hereket etmek için müsaade veriyorum.
Bu hususta Halkevi başkanlığı da yazı ile haberdar edilmiştir. 14/3/1940
Fabrika sahibi

TAHTAKIRAN ÖZEL ARŞİVİ

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 4. Mustafa Tahtakıran'ın Halkevi'nden Aldığı Vesika

HALKEVİ BAŞKANLIĞI
BURSA
Sayı: .....

/ / 1940

Yukarıda fotoğrafı yapışık bay Mustafa Tahtakıran, gayet güzel kılıç kalkan oynıyan ve daima yetiştirici kudrette bulunan bi arkadaştır. Bengi oyunu ve kılıç kalkan gibi millî oyunlarda, Evimizi bütün isteklerini candan benimsemiş ve başarmış olmasından duyduğun sevinci belirtmek üzere bu vesika verildi.

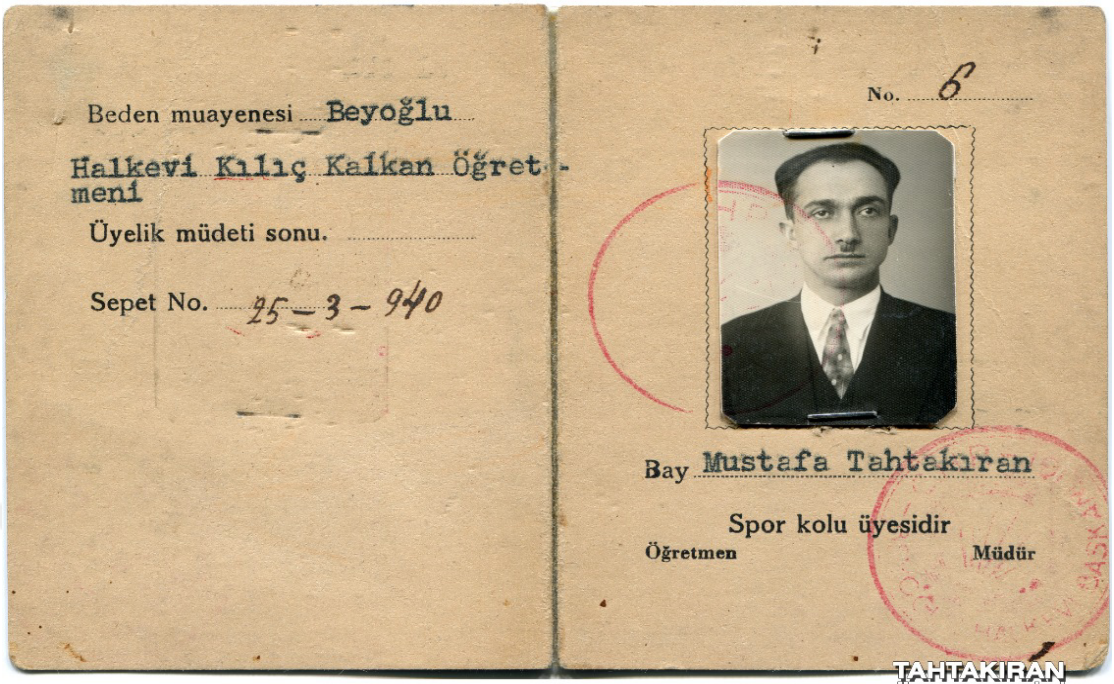
23/3/940

Halkevi Başkanı
Avukat
T. Aycan

TAHTAKIRAN
ÖZEL ARŞİVİ

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 5. Mustafa Tahtakıran'ın Halkevi'nden Aldığı Vesika ve Telgraf

Beden muayenesi Beyoğlu

Halkevi Kılıç Kalkan Öğretmeni

Üyelik müdeti sonu.

Sepet No. 25 – 3 – 940

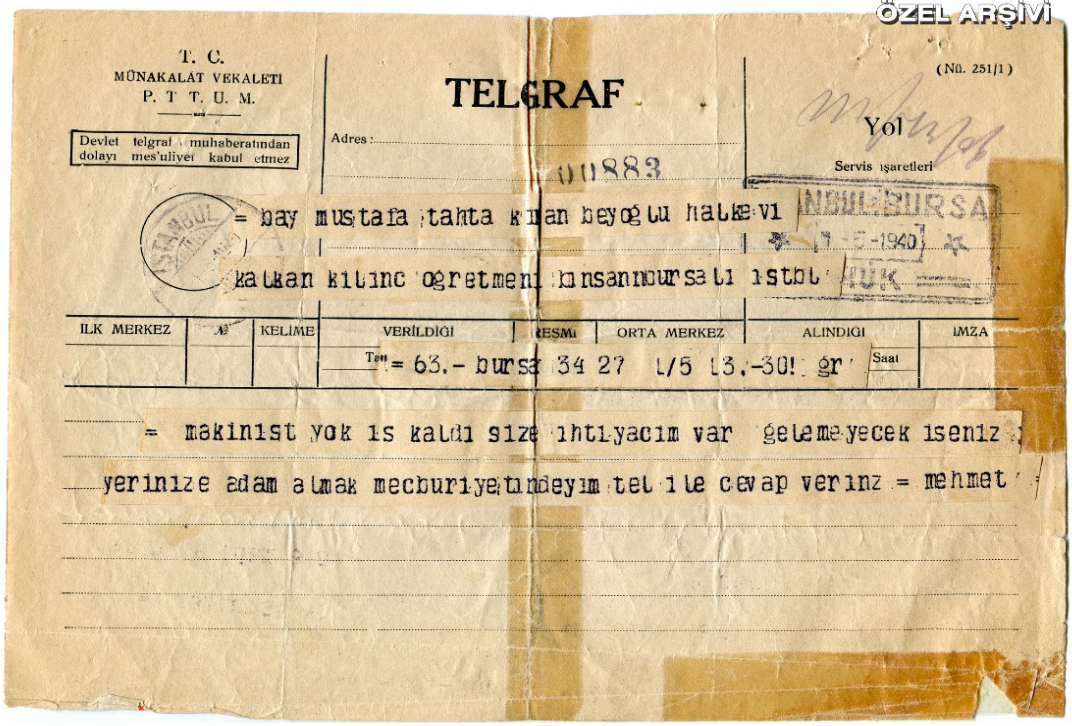
No. 6

Bay Mustafa Tahtakıran

Spor kolu üyesidir

Öğretmen Müdür

TAHTAKIRAN ÖZEL ARŞİVİ

T. C.
MÜNAKALAT VEKALETİ
P. T. T. U. M.

Devlet telgraf muhaberatından dolayı mes'uliyet kabul etmez

TELGRAF

(Nü. 251/1)

Yol

Adres:

Servis işaretleri

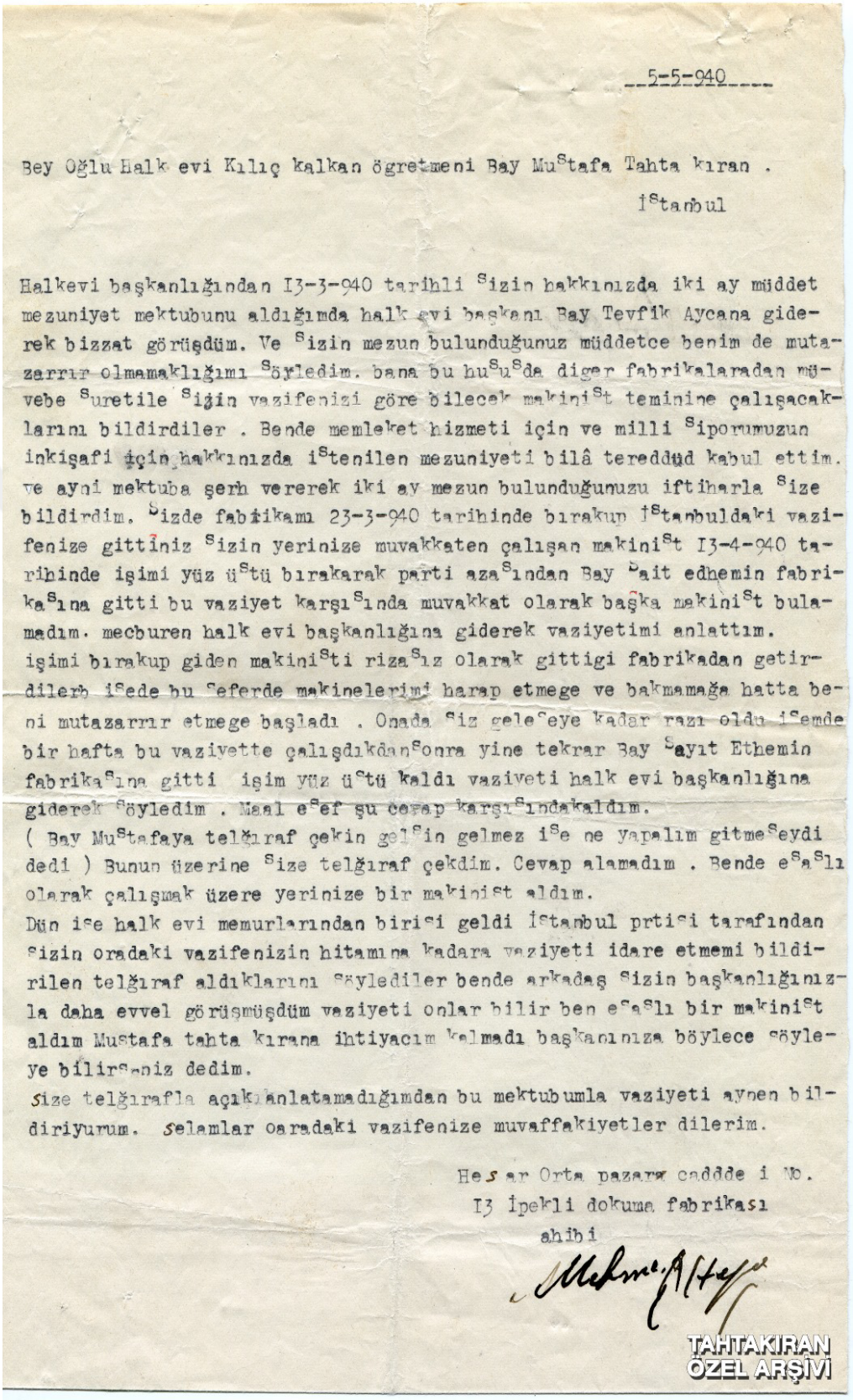
= bay mustafa tahta kılan beyoğlu halkevi kalkan kılınc öğretmeni konsanbursalı istbl

İLK MERKEZ	№	KELİME	VERİLDİĞİ	REŞMİ	ORTA MERKEZ	ALINDIĞI	İMZA
			Tel = 63.- bursa 34 27 1/5 13.-30 gr	Saat			

= makinist yok is kaldı size ihtiyacım var gelemeyecek iseniz yerinize adam almak mecburiyetindeyim tel ile cevap veriniz = mehmet

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 6. Fabrika Sahibinin Tahtakıran'a Gönderdiği Mektup

5-5-940

Bey Oğlu Halk evi Kılıç kalkan ögretmeni Bay Mustafa Tahta kıran .

İstanbul

Halkevi başkanlığından 13-3-940 tarihli sizin hakkınızda iki ay müddet mezuniyet mektubunu aldığımda halk evi başkanı Bay Tevfik Aycana giderek bizzat görüşdüm. Ve sizin mezun bulunduğunuz müddetce benim de mutazarrır olmamaklığımı söyledim. bana bu husuda diger fabrikalaradan müvebe suretile sizin vazifenizi göre bilecek makinist temininе çalışacaklarını bildirdiler . Bende memleket hizmeti için ve milli sporumuzun inkişafi için hakkınızda istenilen mezuniyeti bilâ tereddüd kabul ettim. ve ayni mektuba şerh vererek iki ay mezun bulunduğunuzu iftiharla size bildirdim. Sizde fabrikamı 23-3-940 tarihinde bırakup İstanbuldaki vazifenize gittiniz sizin yerinize muvakkaten çalışan makinist 13-4-940 tarihinde işimi yüz üstü bırakarak parti azasından Bay Sait edhemin fabrikasına gitti bu vaziyet karşısında muvakkat olarak başka makinist bulamadım. mecburen halk evi başkanlığına giderek vaziyetimi anlattım. işimi bırakup giden makinisti rizasız olarak gittigi fabrikadan getirdilerb işede bu seferde makinelerimi harap etmege ve bakmamağa hatta beni mutazarrır etmege başladı . Onada siz gelesiye kadar razı oldu işemde bir hafta bu vaziyette çalışdıkdansonra yine tekrar Bay Sayıt Ethemin fabrikasına gitti işim yüz üstü kaldı vaziveti halk evi başkanlığına giderek söyledim . Maal esef şu cevap karşısındakaldım.
(Bay Mustafaya telğıraf çekin gelsin gelmez işe ne yapalım gitmeseydi dedi) Bunun üzerine size telğıraf çekdim. Cevap alamadım . Bende esaslı olarak çalışmak üzere yerinize bir makinist aldım.
Dün ise halk evi memurlarından birisi geldi İstanbul prtisi tarafından sizin oradaki vazifenizin hitamına kadara vaziyeti idare etmemi bildirilen telğıraf aldıklarını söylediler bende arkadaş sizin başkanlığınızla daha evvel görüşmüşdüm vaziyeti onlar bilir ben esaslı bir makinist aldım Mustafa tahta kırana ihtiyacım kalmadı başkanınıza böylece söyleye bilirseniz dedim.
Size telğırafla açıklanlatamadığımdan bu mektubumla vaziyeti aynen bildiriyorum. Selamlar oaradaki vazifenize muvaffakiyetler dilerim.

Hesar Orta pazarı caddde i No.
13 İpekli dokuma fabrikası
sahibi
Mehmet Altay

TAHTAKIRAN ÖZEL ARŞİVİ

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 7. Bonservis Dokümanı

MEHMET HEPER
Hisar Dokuma Fabrikası No. 13
TELEFON: 247
BURSA

Foto GÜVEN
BURSA
Orta Pazar Dokuma Fabrikası

B O N S E R V İ S

Adı : Mustafa Tahtakıran
Baba adı : Sadık
Doğumu : Bursa 1324
Adresi : Daire 6.Şeker ece M.ve caddesi NO: 7

Yukarda hüviyeti yazılı ve fotografisi yapışık Mustafa Tahtakıran Fabrikamda 1/1/1933 tarihinden 23/3/1940 tarihina kadar ustabaşılık vazifesinde ciddiyet ve sadakatla çalışırken Cumhuriyet halk partimizin spor teşkilâtında memleket hizmeti için bilgilerinden istifade edilmek üzere Istanbul Beyoğlu Halkevi Spor öğretmenliğine tayin edilerek fabrikamdan Bursa halk evi elile ve kendi arzusu veçhile ayrıldığını ayni zamanda hüsnüahlâk sahibi olduğunu tasdik eylerim.

İşbu bonservis kendisine verilmiştir.

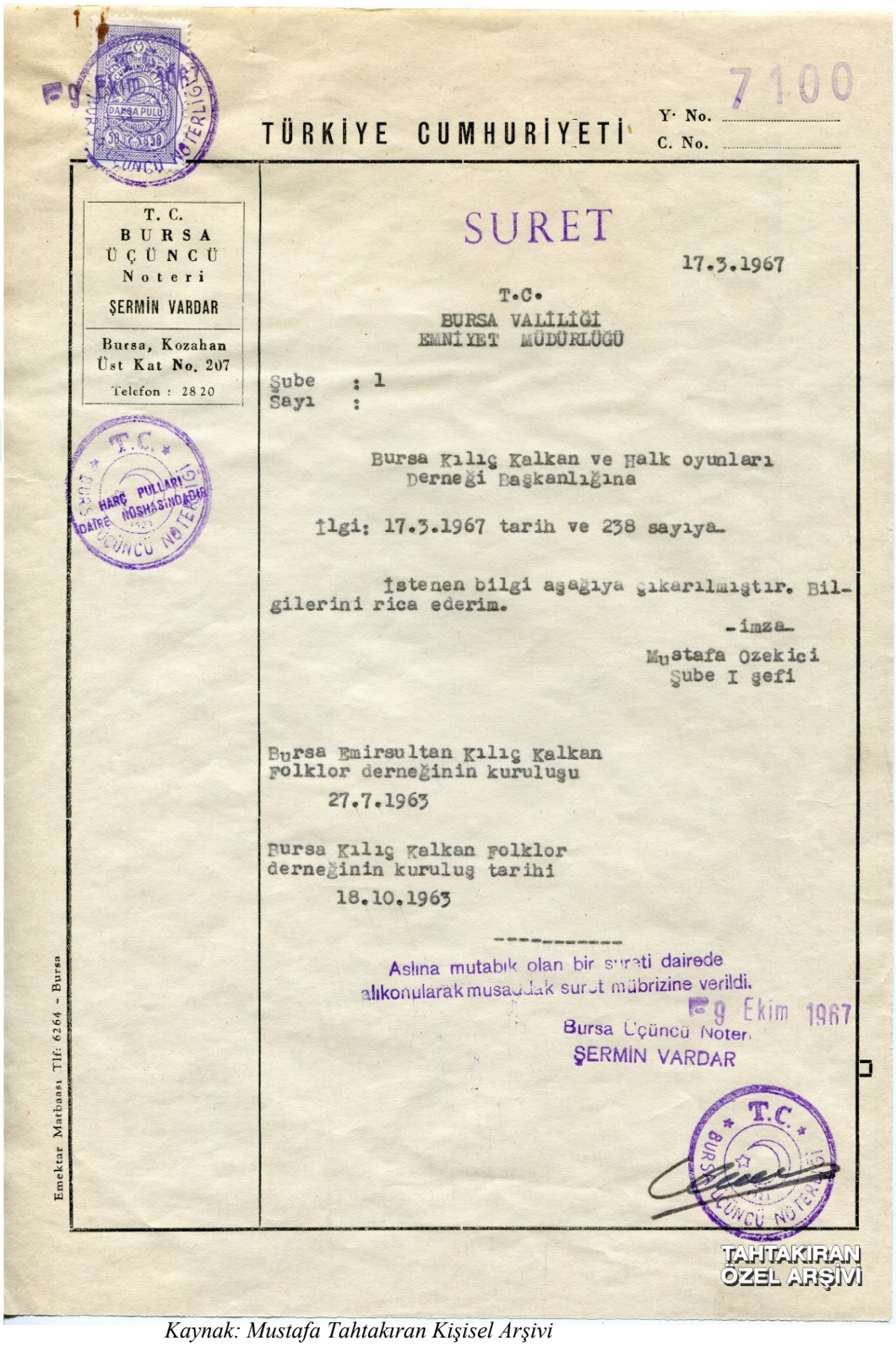
23/3/1940

Orta Pazar Dokuma Fabrikası

TAHTAKIRAN ÖZEL ARŞİVİ

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 8. 17.03.1967 Tarihli Emniyet Müdürlüğünden Alınmış Dernek Kuruluş Tarihlerini Bildiren Doküman

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Y. No. 7100
C. No.

T. C.
BURSA
ÜÇÜNCÜ
Noteri
ŞERMİN VARDAR
Bursa, Kozahan
Üst Kat No. 207
Telefon : 28 20

SURET

17.3.1967

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ

Şube : 1
Sayı :

Bursa Kılıç Kalkan ve Halk oyunları
Derneği Başkanlığına

İlgi: 17.3.1967 tarih ve 238 sayıya.

İstenen bilgi aşağıya çıkarılmıştır. Bilgilerini rica ederim.

-imza-
Mustafa Ozekici
Şube I şefi

Bursa Emirsultan Kılıç Kalkan
Folklor derneğinin kuruluşu
27.7.1963

Bursa Kılıç Kalkan Folklor
derneğinin kuruluş tarihi
18.10.1963

Aslına mutabık olan bir sureti dairede
alıkonularak musaddak surat mübrizine verildi.
9 Ekim 1967
Bursa Üçüncü Noter.
ŞERMİN VARDAR

Emektar Matbaası Tlf: 6264 - Bursa

TAHTAKIRAN ÖZEL ARŞİVİ

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 9. 15.09.1954 Tarihli Reşad Enis'in Tahtakıran'la Yaptığı Röportaj

15 Eylül 1954 CUMHURİYET

Dünya Hâdiseleri

Para kazanabilmek için istifa eden vali!

Çocuklarının istikbalini düşünerek vazifeden ayrıldığı bildirilen Dewey ailesi bir toplantı esnasında

New York şehri büyük bir «seçim harbi» ne hazırlanmaktadır. Birleşik Amerikada seçmen kütlesinin yüzde onunu teşkil eden New York'un Valisi Thomas Dewey bundan bir kaç gün evvel hüsnü hayata döneceğini ilân etmiştir.

Dewey'den boşalan yer için kısa zamanda yapılacak seçimleri Demokratların mı, yoksa Cumhuriyetçilerin mi tutuğu aday kazanacaktır?

Her iki partinin kampanyasını şimdiden hazırlamakta olanlar şöyle diyorlar: «Thomas Dewey kalsaydı, seçimin neticeleri üzerinde onun şahsî prestiji büyük rol oynayacaktı. Simdi ise seçmenler Valiyi seçerken ya Demokratları ve ya Cumhuriyetçileri, yani ya Eisenhower'e veya Stevanson'a rey vereceklerdir.»

New York vali seçiminin, 1956 Başkan seçiminden evvel iki başkumandan arasında cereyan edecek bir meydan muharebesine benzetenler bile vardır. Diyorlar ki: «Eisenhower, New York valiliği için ileri sürdüğü Cumhuriyetçi adayın kazanılığını güvenerek 1956 da Başkanlığı kaybedeceğinden emin olabilir.»

Thomas Dewey neden çekildi? Ortada muhtelif sayılar dolaşıyor. 1 — Thomas Dewey, Eisenhower hükümetinde mühim bir vazife alabilmek için New York valiliğini bırakmıştır. Bu bâtıl'ı ileri sürenlere göre, Amerikan politikasının son zamanlarda Avrupada ve Asyada bekleyen meseleleri alanında olmayan yeni bir Dış İşleri Bakanı aranmasına yol açmıştır ve Eisenhower bu vazifeye Dewey'i getirmek azmindedir.

Bu iddianın doğru olmadığını söyleyenler çoktur. Onlar, Eisenhower'in dostlarına çok başlı olduğunu ve şu sırada Dulles'i kaybetmeğe edemiyeceğini belirtmekle ve Dewey'e hükûmette vazife verilmesi düşünülüyorsa bunun Dış İşleri Bakanlığından başka bir yerde olacağını ilâve etmektedirler.

2 — Şimdiye kadar reşaf vazifelerde bulunan Thomas Dewey'in 24 sene devlet hizmetinde kaldıktan sonra artık çocuklarının istikbalini düşünmek zamanı geldiğine inanmış ve bu maksadla husûsî hayata atılmayı kararlaştırmış olmaktadır. Guyet kıymetli bir avukat olan Dewey'in, husûsî hayatta, devlet hizmetinde kazandığından çok daha fazla para kazanacağı ve böylelikle de çocuklarının istikbalini bir nisbet dahilinde sağlıyabileceği ileri sürülmektedir.

52 yaşında olan Dewey'in, husûsî hayatta çalışmaları ile para kazanabileceğine muhakkak nazarile bakılmaktadır.

***

New Yorkta seçim mücadelesi kimler arasında cereyan edecek?

Cumhuriyetçi partiden senatör Ives'in aday olarak mücadeleye atılmağa hazırlandığı öğrenilmiştir. Bu Cumhuriyetçi senatör, parti dahilinde daha ilk günlerde Eisenhower'ci olarak tanınmış. Taft ile amansız mücadele yapmış bir kimsedir. Ives, Cumhuriyetçi partinin «gençler» grupuna mensubdur ve partinin ensesine yapıştırılmış olan «muhafazakâr» etiketini de yırtmağa çalışanlardan biridir.

İşte diyorlar, 1956 da Eisenhower'in ölüe edeceği netîceyi, iki ay sonra bu Cumhuriyetçi cene senatörün toplıyabileceği reyleri şimdiden kestirmek mümkün olacaktır.

Eisenhower'in bu Cumhuriyetçi senatörü karşısına Stevenson'da Demokrat partinin kıdemli ve tanınmış elemanlarından birini çıkarıyor.

— Avvcell Harriman!

Demokrat parti içinde, eski Başkan Roosevelt'in bütük oğlu Frank Im. Roosevelt Jr., New York valiliğine aday gösterilebilmek için aku mücadele yapmış fakat netice elde edememiştir. Parti teşkilâtı, Roosevelt Jr'in, kabiliyetli bir gene olduğunu tasdik etmekle beraber mühim siyasî teşkilleri elverdiğ anlaşılan bu seçime Averell Harriman gibi tecrübeli bir partiliyi sok mayı daha doğru bulmuşlardır. Harriman, Stevenson'un guyet emin destekçilerinden biridir.

40 yaşında olan Roosevelt'in oğlu «beklîyeceğim» demiştir. Bahsinin New York valiliğinden Başkanlığa yükseltiş olduğunu unutmıyan Roosevelt Jr. de bahemehal bu yolları geçilmesi lâzım geldiğine kanidir.

***

New York valiliği için seçim o derece sıkıa toplanacaktır ki, eyni zamanda diğer Amerikan eyaletlerinde de vali seçimleri, temsilciler meclisi ve senato için seçim yapılacağı sıralı unutulmaktadır. Halbuki bu seçimlerde en ufak bir rey kaybına tekrâdır. Bugün Temsilciler Meclisi ile Senatoda ferîkiye ile muhalefet arasındaki fark, çok ghi bir seçimi.

Fakat gene de New York seçimi bu yönde tutulacyor, yakında Eisenhower ile Stevenson'un hizmet seçim kampanyasını açarak, kendi adaylarının için rey toplımağa teşebbüs edecekleri bildiriliyor.

Hâmi S.

ANTALYA
ŞUBEMİZ
Bugün
hizmetinize giriyor
FETİH ve CUMHURİYET ALTINLARI
HUSUSİ KEŞİDESİ
Hesap açtıranlara cazip ve hoşgörülü bir hediyeler
TÜRK TİCARET BANKASI

«CUMHURİYET» in Tefrikası: 14

BAHÇEDEN BİR ADAM GİRDİ

Yazan: PERDİAN ZORLU

Şimdi aynı eller o kan oluşuyor. Acaba o kızı ei parçasını da aynı revkle mi oluşuyor, aynı istekle mi oluşuyor? İmkânsız, olamaz. Bunu inanmak istemiyor. İçi kıyan dolu, bir çok şeye isyan ediyor. Fakat sesini çıkarmak ne kuvveti, ne de hakkı var. Niçin hakkı yok! Çünkü parasız... Para... Bu evde o kadar çekici ki, öyle emîdi ki fatia paraya lüzum yok: geçinebilecek kadar olsa tereddüt etmeden, arkasına bakmadan çıkar gider. Ama Feridun? O kalır. Ona çok para lâzım. O daha enaretin, satın alınmanın ne demek olduğunu bilmiyor. Belki de kendi gibi enilmez. Gül fena tutkun. Adama karşı gülüşüne yumuşuyor, sevgek, irâdesi bir hal alıyor. Etrafa yaptığı şımarıklıkları, aksilikleri ona yapamamışa başlıdı. Hayır, Feridun esilmiyecek... Tuhaf, bu adamdan nefret ediyor. Fakat bu nefret onu felâce azmı etmekte mâni olmıyor. Öyle güzel ki... Bir ilâh gibi. Bir sevk ilâhı.

Mehtab var. Etrafına serpilmiş yıldızların ortasında azametle duruyor. Çeşitli çiçeklerin kokusunu toplıyan, haygın, ılık bir yaz havası. Ama gene Leylâ boğuluyor. Kokuz bir hayvan gibi karanlık bir köşe arıyor. Kendini saklamak, derdini saklamak istiyor. Kimseyi görmek istemiyor. Adeta saklanmak için, parçalamaktan korkuyor. Kimsenin bulamıyacağı bir köşe arıyor. Bilhassa anda da ağlıyamıyacak. İçindeki alev gögrünü, beğanını, gözlerini kurutuyor. Kolayına bakmadan çıkar gider. Ama Feridun? O kalır. Ona çok para lâzım. O daha enaretin, satın alınmanın ne demek olduğunu bilmiyor. Belki de kendi gibi enilmez. Gül fena tutkun. Adama karşı gülüşüne yumuşuyor, sevgek, irâdesi bir hal alıyor. Etrafa yaptığı şımarıklıkları, aksilikleri ona yapamamışa başlıdı. Hayır, Feridun esilmiyecek... Tuhaf, bu adamdan nefret ediyor. Fakat bu nefret onu felâce azmı etmekte mâni olmıyor. Öyle güzel ki... Bir ilâh gibi. Bir sevk ilâhı.

Mehtab var. Etrafına serpilmiş yıldızların ortasında azametle duruyor. Çeşitli çiçeklerin kokusunu toplıyan, haygın, ılık bir yaz havası. Ama gene Leylâ boğuluyor. Kokuz bir hayvan gibi karanlık bir köşe arıyor. Kendini saklamak, derdini saklamak istiyor. Kimseyi görmek istemiyor. Adeta saklanmak için, parçalamaktan korkuyor. Kimsenin bulamıyacağı bir köşe arıyor. Bilhassa anda da ağlıyamıyacak. İçindeki alev gögrünü, beğanını, gözlerini kurutuyor. Kolayına bakmadan çıkar gider. Ama Feridun? O kalır. Ona çok para lâzım. O daha enaretin, satın alınmanın ne demek olduğunu bilmiyor. Belki de kendi gibi enilmez. Gül fena tutkun. Adama karşı gülüşüne yumuşuyor, sevgek, irâdesi bir hal alıyor. Etrafa yaptığı şımarıklıkları, aksilikleri ona yapamamışa başlıdı. Hayır, Feridun esilmiyecek... Tuhaf, bu adamdan nefret ediyor. Fakat bu nefret onu felâce azmı etmekte mâni olmıyor. Öyle güzel ki... Bir ilâh gibi. Bir sevk ilâhı.

İSKANDİNAVYA notları

Norveç kıyıları

Yazan: Aydemir Balkan

— 2 —

«Jylland» yavaş yavaş demir alıyor. Bizadan Hirshfeld'ı ve Danimarka sahillerini terkedeceğiz. Sabahın alaca karanlığı... Yağmur ve rüzgâr hafifemiş gibi görünüyor. Yalnız deniz yolculuklarında aran pek iyi olmıyan Karabuda dürbüneli:

«— Çok sallanır mıyız dersin?» diyor.

«Jylland» oldukça küçük bir gemi. Bir harb gemisinden bozma imiş. Fakat güvet tüna ile onarılmış ve bahlılmış. Her tarafı parıl parıl. «Jylland» bir Norveç gemisi. İlk defa bir Norveç bayrağının altına biniyorum. Sabah rüzgârında kırmızı zemin üzerine mavi ve beyaz haçlı Norveç bayrağı rüzgâyle çırpınıyor. Hava adamakıllı soğuk, iyice sarınmış olarak Karabuda ile güvetteyiz. Ömürlüzde Hirshala... Yarı karanlıkta tek tük lâmbalar yanıyor. Kasaba şimdi daha da ıssız ve garib görünmekte. Bu halle onu daima hatırlıyacağım.

Gemiye tek tük yolcular geliyor. Herkes diğerini biraz hayret, biraz da alâka ile süzüyor. Bu ücra limanda, bu küçük gemiye o kadar gayrıtabî duruyoruz ki...

***

Küpeşteye dayanmış, uyanmağa başlıyan martıları seyrediyorum. «Jylland» akşam vakti Oslo körfezine, daha doğrusu Oslofjord'a girecek. İskandinavyaya ayak basacağız. İskandinavya... Coğrafyada öyle isimler vardır ki hayal ve hülya doludurlar. Pirenleer veya Ateş adaları gibi. İskandinavya da öyle bir mihayyilemizin içinde sisli, güzel bir halde, korkunç kahramanların, Viking efsanelerinin diyarı değil midir?

İskandinavya hakkında ne billiyorum? Küçükliğimde tahayyül ettiğim uzak, karlı yarımadaya zamanla bazı isimler, bazı vakâlar ilâve oldu: İskandinav mitolojisi kahramanları, Tanrı Odin, Thor ve Asgar, biraz efsane, biraz hakikat olan İskandinav tarihi, ortaçağ, kıyamlar, ezikliklar, ustalıklar, cesaretler, ortaçağda küçücük Viking tekneleriyle Normandiyaya, İrlandaya ve Grönlandaya gönderilen Vikingler ile sonunda alt ayında karanlığa gömülü kuzey Norveç fiyortlarında ağır aş faliyetlerini kurtulan Vikingler... Sonradan Gömlfyorda böyle mükemmel bir fabrika gezdik.)

Bütün bunları nasıl tıah etmeli? Disiplin mi? Çalışkanlık mı? Hayır... Bunlar gerekli, fakat yatar şartlar değildirler. İskandinav milletlerinin tılsımı bence cesaret, ilkime, talhate meydan okuyan vahşi bir cesarettir. Vikinglerden bu yana İskandinavyalıların esrebi başka türlü izaha imkân yoktur.

Unutmamalıdır ki İskandinav milletlerinin cesaret ululaşmış, Tanrılaşmıştır. Hiristiyanlığı kabul ettikten yıllarca sonra dahi Tanrı Odin'i İskandinavyalılar daima hatırlamışlardır. Odin kuzeyin Zigfridleridir. Fakat cesurların, korkusuzların Tanrısıdır. Valkyrieller cesurları Odin'in gökkubbeli sarayına götürürler. Korkaklar ve sinik ruhlular ise Hela'nın ölüm ülkesine inerler. İngiliz filozofu ve tarihçisi Carlyle'a göre bu nokta bütün şimal ülkelerinin ruhu olmuştur. Fakat Odin Carlyle'in kitaplarında değil, ortaçağın destanlarında yaşıyor. Bugün bile Norveç, Danimarka, İsveç, İzlanda ve Grönlandaya gidiyorsanız, Odin'in ve Vikinglerin izlerini bulmak için her şey yapılmış. Bundan istifade etmek istedi. Yalağında döndü, yerleştiğini hatırlattı. Bir çok şey değişmiş. Bu gün sonra da bir kaç sonuncu alıbahsın arasında Gölün ninin kıpkırmızı ve sevgiliye sayılmaz hale çıkacaklardı. Gül böyle istemiyordu. Gül daima değişik bir şey yaşmak isterdi.

Herkes heyecanlı idi. Kora beyaz köşkü dolduran herkesin gözünde birbirine tezad değişik hislerin yaratıştı: bir heleun vardı. Leylâ ansak sabaha kargı uyuyabilmiş. Sabah da bir hayli geç kalkmıştı. Saat onu geliyordu. Hayret, kocası onu uyandırmak için hiç bir şey yapmamıştı. Bundan istifade etmek istedi. Yalağında döndü, yerleştiğini hatırlattı. Bir çok şey değişmiş. Bu gün sonra da bir kaç sonuncu alıbahsın arasında Gölün ninin kıpkırmızı ve sevgiliye sayılmaz hale çıkacaklardı. Gül böyle istemiyordu. Gül daima değişik bir şey yaşmak isterdi.

Herkes heyecanlı idi. Kora beyaz köşkü dolduran herkesin gözünde birbirine tezad değişik hislerin yaratıştı: bir heleun vardı. Leylâ ansak sabaha kargı uyuyabilmiş. Sabah da bir hayli geç kalkmıştı. Saat onu geliyordu. Hayret, kocası onu uyandırmak için hiç bir şey

Şehirden Röportajlar

Halk oyunlarımız Türk savaşçılığını temsil eder

Çamaşır yıkamayı, hamur yuğurmayı, yün eğirmeyi tasvir eden köylü halayları — Karayılana niçin bu isim takılmış? — Bursa ekipi, kılıç kalkan oyunlarında 3 yaralı vermiş — Atatürk ve oturak âlemleri — Halk oyunları müsabakalarında İstanbul ekipi niçin yok?

Röportajı yapan: Reşad Enis

Şahillerde birken halk, 22 vilâyetin temsilcilerini alkışlıyor. Beşinteş vapuru sanki manzara bir davul oldu: Köyden köye dolasan, delikanlıları cenge çağıran bir davul... Şahillerden koşan alkışlara gemiden artırmalı yazmalar sallanıyor. Büyük Karayılan, Küçük Karayılan, Aydalı Mustafa Dumatra, davullarına daha şiddetle gümbürdetiyorlar... Zamur suratlı, kara bıyıklı, kara gözlü zımarı daha kuvvetle üfürüyor... Geminin en üstünde (yani dumunda) Sivaslılar halay çekiyorlar. Bacaklarında zıpgalari, şırtlarında zıkmaları, başlarında fes hindileri, gümüş düğmeli gömlekleriyle Sivaslılar... Gümüş köstekler havalara fırlıyor.

— Gel bakalım Kahraman Asana-ğa... Hadim Atatürk zamanında Akkarada hariciye köşkünde on beş gün misafir edilmişsin...

Kahraman Asanağa, İngiliz Hariciye Nazırı Eden'in kendisini hararetle tebrik ettiğini anlatırken, vapur iskeleye girmiştir.

Sivaslıların 78 oyunları varmış:

— Ağırlama, Yanlama, Üçayak, Hoplöktük, Maça, Temzara, Şeyhan, Bire... Köylü Halayı iş hayatını tasvir eder. Çamaşır yıkamayı, hamur yuğurmayı, yün eğirmeyi, un elemeyi... Kadınlar aynı halayı çekerler...

Çekin halay dizilsin
Halaya kalkmayanın
Burun boynu uzulsün
Sahabları bizim yanın
Bi gelin bir kız geldi
Birisinin adı Kahraman
Kaşları var çatma çatma
Değirmenin bendinde kalaydan kazası

Bir yavrunun uğruna yedim ıramadına

***

Karayılanı, kaptan köprüsünün arkasında, Ödemişli Çakırcalının tonunu ile beraber yakalıdım. Istanbullu, Karayılan deminde dayvalı, davul denince Karayılanı hatırlıyor muhakkak...

— Sana neye Karayılan demişler, dedim; hiç de yılan gibi adam değilsin...

— Yirmi bir yaşındayım, diye bunda etten ve kemikten bir insan, asırlarca önce İskandinavyada yaşamış pervasız bir silâhşör, bir Viking'tir. Cengaver İskandinav ülkesadi onu putlaştırmıştır. Odin kuvvetin, büyük hâkimdir, kuzeyin bir yük düşüncesi, Tanrı sofasında bir kahramandır. Odin bütün şimal gökünün kapılıyan cesaret Tanrısıdır. Tabiatın bu güçlü kuvvetli çocukları, saf ruhlu cengaver Vikinglerden, İskandinavlar için Odin karanlıkta bir büyük şiktır.

***

Bütün gün Sizâerakta sallandıktan sonra akşama doğru Norveç'li yolcu yoktalarına gelmişti. Norveçli denilmemiş haber verdiler. Güvertaye çıktık. Güneş bulutlardan sıyrılmış. Fakat hâlâ müthiş bir rüzgâr esiyor. Ya önümüzde mor kayalıklar. Bıçak gibi sırtları gümüşsu sarıyor. Kıyıları köpük içinde. Geride hagin dağ silüetleri... Yaklaştıkça mütevazi fenerlerin yanında geçmişe başlıdık. Kesinlikle, paşam... Bu sülüklerin yedinci cihoğlıyız.»

Kamuşunda Sarıcoğlu Şükrü de vardı: «Yiğit lâkabile anılır.» dedi.

Bursa ekipinin Açıkhava Tiyatrosundaki gösterileri karşısında heyecan ve korku duymamış hemşerilerim olduğunu sanmıyorum. Bu bir oyun değil, gerçek bir savaşız.

Mustafa Tahtakıran:

— Acıkava Tiyatrosunda tam üç varalı verdik, dedi; benim vücudümde de on yedi yaramın izi vardır. Sonelerce evvel bir kılıç vurmuşlar. Bir de bıçak izi var. Bu sefer omuzumda bir yara aldım. Ama ekibimiz yaralılarımızla beraber dönüyor. Bu bizim için gururdur.

1 — Askere çağırılış, eratı uğurlama için peşrev.

2 — Askere ültbaktan sonra yemin merasimi.

3 — Kılıç ikilene talimleri, cenge girişme.

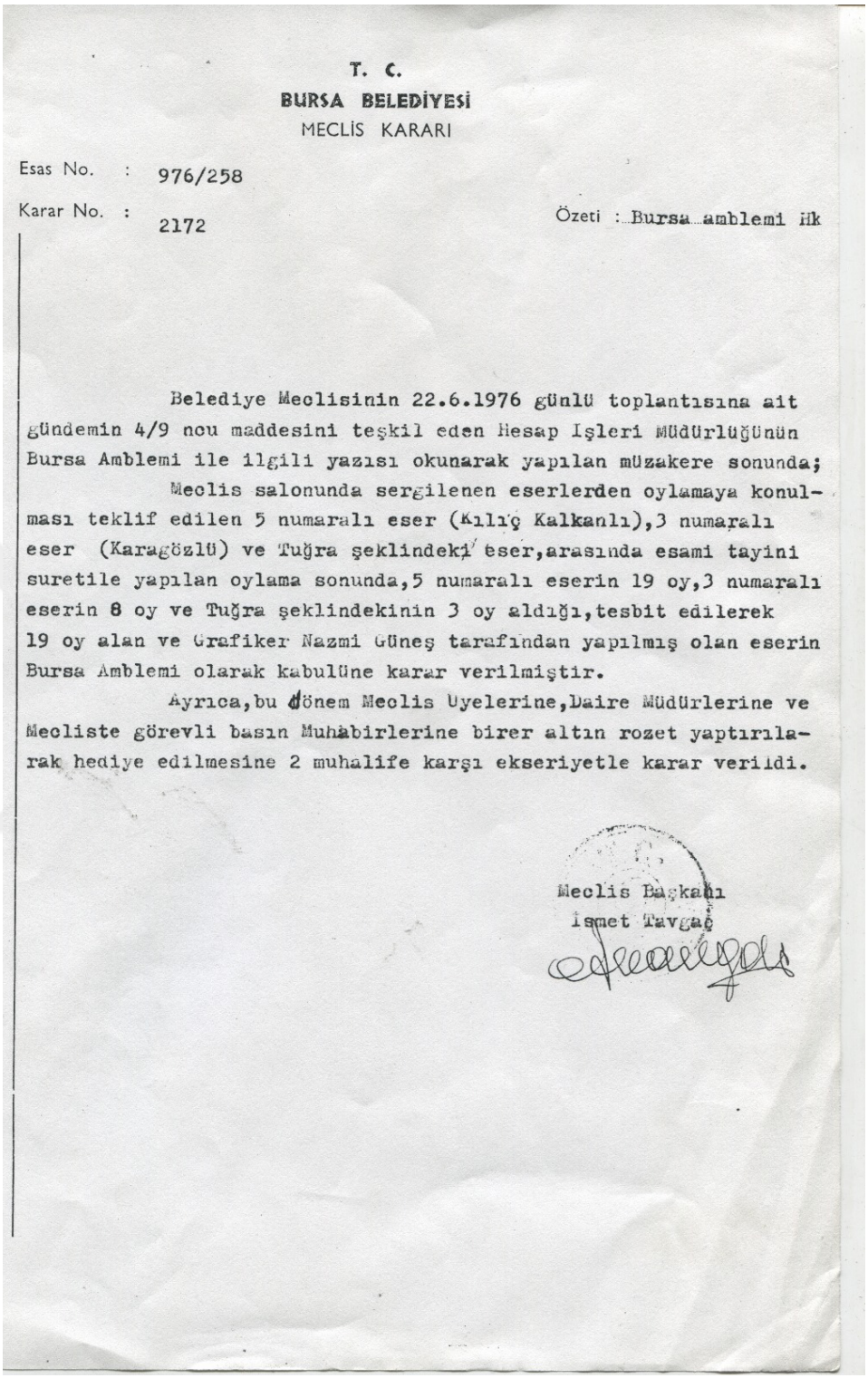
4 — Cenkten çıktıktan sonra mücâreke sâti.

5 — Müterekle sıralarında bazı sahtid hareketleri.

6 — Sülüm kapturan cengâverin hîleli oyunlarla silâhını geri almı v çalışıp ve aldıkları sonra cenklenmesi.

— Bizim Bursalılar için kılıç ayrılmaz bir hütündür. Ulu Camide hutbe için mihbere çıkan hatibin bir elinde kılıç vardır. Yunan işgalinde, düşman kumandanı bir ayine rahibinin

Ek 10. Bursa Belediyesi Meclis Kararı Dokümanı

T. C.
BURSA BELEDİYESİ
MECLİS KARARI

Esas No. : 976/258

Karar No. : 2172

Özeti : Bursa amblemi Hk

Belediye Meclisinin 22.6.1976 günlü toplantısına ait gündemin 4/9 nou maddesini teşkil eden Hesap İşleri Müdürlüğünün Bursa Amblemi ile ilgili yazısı okunarak yapılan müzakere sonunda;

Meclis salonunda sergilenen eserlerden oylamaya konulması teklif edilen 5 numaralı eser (Kılıç Kalkanlı),3 numaralı eser (Karagözlü) ve Tuğra şeklindeki eser,arasında esami tayini suretile yapılan oylama sonunda,5 numaralı eserin 19 oy,3 numaralı eserin 8 oy ve Tuğra şeklindekinin 3 oy aldığı,tesbit edilerek 19 oy alan ve Grafiker Nazmi Güneş tarafından yapılmış olan eserin Bursa Amblemi olarak kabulüne karar verilmiştir.

Ayrıca,bu dönem Meclis Üyelerine,Daire Müdürlerine ve Mecliste görevli basın Muhabirlerine birer altın rozet yaptırılarak hediye edilmesine 2 muhalife karşı ekseriyetle karar verildi.

Meclis Başkanı
İsmet Tavgaç

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 11. Bursa Ambleminin Seçilmesinden Sonra Gazetede Yer Alan Yazı

Ve Bursa amblemi seçildi

ve nihayet Bursa'nın da bir amblemi var.. Belediye Meclisi'nin dünkü birleşiminde İstanbullu grafiker Nazmi Güneş'in 10 bin lira karşılığında hazırladığı " Bursa Amblemi" tüm üyelerin beğenisini kazanınca koca bir imparatorluğun ilk başkenti kendisini dünyaya tanıtacak bir ambleme sahip oldu. Bursa Amblemi'nde tarihî kentimizin belirgin özellikleri yer almakta. Kılıç-Kalkan, iki yıl süren tartışmalardan sonra Karagöz'e galip geldi.. Amblemde, cami ve türbe görüntüsünün önünde dünyaya ün salan folklorümüzün anlamlı temsilcisi yer alıyor..

Bursa Amblemi

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 12. BBB Logosu

Kaynak: Bursa Büyükşehir Belediyesi, (t.y.). https://www.bursa.bel.tr/sayfa/bursa-buyuksehir-belediyesi-kurumsal-logolari-106.

Ek 13. Belediye Ambleminde Yer Alan Kılıç Kalkancılar

Kaynak: Mustafa Tahtakıran Kişisel Arşivi

Ek 14. Mustafa Tahtakıran'ın Giydiği Geleneksel Osmanlı El Sanatları ile Süslenmiş Yaklaşık 100 Yıllık Cepken

Kaynak: Bursa KKE

Ek 15. Otantik Yapısı Hala Korunan Yaklaşık 50-60 Yıllık El İşlemeli Kılıç Kalkan Kostümü

Kaynak: Bursa KKE

Ek 16. 1960 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği 1'inciliği Şilti ve Dışişleri Bakanlığının Bursa Valiliğine Gönderdiği Tebrik Yazısı

Kaynak: Bursa KKE

Ek 17. 1969 Tunus/Kartaca Uluslararası Folklor Yarışması Dünya 1'inciliği Şilti ve Dışişleri Bakanlığının Bursa Valiliğine Gönderdiği Tebrik Yazısı

Kaynak: Bursa KKE

Ek 18. 2012 İngiltere Dünya Halk Dansları Yarışması Dünya 1'inciliği Şilti

Kaynak: Bursa KKE

Ek 19. Oyunun Tarihi Seyrini Yansıtan Çeşitli Fotoğraflar

Kaynak: Bursa KKE

Ek 20. Oyunun Tarihi Seyrini Yansıtan Çeşitli Fotoğraflar

Kaynak: Bursa KKE

Ek 21. Mustafa Tahtakıran'ın 1940 Yılında Kullandığı El Yapımı Kılıç ve Kalkanı

Kaynak: Bursa KKE

Ek 22. Kenan Yetişen'in 1960-1963 Yıllarında Giydiği Kılıç Kalkan Kostümü

Kaynak: Bursa KKE

Ek 23. 1969 Yılına Ait Posta Pullarında Yer Alan Kılıç Kalkan Ekibi

Kaynak: Bursa KKE

Ek 24. Çeşitli Kılıç Kalkan Kıyafetleri

Kaynak: Bursa KKE